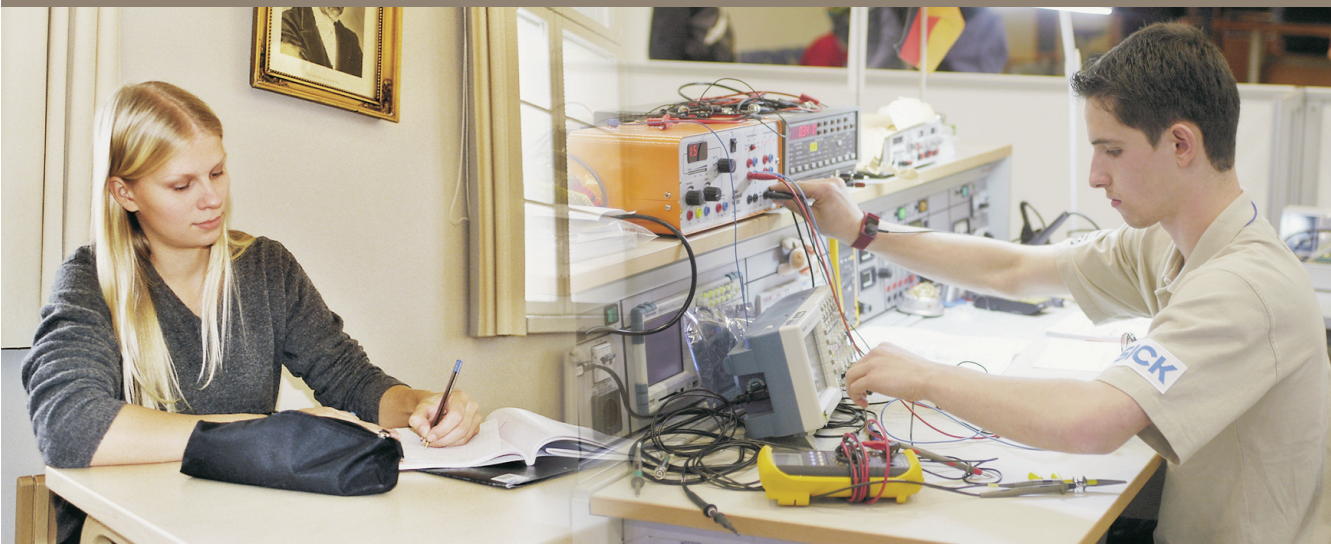

OPISKELEVA KESKI-UUSIMAA

Toisen asteen koulutuksen kehittäminen
Kuuma-kunnissa ja Sipoossa

JÄRVENPÄÄ • KERAVA • MÄNTSÄLÄ • NURMIJÄRVI • PORNAINEN • TUUSULA • SIPOO

Opiskeleva Keski-Uusimaa

Koulutuksen tutkimuslaitos
Tutkimusselesteita 33

Opiskeleva Keski-Uusimaa

Toisen asteen koulutuksen kehittäminen
Kuuma-kunnissa ja Sipoossa

Matti Vesa Volanen

KOULUTUKSEN
TUTKIMUSLAITOS
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Koulutuksen tutkimuslaitoksen
julkaisujen toimituskunta:
Jouni Välijärvi
Pirjo Linnakylä
Päivi Häkkinen
Päivi Tynjälä
Jouni Sojakka

TÄTÄ JULKAISUA MYY
Koulutuksen tutkimuslaitos
Asiakaspalvelu
Jyväskylän yliopisto
PL 35
40014 Jyväskylän yliopisto
Puh. (014) 260 3220
Faksi (014) 260 3241
Sposti: ktl-asiakaspalvelu@ktl.jyu.fi
<http://www.ktl-julkaisukauppa.fi/>

Julkaisijat: Koulutuksen tutkimuslaitos ja Kuuma-kunnat

© Copyright 2006 Koulutuksen tutkimuslaitos ja Matti Vesa Volanen

Kansi ja ulkoasu: Martti Minkkinen
Taitto: Kaija Mannström

Jyväskylän yliopistopaino
Jyväskylä 2006

ISSN 1456-5153
ISBN 951-39-2646-X (nid.)
ISBN 978-951-39-3518-4 (pdf)

Sisältö

Esipuhe	3
Saate	5
Tausta	7
Keski-Uudenmaan erityispiirteitä	11
Toisen asteen koulutuksen yhteistyö	15
Viimeaikaisia kansallisia koulutuspolitiikan linjauksia toisen asteen koulutuksen kehittämiseksi	19
Nuoret ja koulutus	35
Koulutustarve ja sen ennakointi	49
Toisen asteen oppilaitosten yhteistyö ja sen kehittäminen	59
Toiminnalliset johtopäätökset	73
Lähteet	87
Liitteet	89

Esipuhe

Tämä raportti on kolmas sarjassa, jossa olen tarkastellut toisen asteen koulutuksen kehittämistä alueellisesta näkökulmasta. Ensimmäinen tutkimus *Opiskeleva Jyväskylän seutu* kohdentui kasvavan ja yhteistyöhakuisen maakuntakeskuksen toisen asteen koulutuksen kehittämiseen. Toinen työ *Opiskeleva pohjoinen Keski-Suomi* kohdistui sen sijaan väestöllisten ja taloudellisten uhkakuvien varjostamaan Pohjoiseen Keski-Suomeen. Nyt käsillä oleva työ kohdentuu Suomen ainoan metropolialueen kehyskuntien, Keski-Uudenmaan Kuuma-kuntien ja Sipoon, toisen asteen koulutuksen kehittämiseen.

Tilanne ja haasteet ovat kussakin tapauksessa erilaiset, mutta kukin tuo omalla tavallaan esiin uuden kehitysvaiheen toisen asteen koulutuksessa. Suomeen on muodostumassa 12-vuotinen perusopintojärjestelmä. Se pakottaa miettimään uudelleen niin valtakunnallisella kuin paikallisellakin tasolla koulutuksen tehtäviä ja perusrakenteita ja etsimään kullekin seutukunnalle ominaiset ja käypät ratkaisut. Koulutuksellinen yhdenvertaisuus, oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo voidaan rakentaa toisen asteen koulutukseen siten, että se ei tuhoa peruskoulujen tunnettua ja hyväksi todettua yhteisyyttä.

Jyväskylässä 1. lokakuuta 2006

Matti Vesa Volanen

Saate

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman (KESU) mukaan toisen asteen koulutuksella tarkoitetaan lukiokoulutusta sekä ammatillista perus- ja lisäkoulutusta. Toisen asteen koulutuksen kehittämisen lähtökohtana ovat väestön, työelämän ja alueiden tarpeet sekä tavoite koko ikäluokan kouluttamisesta toisella asteella. Tulevaisuuden koulutustarpeita tulee ennakoida. Tavoitteena on laadukkaiden ja mahdollisimman monipuolisten koulutuspalvelujen tarjoaminen. Toisen asteen koulutuksen järjestäjien yhteistyön avulla parannetaan koulutuksen laatua ja saavutettavuutta sekä lisätään opiskelijoiden yksilöllisiä valinnanmahdollisuuksia.

Kuuma-kumppanuushankkeen alue sekä Sipoon kunta muodostavat samalla Keski-Uudenmaan ammattikoulutusyhtymän toiminta-alueen. Voimakkaasti kehittyvänä pääkaupunkiseudun kehysalueena sen väestökasvu on ollut kuluvalle vuosikymmenellä keskimäärin yli 1,5 % vuodessa ja väkiluku vuoden 2005 lopussa oli 183 000. 16-vuotiaiden ikäluokka kasvaa vielä 5 vuoden ajan ja kääntyy sitten loivaan laskuun. Kuitenkin vielä vuonna 2020 ikäluokan koko tulee olemaan vuoden 2006 tasolla.

KUUMA-alueen kuntalähtöisen elinkeinostrategian painopisteinä ovat yritysinfrastruktuuri, työvoiman saatavuus ja osaaminen, aluemarkkinointi, yrityskeskittymät ja toimialaosaaaminen sekä seudulliset yrityspalvelut. Alueellinen elinkeinopolitiikka muodostuu kokonaisuudesta, jossa eri toimijoiden tekemiselle on määritelty yhteinen suunta ja jota toteutetaan usean eri toimijan yhteistyönä. Toisen asteen koulutuksella ja koulutuksen yhteistyöllä on

elinkeinopolitiikan välineenä ja yritysten toimintaympäristön parantajana merkittävä tehtävä.

KUUMA-hankkeena käynnistettiin vuoden 2005 alussa Keski-Uudenmaan toisen asteen koulutuksen alueyhteistyö. Hankkeen tavoitteena on luoda tehokas toimintamalli toisen asteen yhteistyön järjestämisestä Kuuma-kunnissa. Hankkeella pyritään ennakoimaan koulutustarpeita, kehittämään innovatiivisesti koulutustarjontaa, levittämään hyviä käytäntöjä sekä varmistamaan resurssien tehokas käyttö. Yhteistoimintaa kehitetään siten, että opiskelijan oikeus ja mahdollisuus valita opintojaan alueen koulutustarjonnasta toteutuu. Hankkeen alatavoitteina on yhteistoiminnan toteutumiseen liittyvien valittujen toimintakokonaisuuksien ja prosessien kehittäminen.

Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitos on Kuuma-kumppanuushankkeen toimeksiannosta tehnyt tämän tutkimuksen. Tutkija Matti Vesa Volasella on pitkä kokemus toisen asteen koulutusrakenteiden tutkimus- ja kehittämistyössä. Volanen on selvitystyönsä pohjalta esittänyt ennakkoluolettomia ja alueen kehittämistarpeet huomioon ottavia näkökulmia toisen asteen koulutuksen tulevaisuuden järjestelyiksi.

Toivon, että lukio- ja ammatillisen koulutuksen väki saa nyt aikaan todellisen sysäyksen toisen asteen koulutuksen seudullisen yhteistyön kehittämisessä. Keski-Uudenmaan menestyminen ja vetovoimaisuus sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla on merkittävältä osaltaan ammatillisen ja lukiokoulutuksen onnistumisen varassa.

Hannu Heikkilä
ohjausryhmän puheenjohtaja

Tausta

Tämän raportin selvityksen kohteena on Keski-Uudenmaan Kuuma-kuntien ja Sipoon toisen asteen koulutuksen alueellisen yhteistyön kehittäminen. Tehtävänä on

1. eritellä toisen asteen koulutuksen mitoitusta ja ennakointijärjestelmää 2006–2015
2. selvittää toisen asteen koulutuksen rakenteita ja toteuttamista
3. esittää vaihtoehtomallien työstäminen II-asteen koulutuksen alueellisesta järjestämisestä ja yhteistyöstä.

Selvitystyö tehtiin kolmessa vaiheessa:

1. Aloitus- ja orientaatioseminaari (08.02.2006)

- Käytiin läpi toisen asteen koulutuksen kehitysvaihetta ja haasteita sekä jo tehtyjä seutukuntaisia selvityksiä.
- Määritettiin mitkä koulut ja kunnat ovat mukana selvityksessä.
- Sovittiin selvityksen keskeisistä lähtökohdista ja täsmennettiin loppuraportin sisältöä.
- Sovittiin koulutoimen johtaville viranhaltioille ja rehtoreille tehtävästä suppeasta kyselystä.

2. *Tilannekuvaus Kuuma-kuntien toisen asteen koulutuksesta*
(20.04.2006)

- Esiteltiin Tilastokeskuksen väestö- ja sijoittumistilastojen sekä Helsingin seutukunnan työvoimatarvetilastojen pohjalta oppilasvirtoja peruskoulusta toisen asteen koulutukseen ja toisen asteen koulutuksesta työelämään. Tarkasteltiin työvoiman kysynnän ja koulutuksen keskinäis-suhdetta Seppo Monténin tutkimuksen pohjalta (Montén 2005).

3. *Toisen asteen koulutuksen vaihtoehdot Kuuma-kunnissa* (16.05.2006)

- Esiteltiin toisen asteen yhteistyön nykytilannetta vertaillen esim. Jyväskylän seutuun ja Seinäjoen NUKO-koulutukseen.
- Käytiin läpi toisen asteen koulutuksen eri kehitysvaihtoehtoja huomioiden saadut tulokset.
- Käytiin alustavasti läpi askeleittainen ohjelma ja sen organisaatio valitun mallin toteuttamiseksi.

Koulujen rehtoreille ja koulutoimen johtaville toimenhaltioille tehtiin kaksi suppeaa kyselyä yhteistyön nykyisestä tilanteesta ja tulevista mahdollisuuksista sekä yhteistyöverkostosta.

Hankkeen ohjausryhmässä on ollut jäseninä kuntayhtymän johtaja Hannu Heikkilä (pj), Keski-Uudenmaan ammattikoulutusyhtymä, toimialajohtaja Marju Taurula Järvenpään kaupunki, koulutusjohtaja Hannele Salminen Keravan kaupunki, sivistystoimenjohtaja Esa Ukkola Tuusulan kunta, koulutusjohtaja Aarne Alatalo Sipoon kunta, koulutoimenjohtaja Soile Muinonen Mäntsälän kunta, sivistystoimenjohtaja Kari Okkonen Pornaisten kunta, opeuspäällikkö Marja Viljamaa Nurmijärven kunta.

Lähtökohtana on että, Kuuma-kunnat Sipoon kanssa muodostavat toisen asteen koulutuksen palvelualueen. Työssäkäynnin osalta Kuuma-kuntien alue katsottiin osaksi Helsingin seutukuntaa, joka nähtiin mahdollisuutena, ei uhkana toisen asteen koulutuksen kehittämiseksi. Uudenmaan maakunta muodostaa alueen keskeisen kehittämissyksikön. Tarkastelujen painopiste on nuorten koulutuksessa, aikuiskoulutus osoittautui kuitenkin työn kuluessa yhdeksi keskeiseksi kehittämistehtäväksi.

Hankkeen periaatteellisiksi lähtökohdiksi sovittiin aloitusseminaarissa seuraavat viisi periaatetta:

1. opiskelijälähtöisyys
2. koko peruskoulusta valmistuvan ikäluokan huomioiminen
3. tasa-arvo
4. alueellinen kokonaisuus
5. työelämän kehityksen huomioiminen.

Hankkeen periaatteellisia lähtökohtia esiteltiin alueen kuntien kouluasioista kiinnostuneille luottamushenkilöille 26.04.2006.

Keski-Uudenmaan erityispiirteitä

Keskinen Uusimaa, Kuuma-kunnat¹ kuuluvat Etelä-Suomen toiminnallisessa rakenteessa keskiseen yhteistyöalueeseen. Ne ovat luonteeltaan metropoli-alueen kehyskuntia, joiden yhdyskuntarakennetta määrittävät monin osin liikenteelliset perusratkaisut, juna- ja maantieväylät sekä niiden ympärille kehittyneet ketjumaiset kaupungit ja taajamat. Kuuma-kunnat eivät nykyisin muodosta yhtenäistä työssäkäynti- tai palvelualueita. Työssäkäyvien sukkulointi Helsingin seudulla, erityisesti YTV²-alueella on huomattavan suurta. Jopa joka toinen työntekijä Kuuma-kuntien alueelta voi käydä työssä YTV:n alueella.

Helsingin seutukunta ja erityisesti Helsingin seutu poikkeaa olennaisesti monissa eri suhteissa maan muista osista. Elinkeinorakenteessa korostuvat kauppa-, kuljetus-, rahoitus- ja liikepalvelut, kun taas perinteinen teollinen toiminta on suhteellisesti vähäisempää. Ammattirakenteessa taas teknis-luonnontieteelliset, hallinnolliset ja kaupalliset ammatit korostuvat ja teollisten ammattien suhteellinen osuus on pienempi. Koulutusrakenteessa nousevat esiin korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden korkea osuus, mutta toisaalta toisen asteen tutkinnon suorittaneiden osuuden pienuus suhteessa koko maahan. Johtaja-, ylemmät ja alemmat toimihenkilö- ja opiskelijataloudet ovat korostuneet sosiaalisessa rakenteessa.

¹ Järvenpää, Kerava, Mäntsälä, Nurmijärvi, Pornainen, Tuusula

² Helsinki, Espoo, Vantaa ja Kauniainen

Työvoimaosuudet ovat alueella korkeat ja työttömyysaste alhainen verrattuna maan keskiarvoon. Tässä tilanteessa työmarkkinoiden joustomekanismit – liikkuvuus ja korvautuvuus³ – helposti syövät toisiaan: lisääntynyt halu ammatilliseen liikkuvuuteen voi tyrehtyä tiukentuneisiin pätevyysvaatimuksiin. Toisaalta työvoimapulan oloissa lisääntynyt tarve lieventää ammatillisia pätevyyskriteereitä voidaan menettää työntekijöiden työpaikkojen valinnan kriteereiden tiukentuessa. Työmarkkinoiden joustavuutta voidaan pitää yllä ja parantaa ensisijaisesti koulutuksen myötä hankittujen joustovalmiuksien avulla.

Keskimäärin ottaen Kuuma-kunnat ovat koulutusrakenteeltaan lähellä maan keskiarvoa. Ammattirakenteessa on selvästi enemmän teollista työtä kuin Helsingin seutukunnassa ja hallinnollista työtä enemmän kuin koko maassa vaikkakin vähemmän kuin Helsingin seutukunnassa keskimäärin. Elinkeinorakenteessa teollinen toiminta nousee suhteellisesti korkeammaksi kuin koko maassa, liikepalvelut jäävät sen sijaan huomattavasti alle Helsingin seutukunnan ja koko maan keskiarvon. Sosiaalisessa rakenteessa työläistaloudet ja alemmat toimihenkilötaloudet ovat korostuneet verrattaessa koko maahan. Myös yrittäjätalouksia on hieman enemmän kuin koko maassa ja Helsingin seutukunnassa keskimäärin.

Kuuma-kuntien välillä on kuitenkin huomattavia eroja. Mäntsälän ja Pornaisten elinkeinorakenteessa korostuu alkutuotanto, Nurmijärvellä ja Tuusulassa taas teollinen, Järvenpäässä ja erityisesti Keravalla puolestaan palvelutuotanto. Sosiaalisessa rakenteessa ylempät ja alemmat toimihenkilötaloudet nousevat esiin Järvenpäässä ja Keravalla, työläistaloudet erityisesti Pornaisissa. Eläkeläistaloudet korostuvat Sipoossa ja Mäntsälässä. Opiskelijataloudet ovat myös hieman yliedustettuna Järvenpäässä ja Keravalla. Yleinen koulutustaso on Mäntsälässä ja Pornaisissa maan keskitason alapuolella, kun taas muissa kunnissa sen yläpuolella. Sipoossa ammatillisen tutkinnon suorittaneiden osuudet ovat pienempiä kuin muissa kunnissa. Nuorten aikuisten suorittamissa tutkinnoissa ammatilliset tutkinnot korostuvat Mäntsälässä ja Pornaisissa, kun taas Nurmijärvellä niitä on selvästi vähemmän. Ylioppilastutkintojen suhteellinen osuus on korkea Keravalla ja Sipoossa.

³ Liikkuvuudella tarkoitetaan millaisia työpaikkoja työntekijä itselleen valitsee ja korvautuvuudella millaisia työntekijöitä työnantaja tiettyyn työpaikkaan valitsee (ks. tarkemmin Volanen & Alava 1982).

Kuuma-kuntien tulevaisuutta on hahmoteltu kolmen eri vision suunnassa: *läähiverkostot*, *kasvukeskukset* ja *laatukäytävät* (WSPLT-konsultit ym., 22.12.2004, 30):

- *Läähiverkostot* omaleimaisina seutu- ja paikallisyhdyskuntina, kulttuuriperinnön vaalimisena; vahva KUUMA-yhteistyö pääkaupunkiseudun kyljessä.
- *Kasvukeskukset* eheytyvinä ja profiloituvina kaupunkeina ja taajamina; “laajeneva YTV”.
- *Laatukäytävät* jälkimodernin reunakaupungin mahdollisuuksina; strateginen, hankekohtainen yhteistoiminta rajoista riippumatta.

Ehdotetut kolme visiota kuvaavat jossain määrin Kuuma-kuntien erilaisia elinkeino-, ammatti- ja koulutusrakenteita. Yhtäältä korkeakoulutettu, palveluvaltainen, kulttuurisesti suuntautunut vastapaino Helsingin seudulle. Toisaalta teollisuuspainotteinen yhdentymisen – kaupunkikeskusten profiloitumisen kautta – Helsingin seudun yhteistyöhön. Kolmas malli on toiminta Helsingin metropolialueen reuna-alueena hankekohtaisessa yhteistyössä puuttumatta kuntien omiin perusrakenteisiin. Katse Kuuma-kuntien yhteistyössä on suuntautunut ensisijaisesti Helsingin seudun suuntaan, mutta toisaalta keskusteluja on käyty yhteistyön tiivistämisestä pohjoiseen (Hyvinkää, Riihimäki) ja itään (Sipoo).

Toisen asteen koulutuksen kehittämisen kannalta Kuuma-kuntien yhteisörakenne on ongelmallinen. Kuntien elinkeino-, ammatti- ja sosiaaliset rakenteet ovat melkoisen erilaiset. Voimakkaat liikesuunnat Helsingin keskustaan ja takaisin vaikeuttavat alueen kehittämistä ja hahmottamista itä-länsisuunnassa. Kun kuitenkin Helsingin seutua pidetään nuorille koulutuksellisenä mahdollisuutena ja koulutuksellisten vaihtoehtojen tarjoajana, joudutaan koulutuksen kehittämisessä sitoutumaan kahteen keskenään ehkä ristiriitaiseen haasteeseen:

- Toisaalta on kysymys nuorten ja heidän vanhempiansa kautta ilmenevästä koulutuksen kysynnästä, joka ei palaudu eikä sitoudu Kuuma-kuntien yhteisörakenteeseen. Tämä kysyntä on usein ristiriidassa työmarkkinoiden kautta ilmenevän työvoiman kysynnän kanssa.

- Kun Kuuma-kunnat ovat osa Helsingin seutukunnan työssäkäyntialuetta, niin sieltä esiin nouseva työvoiman kysyntä on keskeinen lähtökoh- ta koulutuksen mitoituksessa. Ilman keskisen Uudenmaan koulutuk- sen palvelualueetta Kuuma-kunnat ovat tällöin sopeutujen roolissa. Siir- tyminen aktiiviseksi osallistujaksi nostaa esiin yhteistyön ja työnjaon välttämättömyyden sekä Helsingin seudun että muiden kehyskuntien kanssa.

Toisen asteen koulutuksen yhteistyö

Toisen asteen koulutuksen alueellinen yhteistyö ei ole uusi ajatus Suomessa ja muullakaan Euroopassa. Kehittämistyötä on tehty lähes kaikissa Euroopan maissa ja monissa EU:n hankkeissakin eri yhteyksissä koko 1990-luvun ajan. Peruslähestymistapoja on ollut neljä:

Opetus-suunnitelmien kehittämisessä	Akateeminen/ammattillinen	
	Erikseen	Yhdessä
modularisointi keskeistä	Kytkenät Linkages	Yhdentäminen Unification
sisällön kehittämisen keskeistä	Vahvistaminen Enhancement	Rikastaminen Enrichment

Ruotsi lähti jo 1970-luvulla kohti toisen asteen koulutuksen yhdentämistä muodostamalla hallinnollisesti *yhtenäisen* lukiokoulun. Skotlannissa puolestaan opetuksen modularisointi johti alkuun akateemisten ja ammatillisten

opintomoduulien ulkoiseen *kytkentään*, vaikka sittemmin sisällöllistä kehittämistyötä on voimistettu. Saksan kehityslinja on ollut ammatillisen koulutuksen aseman *vahvistaminen*, jotta sen arvostus nousisi lukion rinnalle. Suomessa eri mallit ovat kilpailleet, mutta nuorisoasteen koulutuskokeiluissa omaksuttiin keskinäisen *rikastamisen* periaate. Toisen asteen koulutukseen tarvitaan kehittämismalli, jossa akateeminen ja ammatillinen perinne voisivat tukea ja rikastaa toinen toistaan. Toiminnallisena lähtöhtana oli “valinnaisuus on hyvä renki mutta huono isäntä”, ts. valinnaisuus avaa ovet yhteistyöhön, mutta ei vielä ratkaise toisen asteen koulutuksen kehittämisen sisällöllisiä kysymyksiä.

Suomessa nuorisoasteen koulutuskokeiluissa 1990-luvulla käytännön yhteistyömallien kehittämiseen vaikutti kaksi keskeistä tekijää: olivatko yhteistyössä olevat koulut fyysisesti lähellä vai kaukana toisistaan ja kuinka yhteinen hallinto järjestettiin: pyrittiinkö yhtenäiseen alueelliseen organisaatioon vai verkostopohjaiseen yhteistyöhön. Nelikenttänä mallit asettuvat seuraavasti:

Hallinnointi	Yhteistyökoulut	
	Lähellä	Kaukana
Yhtenäinen	Kaikki yhdessä -malli	Aluehallintomalli
Yhteistyö	Lukio ammattiopistossa	Verkostokoulu-malli

Nuorisoasteen koulutuskokeilujen tärkeimmät mallit olivat verkostokoulu- ja lukio ammattiopistossa -mallit. Lukio ammattiopistossa -mallilla tarkoitetaan tässä yhteydessä ammatillisen kuntayhtymän sisään rakennettua virtuaalilukiota tai yhteistyösopimusta aikuislukion kanssa siten, että opiskelijat voivat suorittaa laajojakin opintokokonaisuuksia useistakin oppilaitoksista. Aluehallintomalli ei ollut vielä kokeiluissa mukana.

Nuorisoasteen koulutuskokeilujen jälkeen kehitys on kulkenut maan eri osissa eri tavoin. Keskeiseksi kehittämismuodoksi on tullut ns. kaksois- tai kolmoistutkinto -malli, jossa opiskelijat voivat suorittaa yhtäaikaan sekä ammatillista että ylioppilastutkintoa, kolmoistutkinnossa tämän lisäksi vielä lukion oppimäärän.⁴ Eri toimintamalleja ja Kuuma-kuntien yhteistyötä tarkastellaan tarkemmin kolmannessa osassa.

⁴ Koulutuksen arviointisihteeristö on parhaillaan tekemässä koko maan kattavaa kartoitusta yhteistyöstä. Työ julkaistaan loppusyksystä 2006.

Viimeaikaisia kansallisia koulutuspolitiikan linjauksia toisen asteen koulutuksen kehittämiseksi

Opetusministeriön koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma

Opetusministeriön vuosien 2003–2008 koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa on useita kohtia, joissa linjataan toisen asteen koulutuksen tulevaa kehitystä. Päätaavoitteena on alueellinen yhteistyö, joka ilmenee erityisesti toisen asteen koulutuksen kehittämistavoitteissa. Opetusministeriön kehittämissuunnitelmassa vuosille 2003–2008 asetetaan seuraavilla sivuilla esitettyjä tavoitteita toisen asteen koulutukselle⁵:

⁵ Sulussa olevat numerot viittaavat ko. suunnitelman sivuihin.

I Yleisiä tavoitteita

- Tavoitteena on sivistisyhteiskunta, jossa jokainen voi kasvaa ihmisenä omien mahdollisuuksiensa mukaisesti, jokainen voi kansalaisena antaa oman panoksensa yhteisöjen ja elinehtojensa kehittämiseen ja jokainen voi uudistaa ammatillista osaamistaan työn muutosten mukaan koko työuran ajan. (s. 13)
- Toisen asteen koulutuksen kehittämisen lähtökohtana ovat väestön, työelämän ja alueiden tarpeet sekä tavoite koko ikäluokan kouluttamisesta toisella asteella. Tavoitteena on edistää sekä yleis- että ammattisivistystä ja antaa opiskelijoille persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen, jatko-opintojen, ammattitaidon saavuttamisen sekä ammatin harjoittamisen edellyttämät tiedot ja taidot. (s. 36)
- Tavoitteena on laadukkaiden ja mahdollisimman monipuolisten koulutuspalvelujen tarjoaminen maan kaikissa osissa. Toisen asteen koulutuksen järjestäjien välisen yhteistyön avulla parannetaan koulutuksen laatua ja saavutettavuutta sekä lisätään opiskelijoiden yksilöllisiä valinnanmahdollisuuksia. (s. 36)
- Koulujärjestelmän toiminnallisten rakenteiden kehittämisessä erityisenä tavoitteena ovat eri sektoreiden ja koulumuotojen yhteistoiminnan vahvistaminen ja joustavuuden, tulokellisuuden ja tehokkuuden parantaminen. (s. 13)
- Ammatillisten ja lukio-opintojen samanaikaista suorittamista laajennetaan ja tuetaan näitä opintoja järjestävien oppilaitosten yhteistyötä tiivistämällä ja rahoitusta kehittämällä. (s. 14)
- Kaikille koulutusasteille luodaan perusteet sille, miten muualla opittu tunnustetaan. Opitun tunnustamiseen kiinnitetään huomiota opetushenkilöstön ja oppilaitosten johdon koulutuksessa. (s. 14)
- Tuetaan alueellista kehittämistyötä ja koulutuksen saavutettavuutta uusien yhteistoimintaan perustuvien koulutusjärjestelyin ja tuottamalla kuntien ja koulujen erilaiset lähtökohdat huomioonottavia verkko-opetuspalveluita. (s. 15)
- Rakennetaan yhteyksiä peruskoulujen ja ammatillisten oppilaitosten välille peruskoulun päättävien ja ammatilliseen koulutukseen hakeutuvien nuorten ongelmien tunnistamiseksi ja ratkaisemiseksi. (s. 18)
- Koko peruskoulun ja lukion päättävälle nuorisoiäluokalle tarjotaan mahdollisuus ammatillisesti tai tieteellisesti suuntautuneen koulutuksen suorittamiseen ammatillisessa peruskoulutuksessa, ammattikorkeakouluissa tai yliopistoissa.
- Tavoitteeksi asetetaan, että vuoteen 2008 mennessä 25 % ammattikorkeakoulujen ja 2–3 % yliopistojen uusista opiskelijoista on toisen asteen ammatillisen koulutuksen peruskoulupohjalta suorittaneita.
- Ammatillisessa koulutuksessa ja lukiokoulutuksessa aloittavien sukupuolirakenteen taustoitamiseen kiinnitetään erityistä huomiota. (s. 19)

II Koulutustakuu

Peruskoulun päättävälle nuorille muodostetaan koulutustakuu seuraavin toimenpitein:

- Yksilön elämänuran ja -laadun sekä yhteiskunnan ja työelämän toimintakyvyn turvaamiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi tavoitteeksi asetetaan peruskoulun jälkeisten jatko-opintojen turvaaminen koko ikäluokalle. Tavoitteena on, että vuonna 2008 vähintään 96 % peruskoulun päättävistä aloittaa samana vuonna lukiossa, ammatillisessa koulutuksessa tai perusopetuksen lisäopetuksessa.
- Nuorten urasuunnittelun ja opiskeluvalintojen tukemiseksi käynnistetään oppilaanohjauksen kehittämishanke, jossa on erityisenä painoalueena perusopetuksen ylempien vuosiluokkien oppilaanohjaus. Tavoitteena on kehittää ohjauspalveluja perusopetuksen, lukiokoulutuksen, ammatillisen koulutuksen, työelämän, julkisen työvoimapalvelun ja nuorisotoimen välistä yhteistyötä kehittämällä sekä henkilöstön koulutuksella.
- Valmistellaan ratkaisut, joilla turvataan oppilaanohjauksen riittävyys ja korkea laatutaso perusopetuksen ylempillä vuosiluokilla.
- Perusopetuksen yhteydessä annettavaa lisäopetusta ja sen rahoitusta kehitetään siten, että sitä voidaan järjestää myös ammatillisten oppilaitosten yhteydessä ammatilliseen koulutukseen orientoivana ja keskeyttämistä ennalta ehkäisevänä koulutusmuotona.
- Ammatillisen peruskoulutuksen ja lukion opiskelijavalintoja kehitetään siten, että samana vuonna peruskoulun päättäneiden pääsy koulutukseen turvataan. Lisäksi ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijavalinnassa turvataan vailla ammatillista koulutusta olevien pääsy koulutukseen.
- Perusopetuksen jälkeistä jatko-opiskelupaikkaa vaille jäävien seurantaa sekä henkilökohtaista ohjausta ja neuvontaa kehitetään yhteistyössä työvoimaviranomaisten kanssa.
- Laaditaan selvitys nuorten hakeutumisesta ja valikoitumisesta ammatilliseen koulutukseen sekä opintomenestyksestä ja keskeyttämisestä. Käynnistetään selvityksen perusteella tarvittavat toimenpiteet.
- Koulutuksen loppuun saattamista ja tutkintojen suorittamista edistetään kehittämällä opiskelijoiden ohjausta, opiskelumuotoja, opintotukea sekä kehittämällä koulutuksen rahoitusta tuloksellisuuteen ja kannustavuuteen perustuvana.
- Toisen asteen koulutukseen hakeutumiselle, aloittamiselle sekä tutkintojen suorittamiselle ja koulutuksen tuloksellisuudelle asetetaan tavoitteet, joita seurataan vuosittain.

III Toisen asteen kehittäminen

- Toisen asteen koulutuksen järjestäjien yhteistyön tavoitteena on joko laajentaa tai syventää ammatillista osaamista taikka vahvistaa jatko-opintovalmiuksia. Ammatillisten opintojen täydentäminen lukio-opinnoilla tai ylioppilastutkinnon suorittaminen tarjoavat mahdollisuuden parantaa jatko-opintovalmiuksia sekä vahvistaa työelämässä tarvittavaa osaamista.
- Lisätään lukioiden ja toisen asteen ammatillisten oppilaitosten yhteistyötä erityisesti yhteisen opintotarjonnan, yhteisten opinto-ohjelmien sekä oppilaitosten alueellisen koulutustarjonnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.
- Edistetään lukio-opintojen ja ylioppilastutkinnon suorittamista ammatillisen perustutkinnon ohella. Tavoitteena on laajentaa ylioppilastutkinnon suorittajien määrä 10 %:iin ammatillisen perustutkinnon suorittavista. (s. 36–37)
- Laaditaan periaatteet, joiden mukaisesti ammatillisia perustutkintoja, ammattitutkintoja ja erikoisammattitutkintoja kehitetään ja asema koulutusjärjestelmässä selkiytetään.
- Ammatillisen koulutuksen tutkintorakenteen toimivuutta arvioidaan. Huomiota kiinnitetään ammatilliseen osaamiseen ja tutkintojen työelämävastaavuuteen, yrittäjyysvalmiuksiin, jatko-opintovalmiuksiin, joustavuuteen ja yksilöllisyyden toteutumiseen, tutkintojen vetovoimaan sekä ylioppilaiden koulutukseen.
- Tutkintoja kehitetään tavoitteena entistä joustavammalla koulutusväylällä. Edistetään tutkinnon osien suorittamismahdollisuuksia siten, että koulutuksen ja työelämän suunnitelmallinen ja joustava vuorottelu parane.
- Ammatillisen peruskoulutuksen antamia jatko-opintovalmiuksia parannetaan. (s. 39)
- Ammatillisen peruskoulutuksen näyttöjärjestelmä vakiinnutetaan kaikilla aloilla. Opiskelijoiden tarvitsemia ohjaus- ja tukitoimia kehitetään. Näyttöjärjestelmän vakiinnuttamisen yhteydessä kehitetään näyttöperusteinen ammatillisen koulutuksen kansallinen oppimistulosten arviointijärjestelmä. (s. 39)
- Osallistutaan aktiivisesti Euroopan unionin hankkeeseen eurooppalaisen yhteistyön edistämiseksi ammatillisen koulutuksen alueella. Hankkeen tavoitteena on parantaa ammatillisen koulutuksen laatua ja vetovoimaisuutta sekä edistää ammatillisessa koulutuksessa olevien ja ammatillisen tutkinnon suorittaneiden ammatillista ja kansainvälistä liikkuvuutta. Hanketta hyödynnetään kansallisella tasolla ammatillisen koulutuksen sekä sen kansainvälistymisen kehittämiseksi. (s. 41)
- Ammatillisen koulutuksen järjestäjästä muodostetaan riittävän suuria ja monipuolisia tai muutoin vahvoja koulutuksen järjestäjiä, joilla on edellytykset kehittää työelämää ja vastata sen osaamistarpeisiin. Tavoitteena on eri keinoin edistää etenkin seudulliselta pohjalta koottujen yhtenäisten koulutusorganisaatioiden, seudullisten tai maakunnallisten ammattiopistojen muodostumista molempien kieliryhmien tarpeet huomioon ottaen.

Koulutuspoliittinen selonteko ja valtioneuvoston politiikkaohjelma 2006

Hallituksen eduskunnalle keväällä 2006 antama koulutuspoliittinen selonteko ei tuonut paljonkaan uutta kehittämissuunnitelman linjauksiin. Selonteossa korostuu näkemys koulutuksesta osana hyvinvointipolitiikkaa ja kouluhyvinvoinnin, jopa kouluviihtyvyyden edistäminen.

Koulutustakuu on saanut seuraavan ilmaisun valtioneuvoston politiikkaohjelmassa (Valtioneuvoston strategia-asiakirja 2006, 21–24) :

“Nuorille taattavan koulutustakuun tavoitteena on, että vuonna 2008 vähintään 96 prosenttia peruskoulun päättävistä aloittaa samana vuonna lukiossa, ammatillisessa koulutuksessa tai perusopetuksen lisäopetuksessa. Koulutustakuu toteutetaan seuraavin toimenpitein:

- Toteutetaan vuosina 2003–2007 oppilaanohjauksen kehittämishanke, jossa on paino-alueena perusopetuksen ylempien vuosiluokkien oppilaanohjaus.
- Vuonna 2006 käynnistetään laaja-alainen toimenpidekokonaisuus kouluhyvinvoinnin lisäämiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Kehittämistoiminnassa painottuvat varhainen puuttuminen, koulupäivän rakenteen uudistaminen, osallisuuden lisääminen sekä koulupudokkuuden ehkäisy.
- Vuonna 2004 uudistettujen ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijaksi ottamisen perusteiden toimivuus arvioidaan.
- Toisen asteen yhteishakujärjestelmää uudistetaan siten, että se tehostaa koulutukseen hakeutumista.
- Perusopetuksen jälkeistä jatko-opiskelupaikkaa vaille jäävien seurantaa sekä henkilökohtaista ohjausta ja neuvontaa kehitetään oppilaitosten ja työvoimaviranomaisten välisessä yhteistyössä.
- Peruskoulusta ammatilliseen koulutukseen siirtymiskynnyksen madaltamiseksi käynnistetään ammatilliseen koulutukseen ohjaava ja valmistavan koulutus.
- Laaditaan selvitys nuorten hakeutumisesta ja valikoitumisesta ammatilliseen koulutukseen sekä opintomenestyksestä ja keskeyttämisestä ja käynnistetään tarvittavat toimenpiteet.
- Koulutuksen loppuun saattamista ja tutkintojen suorittamista edistetään kehittämällä opiskelijoiden ohjausta, opiskelumuotoja, opintotukea sekä kehittämällä koulutuksen rahoitusta tuloksellisuuteen ja kannustavuuteen perustuvana.”

Opetustoimen seutuhankeet

Opetushallitus on omassa työssään käynnistänyt alueellisia yhteistyöhankkeita kuten “Opetustoimen seutuyhteistyön toiminnan ja arvioinnin kehittämishanke - käytännön työvälineitä seutuyhteistyön lisäämiseen.” Opetustoimen seutuhanke koskee perusopetusta, toisen asteen koulutusta ja aikuiskoulutusta. Tavoitteena on kehittää seudullisen yhteistyön mahdollisuuksia ja parantaa yli kuntarajojen tapahtuvaa opetuksen ja yhteistyön järjestämistä. Hankkeessa kehitetään toimintamalleja yhteistyön järjestämiseksi tavoitteena uuden toimintakulttuurin tukeminen. Lisäksi tavoitteena on vahvistaa pienten kuntien voimavarojen käyttöä opetuksen järjestämisessä. Keskeisiä aiheita ovat yhteistyön erilaiset järjestämistavat ja toimintamallit, yhteistyön johtaminen ja koordinointi sekä henkilöstön osaamisen kehittäminen.

“Hankkeen tavoitteena on kehittää malleja ja työvälineitä opetustoimen seutukunnalliseen/seudulliseen yhteistyöhön. Hankkeessa tuotetaan käytännön työvälineitä ja yhteistoimintamalleja yli kuntarajat menevien opetustoimen verkostojen toimintaan.

Hanke sisältää yhteistyössä koulutuksen järjestäjien kanssa tuotettavan seudullisen yhteistyön toimintamallin, valmiudet sen itsearviointiin sekä koulutusohjelman seutu- ja alueverkostoissa toimiville henkilöille.

Piloteissa selvitetään ja kokeillaan seutukunnallisia ratkaisuja opetuksen järjestämisessä. Piloteissa ovat mukana Jyväskylän seutu, Mikkelin seutu, Turun seutu, Seinäjoen seutu, Saarijärven-Viitasaaren seutu ja Västra Nyland. Tavoitteena on, että piloteissa kehitetään ja arvioidaan seuraavia opetuksen järjestämistä ja kehittämistä koskevia aihekokonaisuuksia:

- 1) Opetuksen järjestäjien seutukunnallinen yhteistyön organisointi ja strategiatyö.
- 2) Toisen asteen koulutuksen yhteiset järjestämismallit ja yhteinen opetustarjonta.
- 3) Seutulukio opetuksen järjestämisen toimintamallina.
- 4) Perusopetuksen seudullinen opetussuunnitelma.
- 5) Seutukunnallisen yhteistyön vahvuudet ja kehittämistarpeet (mm. opetustoimen henkilöstö).
- 6) Yhteistyön arviointi: malli ja tulevaisuuden haasteet.”

Hanke on toteutettu viidessä työvaiheessa ja tulosten julkistaminen tapahtuu syksyllä 2006. Sekä hankkeen tehtävä ja että organisointi viittavat siihen, että Opetushallitus näkee seudullisen yhteistyön koulutuksen kehittämisen seuraavana keskeisenä kehittämissuuntana.

Ammattiopistostrategia

Vuonna 2005 valmistuneen aikuisten ammatillisen koulutuksen lainsäädännön valmistelun yhteydessä käytiin kädenvääntöä, ei vain ammatillisen aikuiskoulutuksen asemasta ja tehtävistä, vaan ammatillisen koulutuksen asemasta koko koulutusjärjestelmässä. Kiista kulminoitui siihen, onko ensisijaista hahmottaa koulutusjärjestelmä ikäkausittain *lasten - nuorten - aikuisten* -koulutuksena, vai onko ensisijasta tarkastella koulutusjärjestelmää koulutuksen tavoitetutkinnon mukaan. Tällöin yleissivistävä koulutuksen linja, *peruskoulu - lukio - yliopisto* olisi toinen ja *ammattillinen peruskoulutus - lisäkoulutuksen* -linja toinen.⁶ Tämä on kiista, jota on käyty monta vuosikymmentä ellei vuosisataa. Tuloksena on ollut, että jakolinja käytännöllinen/teoreettinen tai ammatillinen/yleissivistävä on siirtynyt vaihe vaiheelta aina myöhemmäksi koulutusjärjestelmässä. Tällä hetkellä keskustelua käydään yhtäaikaan sekä toisen- että korkea-asteen osalta.

Kiista on jälkijättöinen kahdessa mielessä. Ensiksi ammattikorkeakoulut muuttavat olennaisesti toisen asteen koulutuksen tavoitteita: enemmistö ylioppilaista menee joko ammatilliseen koulutukseen tai ammattikorkeakouluun. Toiseksi koulutustakuun – kaikille toisen asteen tutkinto – myötä Suomessa siirrytään 12-vuotiseen perusopintojärjestelmään, jonka rakenteellisen jäsentämisen ytimessä ei ole ensisijaisesti akateeminen vs. ammatillinen, nuori vs. vanha, työllinen vs. työtön vaan opetussuunnitelma ja pedagogiikka. Tavoitteena on saada avatuksi kaikki ovet mahdollisimman monelle ammatti- ja yleissivistyksen hankkimiseen kaikissa eri elämänvaiheissa. Koulutusjärjestelmä hahmottuukin alueellisesti hajautetuksi mutta toiminnallisesti integroiduksi opintojärjestelmäksi.

⁶ Ammatillisesta koulutuksesta vastuussa oleva hallitusneuvos Timo Lankinen jätti yksin laajan eriävän mielipiteen Ammatillisen aikuiskoulutuksen järjestäjaverkon, laadun ja rahoituksen komiteamietintöön (2004:9), jossa hän myös esitteli ammattiopistostrategian peruslinjaukset.

Kiistalla on merkitystä sikäli, että lainsäädännön valmistelun yhteydessä julkituotu *ammattiopistostrategia* on lähtöajatuksena OPM:n viime keväässä kirjeessä “Ammatillisen aikuiskoulutuksen järjestäjäverkon kokoamisen vauhdittamishanke” (5.4.2006 Dnro 1/502/2006). Kirjeessä jäsennetään ammattiopistostrategiaa seuraavasti:

“Ammattiopistostrategian tavoitteena on riittävän vahvan rakenteellisen ja taloudellisen perustan muodostaminen ammatillisen koulutuksen järjestämiselle alueilla ja eri alojen koulutuksessa sekä koulutuksen vaikuttavuuden ja tehokkuuden lisääminen. Tavoitteena on

- työvoiman saatavuuden turvaaminen
- koulutuspalvelujen työelämävastaavuuden ja asiakassuuntautuneisuuden parantaminen
- koulutuksen laadun kehittäminen ja varmistaminen
- tutkintojen suoritusaikojen lyhentäminen
- elinikäisen oppimisen edellytysten vahvistaminen
- yksilöllisiin osaamistarpeisiin vastaaminen
- syrjäytymisen ehkäiseminen
- työpaikalla tapahtuvan oppimisen laajentaminen
- koulutuksen saavutettavuuden turvaaminen maan eri osissa ja molempien kieliryhmien tarpeet huomioon ottaen sekä
- työelämän palvelu- ja kehittämistoiminnan edellytysten vahvistaminen.

Strategian toteuttaminen edellyttää ammatillisen koulutuksen järjestäjien organisoitumista alueellisina tai muutoin vahvoina järjestäjäkokonaisuuksina, ammattiopistoina. Ammattiopiston toiminta kattaa koulutuksen järjestäjän kaiken toiminnan; oppilaitosmuotoisena ja oppisopimuskoulutuksena järjestettävän ammatillisen perus- ja lisäkoulutuksen sekä täydennyskoulutuksen. Toiminta kattaa sekä nuorten että aikuisten koulutuksen.

“Ammatillisen koulutuksen organisointi ammattiopistoiksi antaa koulutuksen järjestäjille laajemman taloudellisen toimintaperustan ja siten paremmat mahdollisuudet kohdentaa voimavaroja joustavasti ja kustannustehokkaasti. Järjestäjille muodostuu paremmat lähtökohdat muun muassa ammatillisesti pätevän opetushenkilöstön osaamisen kehittämiseen sekä koneiden, laitteiden ja tilojen ylläpitämiseen ja uudistamiseen. Ammatillisen koulutuksen järjestäjille muodostuu myös vakaammat ja riittävät toimintaedellytykset

aiempaa keskeisempään asemaan nousevan aikuisväestön koulutuspalvelujen turvaamiseksi. Ammattiopistoilla on laajemman koulutustehtävänsä puitteissa suurempi liikkumavara ja siten paremmat mahdollisuudet vastata joustavasti muuttuviin koulutustarpeisiin alueilla. Ammattiopistoiksi organisoitessaan koulutuksen järjestäjillä on mahdollisuus parantaa palvelukykyään ja lisätä toimintansa tuloksellisuutta ja tehokkuutta.”

Opetusministeriön käsityksen mukaan “nykyinen järjestäjäverkko ja sen koulutustarjonta ei kuitenkaan kaikilta osin pysty riittävän joustavasti vastaamaan työelämän muuttuviin osaamis- ja koulutustarpeisiin. Tarvetta järjestäjäverkon kokoamiselle ja vahvempien ammatillisen koulutuksen järjestäjien muodostamiselle on edelleen. Kehitystä on vauhditettava. Koulutuspalveluja on kehitettävä elinikäisen oppimisen periaatteen mukaisesti siten, että palvelut vastaavat aikaisempaa paremmin yksilöiden ja työelämän tarpeita. Palveluilla tulee turvata toisaalta nuorten osaamisen kehittäminen siten, että he voivat siirtyä työelämään vahvalla osaamis pohjalla ja toisaalta mahdollisuus työssäolevien osaamisen päivittämiseen ja uudistamiseen läpi työuran. Väestön ikärakenteesta johtuen työssäolevien osaamisen kehittäminen yhdessä työelämän kanssa on keskeinen painopistealue. ... Ammattiopistot ja ammatillinen koulutus hahmottuvat nuorille ja aikuisille, työssä oleville, työttömille sekä yrityksille ja muulle elinkeino- ja työelämälle aikaisempaa selkeämpänä kokonaisuutena ja toimijana koulutus kentässä. Ammattiopistoista tulee ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen ohella entistä merkittävämpiä alueellisia toimijoita”.

Ammattiopistostrategia tiivistetään vauhdituskirjeessä seuraavasti:

AMMATTIOPISTO

Ammattiopistot ovat alueellisia tai muutoin vahvoja koulutusorganisaatioita, joiden toiminta kattaa koulutuksen järjestäjän kaikki koulutustoiminnot ja opetusyksiköt. Toiminta kattaa sekä nuorten että aikuisten koulutuksen.

PÄÄTEHTÄVÄT

- **Koulutus- ja osaamistarpeen ennakointi ja tulkinta**
- **Työelämän alakohtaiseen osaamistarpeeseen ja yksilöiden koulutustarpeeseen vastaaminen kokonaisuutena:**
 - 1) Ammatillinen peruskoulutus
 - 2) Ammatillinen lisä- ja täydennyskoulutus
 - 3) Työelämälähtöiset koulutusmallit – työpaikat oppimisympäristöinä (oppisopimuskoulutus, työssäoppiminen, työpaikkakoulutus, yhteishankintakoulutus)
- **Työelämän ja pk-yritysten palvelu- ja kehittämistehtävät**
- **Yksilölliset koulutus- ja osaamispalvelut:**
 - 1) Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustaminen
 - 2) Henkilökohtaiset opiskeluohjelmat
 - 3) Erityisopetus
 - 4) Ammatillinen huippuvalmennus
- **Koulutuksen laadun varmistus**
- **Koulutuksellinen yhteistyö (peruskoulu, lukio, korkeakoulu) ja kansainvälinen yhteistyö**

OHJAAVAT PERIAATTEET

- **Työelämälähtöisyys**
 - 1) Tiivis vuorovaikutus työelämän kanssa – ajantasainen tieto osaamistarpeesta
 - 2) Keskeistä osaaminen ja sen varmistaminen
 - 3) Kansallinen ja kansainvälinen viitekehys – alueen ja alan osaamistarve ohjaavat toimintaa
- **Asiakaslähtöisyys**
 - 1) Kysyntävetoisuus (työelämä, opiskelijat)
 - 2) Osaamiskapeikkoihin vastaaminen
 - 3) Työelämävastaavuuden lisääminen
- **Yksilöllisyys**
 - 1) Yksilön koulutustarpeiden tunnistaminen
 - 2) Aikaisemmin hankitun osaamisen täysimääräinen tunnustaminen
 - 3) Koulutuspolkujen monipuolisuus
 - 4) Joustava järjestäminen
- **Sosiaalinen koheesio**
 - 1) Sitoutuminen syrjäytymisen ehkäisyyn
 - 2) Erityisryhmien osaamistarpeet

Opetusministeriö pyytää vauhdittamiskirjeessään kaikkia ammatillisen perus- ja lisäkoulutuksen järjestäjiä arvioimaan ja selvittämään edellytykset järjestäjaverkon kokoamiseen alueella tai seutukunnassa edellä mainittujen tavoitteenasettelujen suuntaisesti. Vuosia 2007–2010 koskevat arviot ja suunnitelmat pyydetään valmistelemaan yhteistyössä alueen muiden koulutuksen järjestäjien kanssa. Vauhdittamiskirjeessä on sekä porkkanoita että keppiä. Kannattaa kiinnittää huomiota, että suunnitelmat pyydetään “valmistelemaan yhteistyössä alueen muiden koulutuksen järjestäjien kanssa” – siis myös lukioiden kanssa.

Ydinajatuksena KEUDA:n vastauksessa vauhdituskirjeeseen (Heikkilä 29.06.2006) on muodostaa Keski-Uudenmaan ammattiopisto, jossa olisivat seuraavat oppilaitokset:

- Keuda Keski-Uudenmaan ammattiopisto Järvenpää
 - Tekniikka ja liikenne, kulttuuriala, matkailu-, ravitsemis- ja talousala
- Keuda Keski-Uudenmaan ammattiopisto Kerava
 - Liiketalous ja tietojenkäsittely, tekniikka ja liikenne sekä ravitsemisala
- Keuda Keski-Uudenmaan ammattiopisto Mäntsälä
 - Luonnonvara-ala, tekniikka ja liikenne sekä ravitsemisala
- Keuda Keski-Uudenmaan ammattiopisto Nurmijärvi
 - Tekniikka ja liikenne sekä ravitsemisala
- Keuda Keski-Uudenmaan ammattiopisto Tuusula
 - Sosiaali- ja terveysala, vapaa-aika ja nuorisotyö sekä viestintä ja informaatiotieteet.

Vastauksessa korostetaan yhteistyön jatkamista eri suuntiin: lukiot, Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskus, Seurakuntaopisto, Adulta, Työtehosteuran aikuiskoulutuskeskus. Samoin yhteistyötä tiivistetään Espoon seudun koulutuskuntayhtymän ja Länsi-Uudenmaan ammattikoulutuskuntayhtymän sekä Laurea-ammattikoreakoulun kanssa.

Laki kunta- ja palvelurakennemuutuksesta

Pitkään odotettu ehdotus kunta- ja palvelurakennemuutuksesta (Laki kunta- ja palvelurakennemuutuksesta 28.06.06) ei sano koulutuksen suhteen paljon. Jotain kuitenkin (5§):

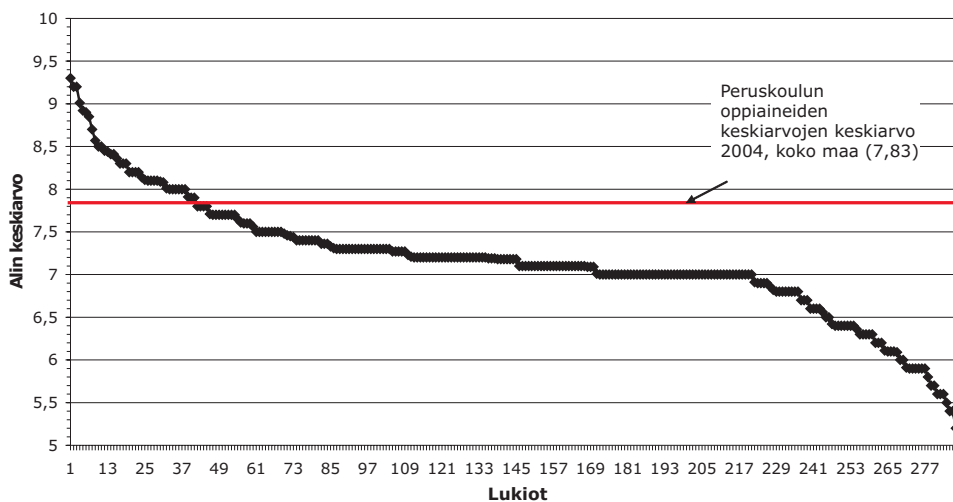
- Kunnan tulee muodostua työssäkäyntialueesta tai muusta sellaisesta toiminnallisesta kokonaisuudesta, jolla on taloudelliset ja henkilöstövoimavaroihin perustuvat edellytykset vastata palvelujen järjestämistä ja rahoituksesta.
 - Kuntien yhteistoiminnan vahvistamiseksi kunnat voivat perustaa toiminnallisesta kokonaisuudesta muodostuvan yhteistoiminta-alueen (yhteistoiminta-alue), jolla voi olla kuntalain (365/1995) mukainen yhteinen toimielin tai kuntayhtymä.
- ...
- Kunnan tai yhteistoiminta-alueen, jolla on ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (630/1998) mukainen ammatillisen peruskoulutuksen järjestämislupa, asukasmäärän on oltava vähintään noin 50.000 asukasta.

Lisäksi todetaan (14§): “Kuntien rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmä uudistetaan tavoitteena yksinkertainen ja läpinäkyvä järjestelmä. Uudistuksessa päätetään kuntien verotulopohjan vahvistamisesta siirtämällä verovähennyksiä valtion rasiukseksi sekä poistetaan kuntien rahoitusjärjestelmään liittyvät kuntien yhdistymisen ja yhteistyön esteet. Kuntien yhdistyessä turvataan valtionosuudet liitosta seuraavan viiden vuoden ajaksi. Tavoitteena on hallinnonalakohtaisten valtionosuuksien yhdistäminen.”

Kuuma-kuntien alueella asuu noin 183 000 asukasta, joten väestöpohja riittää hyvin yhteistyölle. On myös toivoa, että yhteistyö ei vähentäisi valtionosuuksia vaan, että ne tukisivat yhteistyön laajentamista ja syventämistä.

Lukioiden yhteistöverkostot

Lukioiden kehittäminen on keskittynyt ylioppilastutkinnon ja opetussuunnitelman työstämiseen. Rakenteelliset ratkaisut tehdään pääosin kuntien tasolla, joissa päätetään lukioiden määrästä, lakkautuksista tai yhdistämisistä. Pienet, alle 120 oppilaan lukiot edustavat neljänestä lukioista. Yhä useamman lukioiden tilanne on se, että opiskelijoita ei enää valita, vaan otetaan kaikki jotka suinkin mukaan saadaan (ks. kuvio 1). Peruskoulun keskiarvo ei ole pääsääntöisesti enää kynnys lukioon pääsyyllä. Suurten kaupungien – erityisesti yliopistokaupungien – keskusten lukiot voivat vielä valita opiskelijansa, mutta samalla ne monin tavoin vaikeuttavat reunakuntien lukioiden asemaa ja aiheuttavat opiskelijoiden pendelöintiä kuntien välillä.

Kuvio 1. Lukioihin päässeiden alin keskiarvo keväällä 2006 lukioittain (Länsihallitusten yhteisvalintatilastot, Vaasan alueen tiedot puuttuvat)

Yksittäiset lukiot ja ammatilliset koulutuskuntayhtymät ovat usein epäsuhtainen pari yhteistyön kehittämisessä. Viime vuosina onkin kehitetty ajatuksia seudullisista lukioista, jotka koulutuskuntayhtymien tapaan rakentaisivat alueellista yhteistyötä erin tavoin.⁷ Pienet lukiot ovatkin kehittäneet yhteistyötä, jonka tavoitteena on:

- Lisätä hajallaan ympäri maata sijaitsevien pienten lukioiden yhteenkuuluvuuden tunnetta ja kehittää niiden valtakunnallisesti yhteistä myönteistä identiteettiä.
- Kytkeä laadukas palvelu ja yksittäisistä oppilaista huolehtiminen pienen kouluyksikön julkisuuskuvaan.
- Nostaa pienten lukioiden palvelutasoa jatkuvan keskinäisen yhteydenpidon sekä yhteisen laatukoulutuksen kautta.
- Etsiä pienten lukioiden parhaat käytänteet ja levittää niitä piirin yhteiseen käyttöön.

Pienten lukioiden verkosto on pitänyt useita seminaareja lukioiden kehittämisestä. Verkostolla on myös oma julkaisusarja.

Johtopäätökset

1. Suomeen on muodostumassa 12-vuotinen perusopintojärjestelmä, joka jäsentyy opiskelijälähtöisesti, seudullisesti, opetussuunnitelmallisesti ja pedagogisesti.
2. Nuorten koulutustakuun toteuttaminen ja vastuun ottaminen koko peruskoulusta valmistuneesta ikäluokasta merkitsee ammattiopistostrategian

⁷ Esimerkiksi Mikkelin seudulla on kehitetty toimiva seutulukiomalli, ks. Numminen & Stenvall 2006, 93–97)

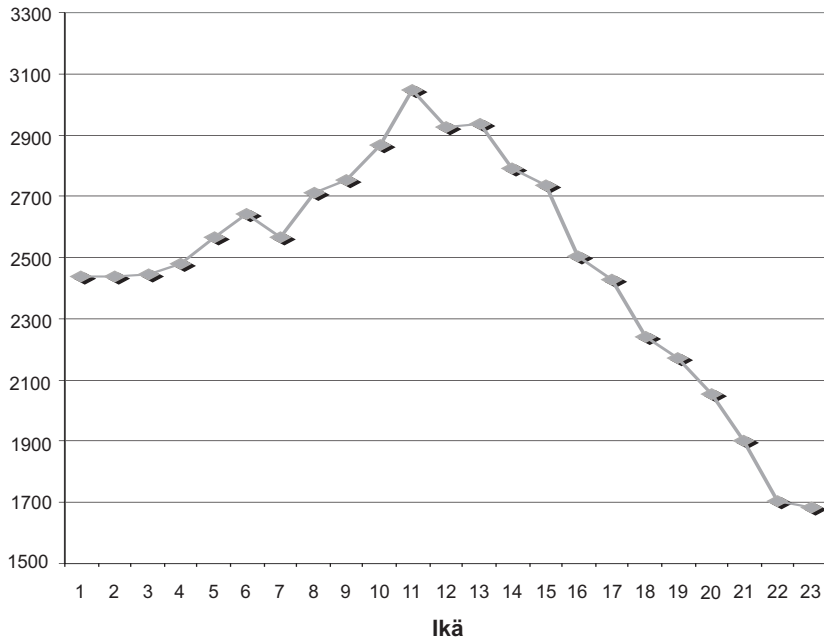
laajentamista toisen asteen koulutuksen strategiaksi⁸, joka kattaa nuorten ja aikuisten, työssäkävien ja käymättömien sekä yleis- että ammattisivistävän toisen asteen koulutuksen. Tämä tarkoittaa, että ammatillisten koulutuskuntayhtymien toimintakenttä on ensisijaisesti seudullinen eikä maakuntakohtainen. Maakunnallisia yhteisiä hankkeita on suunnattava mm. ennakointiin, kehittämistyöhön ja opettajakoulutukseen. Pääkaupunkiseudulla tämä merkitsee Kuuma- kuntien sitoutumista Helsingin seutukunnan työssäkäyntialueen työvoiman kysynnän ennakointiin ja toisaalta yhteistyötä ja työjakoa Helsingin seudun ja muiden kehyskuntien kanssa toisen asteen koulutuksen kehittämisessä.

⁸ Tämä ei vielä ratkaise ammatillisen aikuiskoulutuksen ja nuorten koulutuksen hallinnoinnin ongelmia.

Nuoret ja koulutus

Kuuma-kuntien väestökehitys on ollut pitkän aikaa vakaa ja hieman nouseva. Ennusteet ennakoivat saman linjan jatkuvan. Nuorten osalta tilanne on vielä muutaman vuoden sama: nuorisoikäluokat suurenevat, mutta muutaman vuoden kuluttua tapahtuu käänne vähenevään suuntaan. Tämä näkyy jo peruskouluissa. Toinenkin piirre on havaittavissa: toisen asteen koulutusikää vanhemmat ikäluokat ovat myös pieniä. He ovat siis koulutuksen jälkeen siirtyneet pois Kuuma-kuntien alueelta (ks. kuvio 2).

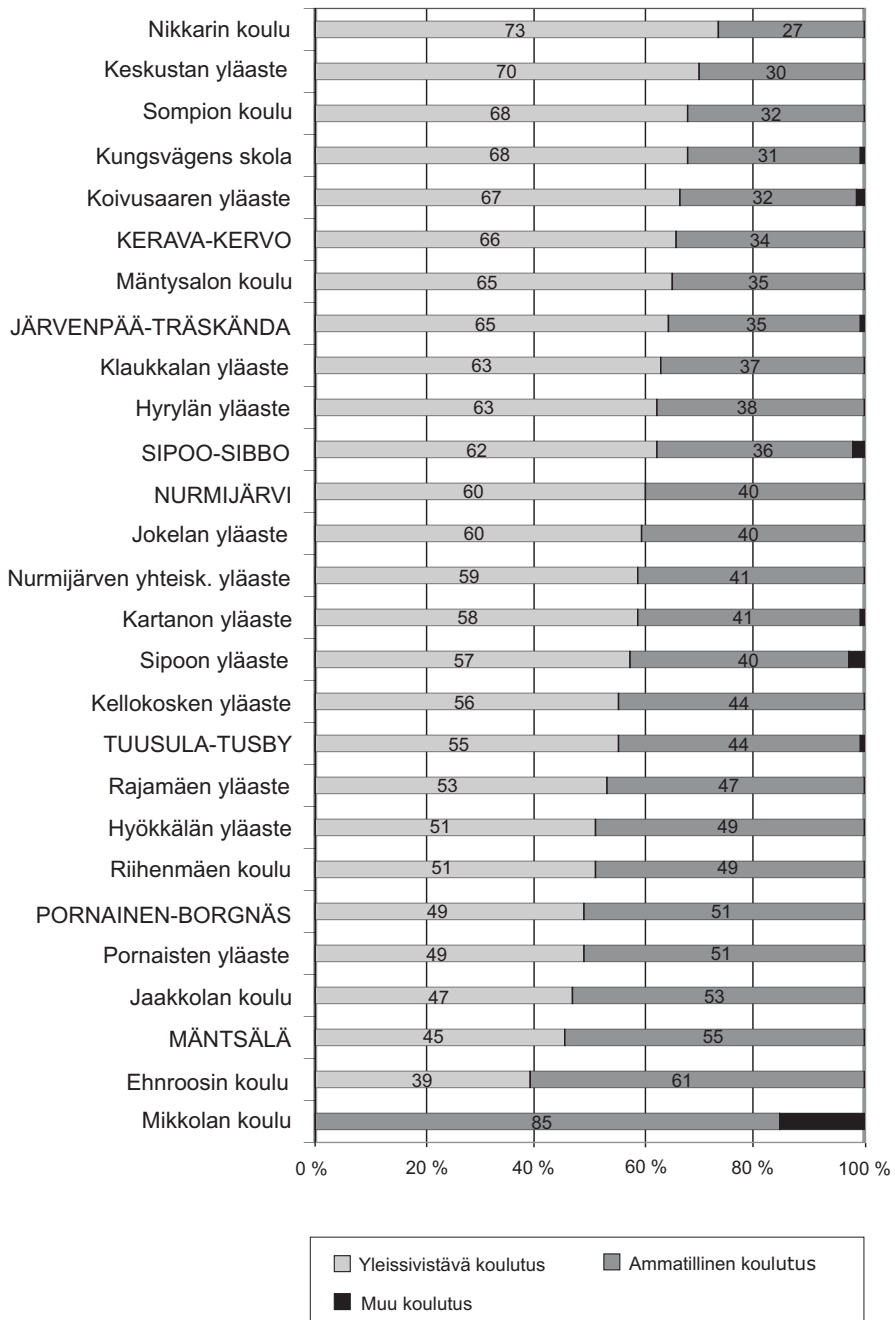
Tilanne on koko maassa sama, tosin monilla alueilla nuorisoikäluokkien pieneneminen tuntuu jo nyt voimaperäisesti toisen asteen koulutuksen kysynnässä. Odotukset siitä, että Kuuma-kunnat voisivat kehittyä vetovoimaiseksi toisen asteen koulutuksen järjestäjäksi keräten nuoria koulutukseen kauempaakin on vaikea ellei mahdotonta toteuttaa. Kaikki muutkin seutukunnat uskovat samaan vetovoimaisuuteen. Alueiden välisen kilpailun nuorista on kuitenkin käännyttävä yhteistyön ja työjaon suuntaan, jos tasa-arvoista alueellista kehitystä halutaan edistää.

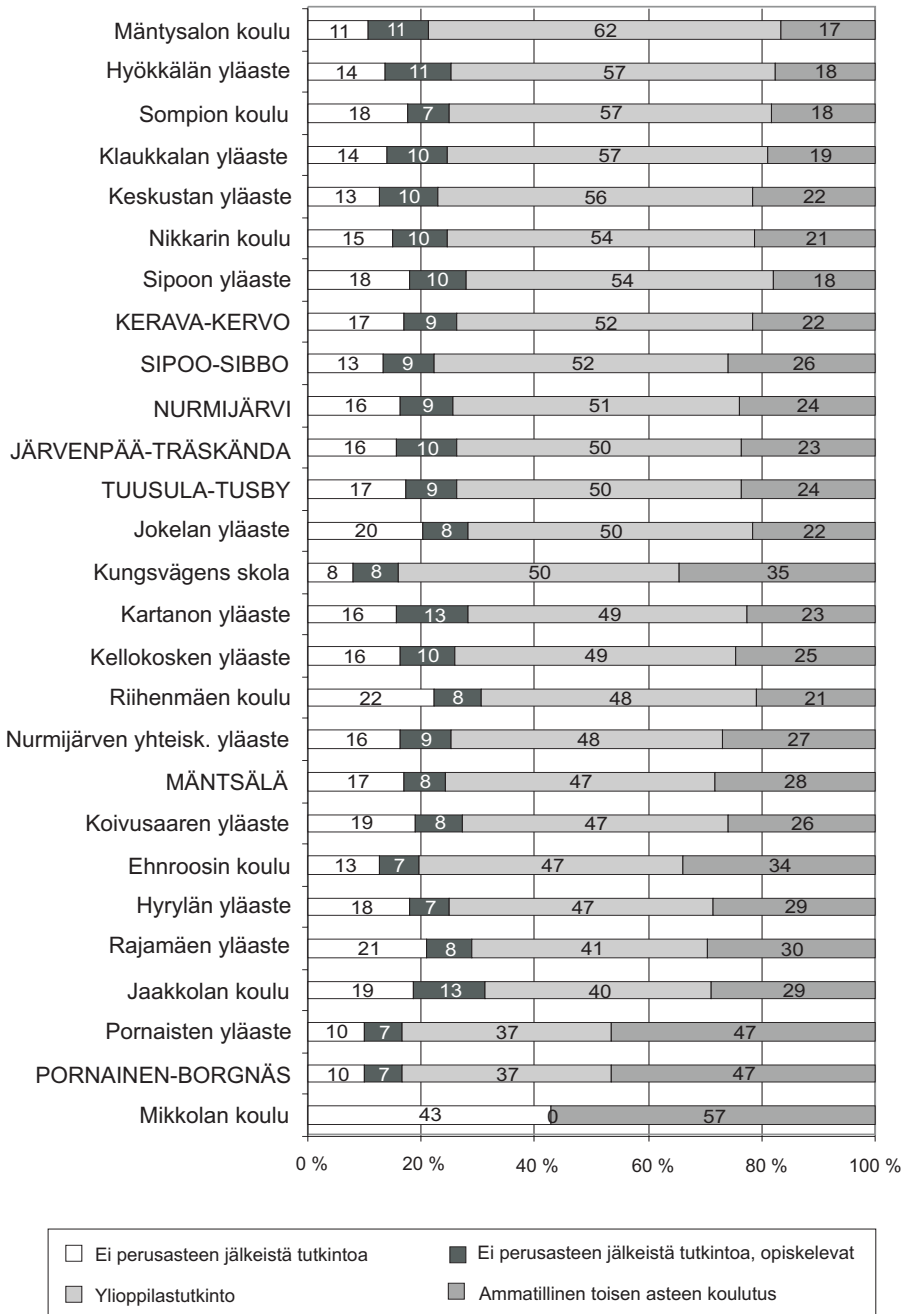
Kuvio 2. *Kuuma-kuntien ja Sipoon ikäluokkien suuruus vuonna 2004 (Tilastokeskus 2006)*

Hakeutuminen Kuuma-kuntien peruskouluista toisen asteen koulukseen on hyvin kattavaa, vain pari prosenttia nuorista jättää hakematta. Jakautuminen lukioon ja ammatilliseen koulutukseen oli vuonna 2002 kuitenkin melkoisen epätasaisesti: lukion osuus vaihteli 39%:sta 73%:iin peruskoulusta riippuen. Kun peruskoulujen väliset oppimistulosten erot ovat jokseenkin pienet, näyttää siltä, että peruskoulun jälkeinen koulutuksen valinta riippuu peruskoulun sijainnista ja jatko-opintomahdollisuuksista (ks. kuvio 3).

Jos tarkastelemme peruskoulusta vuonna 1999 valmistuneiden suorittamia tutkintoja vuoteen 2003 mennessä, kiinnittää huomiota se, että tutkinnotta olevien osuus on melkoisen suuri. Neljä vuotta peruskoulusta valmistumisen jälkeen ilman tutkintoa olevien osuus vaihtelee kouluittain 8% – 21%:n välillä. Vuosittain on varmasti vaihtelua, erityisesti koulukohtaisesti. Ylioppilastutkinnon suorittamisen vaihtelu on myös melkoinen, 62%:sta 37%:iin (ks. kuvio 4).

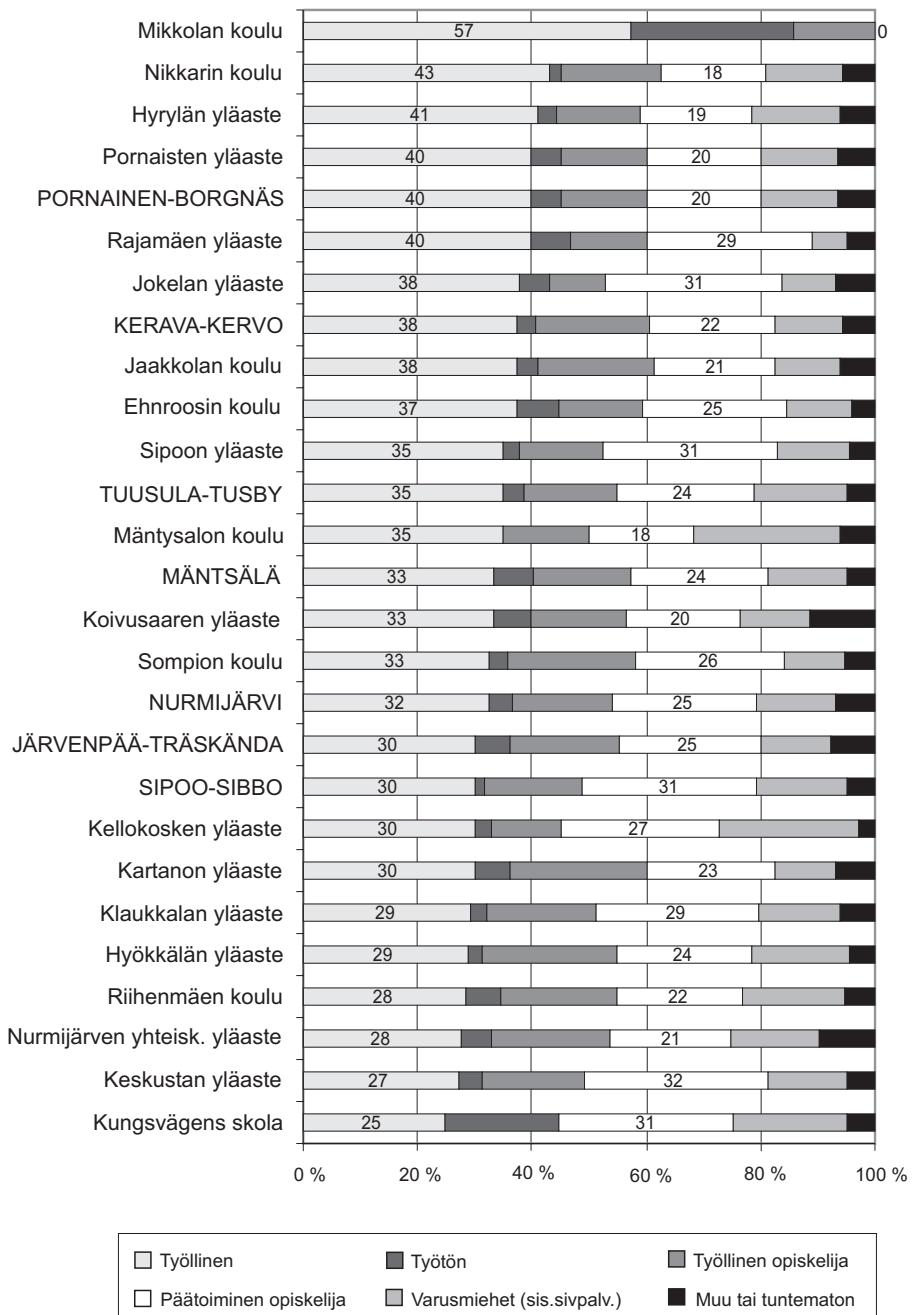
Kuvio 3. KUUMA-kuntien ja Sipoon peruskoulusta vuonna 2002 valmistuneiden jatko-opinnot 2003

Kuvio 4. *Kuuma-kuntien ja Sipoon peruskouluista vuonna 1999 valmistuneiden jatkotutkinnot vuonna 2003 (Tilastokeskus 2006)*

Kun katsotaan saman ikäluokan pääasiallista toimintaa samana vuonna, siis 2003, työllisten osuus vaihtelee 43%:sta 25%:iin, työttömyys puolestaan 2%:sta

8%:iin, joka on melkoisen alhainen taso. Opiskelijoita on vielä melkoisesti, sekä työllisenä että päätoimisena (ks. kuvio 5).

Kuvio 5. Kuuma-kuntien ja Sipoon peruskouluista vuonna 1999 valmistuneiden pääasiallinen toiminta vuonna 2003 (Tilastokeskus 2006)

Jos puolestaan katsomme asuinpaikan mukaisesti peruskoulusta 2002 valmistuneita vuoden 2003 lopulla, huomataan, että vajaat 30% nuorista on siirtynyt Kuuma-kuntien ulkopuolelle, lähinnä Helsingin ja Vantaan alueelle. Kuuma-kuntien sisäistä liikennettä ei ole kovin paljon, jonkin verran Tuusulan ja Järvenpään välillä (ks. liite 1, taulukko 1).

Kuuma-kuntien alueelta haki vuonna 2005 niiden ulkopuolelle toisen asteen koulutukseen noin 1100 opiskelijaa, kun Kuuma-kuntien alueelle haki noin 800 opiskelijaa. Kuuma-kuntiin suuntautunut kiinnostus oli hyvin yksi-puolista, kohdentuen lähinnä kulttuurialan koulutukseen. Järvenpää ja Tuusula vetävät puoleensa, Nurmijärvi menettää lähteviä nuoria (ks. taulukko 2, liite 1). Helsinkiin nuoret menevät saamaan lähinnä lukiokoulutusta (200 ensisijaista hakijaa vuonna 2005) mutta jossain määrin myös hakemaan kaupan ja hallinnon, tekniikan ja liikenteen sekä sosiaali-terveysalan koulutusta (vuonna 2005 yhteensä 165 l. hakijaa).

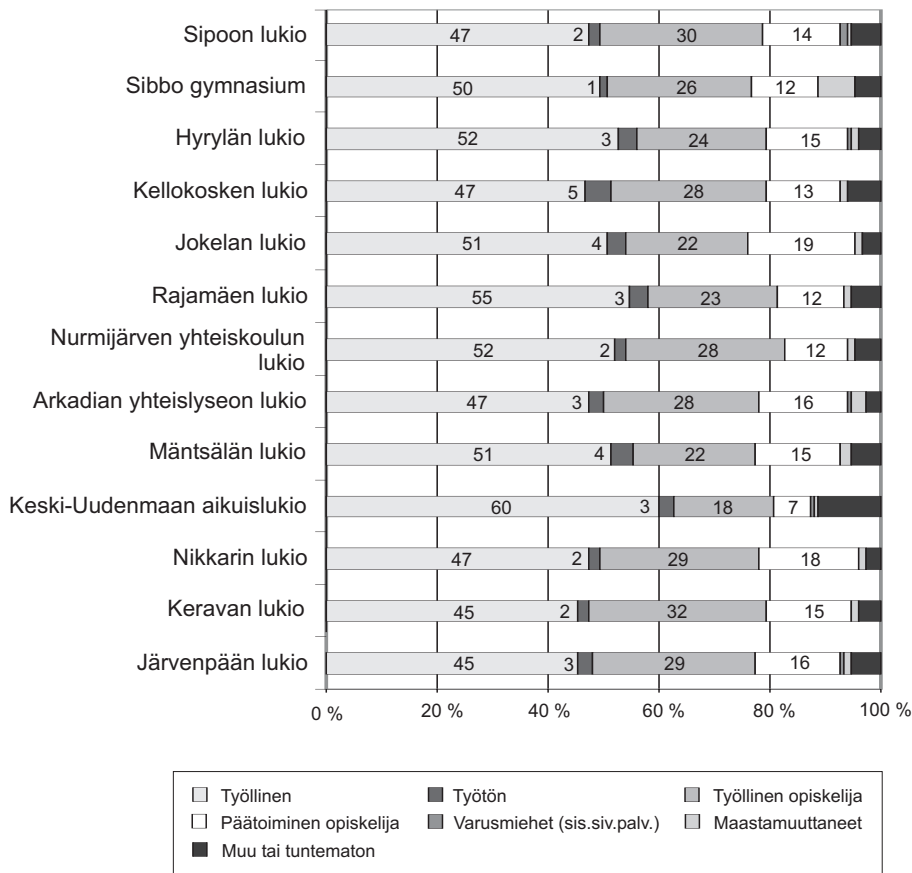
Kuuma-kunnissa on suhteessa peruskoulusta valmistuvaan ikäluokkaan keskimäärin 110% aloituspaikkoja. Kuntien väliset erot ovat kuitenkin huomattavan suuret: Pornaisissa ei ole lainkaan toisen asteen koulutusta; Keravalla ja Järvenpäässä on aloituspaikkoja puolelletoista ikäluokkaa. Myös lukiopaikkojen ja ammatillisen koulutuksen aloituspaikkojen keskinäinen suhde vaihtelee melkoisesti. Todettakoon, että Helsingissä on aloituspaikkoja lukiossa 78%:lle ja ammatillisessa koulutuksessa 73%:lle ikäluokasta, yhteensä siis noin 150%:lle. Kauniaisissa on ei ole ammatillisen koulutuksen aloituspaikkoja, mutta lukioissa on niitä vajaalle 170%:lle suhteessa ikäluokkaan.

Toisen asteen koulutukseen sijoittumistilanne vuonna 2006 oli ammatillisen koulutuksen osalta keskimäärin hyvä: 1. sijaisia hakijoita oli kevään yhteishaussa suunnilleen yhtä monta kuin aloituspaikkoja. Aloittain vaihtelu oli kuitenkin kovin suurta: vaikeinta oli päästä talotekniikan, audiovisuaalisen viestinnän ja logistiikan perustutkintoihin. Kaikilla aloilla ei saatu kuitenkaan paikkoja täytetyksi, aloituspaikkojen täyttöaste oli 85%. Lukioiden osalta yleis-tilanne oli hieman heikompi: ensisijaisia hakijoita oli satakunta vähemmän kuin aloituspaikkoja (91% aloituspaikoista). Vain Järvenpään lukio saattoi varsinaisesti valita opiskelijoitaan, muille kysymys on enemmän ja vähemmän siitä, millä peruskoulun keskiarvolla nuorten uskottiin selviävän lukio-opinnoista ja ylioppilaskirjoituksista. Kevään täyttöaste oli 92%:a (ks. taulukko 1).

Taulukko 1. Kuuma-kuntien toisen asteen koulutukseen yhteishaussa keväällä 2006 hakeutuneet: aloituspaikat, 1. hakeutuneet ja valitut
(Etelä-Suomen lääninhallitus, OPH 2006)

Oppilaitos	Aloituspaikat	1. hakijat	Valitut	Hakijat/ aloituspaikat	Valitut/ aloituspaikat
Ammatilliset					
Järvenpään ammattiopisto	262	326	255	124	97
Keravan ammattiopisto	334	339	303	101	91
Mäntsälän ammattiopisto	179	137	148	77	83
Nurmijärven ammattiopisto	90	106	88	118	98
Tuusulanjärven ammattiopisto	227	348	168	153	74
Luther-opisto/ammattilinen	50	112	46	224	92
Järvenpään diakoniaopisto	40	37	28	95	70
Yhteensä	1182	1405	1036		
Lukiot					
Hyrylän lukio	130	97	103	75	79
Jokelan lukio	60	53	60	88	100
Järvenpään lukio	280	340	280	121	100
Musiikkiilinja	20	20	17	100	85
Kellokosken lukio	60	33	49	55	82
Keravan lukio	200	149	185	75	93
Mäntsälän lukio	90	78	85	87	94
Nurmijärven yhteiskoulun lukio	72	63	69	88	96
Rajamäen lukio	76	51	53	67	70
Sipoon lukio	50	47	47	94	94
Arkadian yhteislyseon lukio	120	119	120	99	100
Yhteensä	1158	1050	1068		
					Alin keskiarvo
					7
					7
					7,7
					7
					7
					7,1
					6,9
					7
					6,7
					7

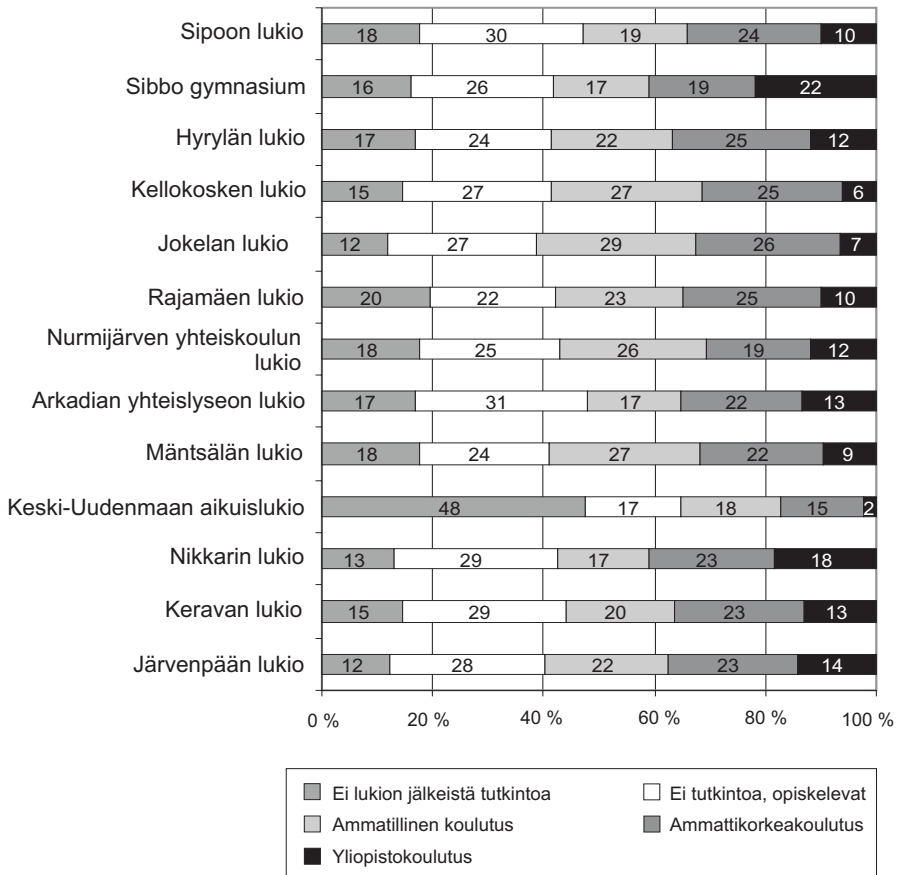
Kuuma-kuntien lukioista vuosina 1994–1998 valmistuneiden päätoimintamuoto vuoden 2003 lopussa on melko lohdullinen: työssä oli noin puolet, työttömänä vain muutama prosentti, työllisiä opiskelijoita runsas neljännes, päätoimisia opiskelijoita 12–18%:a (ks. kuvio 6).

Kuvio 6. Vuosina 1994–1998 KUUMA-kuntien lukioista valmistuneiden päätoimintamuoto vuonna 2003

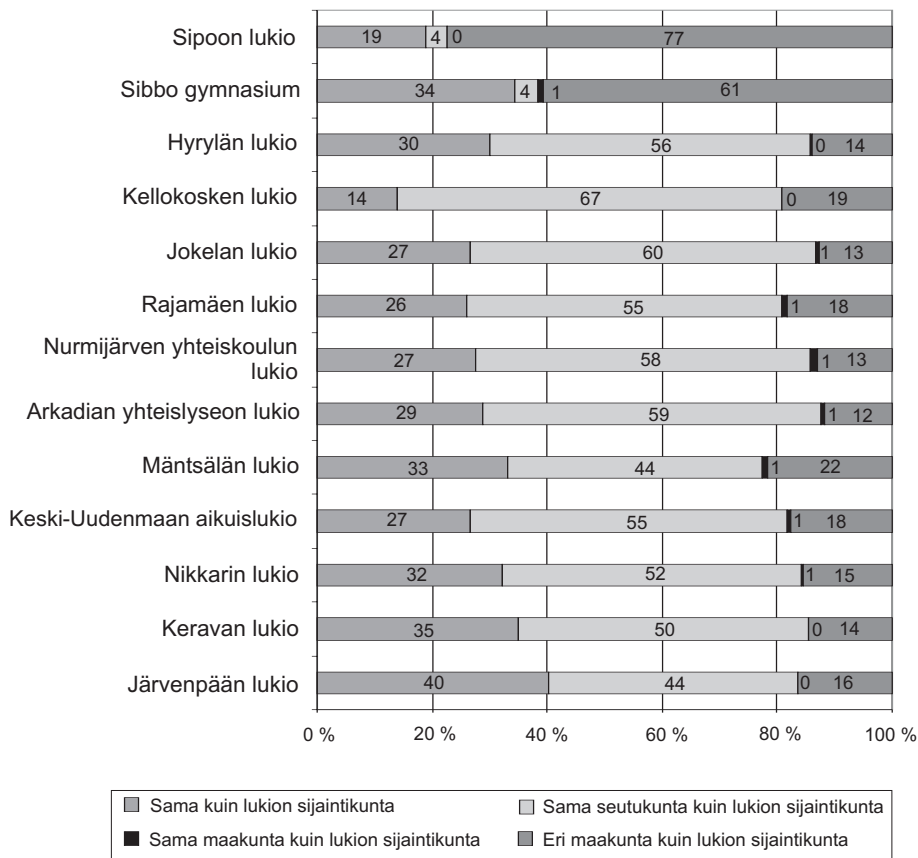
Lukioista vuosina 1994–2000 valmistuneiden tutkinnoissa vuonna 2003 kiinnostavaa on erityisesti se, että vaikka huomattava osa vielä tietysti vielä opiskeli, niin hyvin monella oli ammatillinen tutkinto, vaihdellen kouluittain 17–29%:n välillä. Ilman lukion jälkeistä tutkintoa, ei enää opiskelevien osuus on

myös melkoisen korkea, vaihdellen 12–20%:iin. Lisäksi kiinnittää huomiota ammattikorkeakoulututkintojen korkea osuus, 19–25% (ks. kuvio 7).

Kuvio 7. Vuosina 1994–2000 KUUMA-kuntien lukioista valmistuneiden tutkinnot vuonna 2003

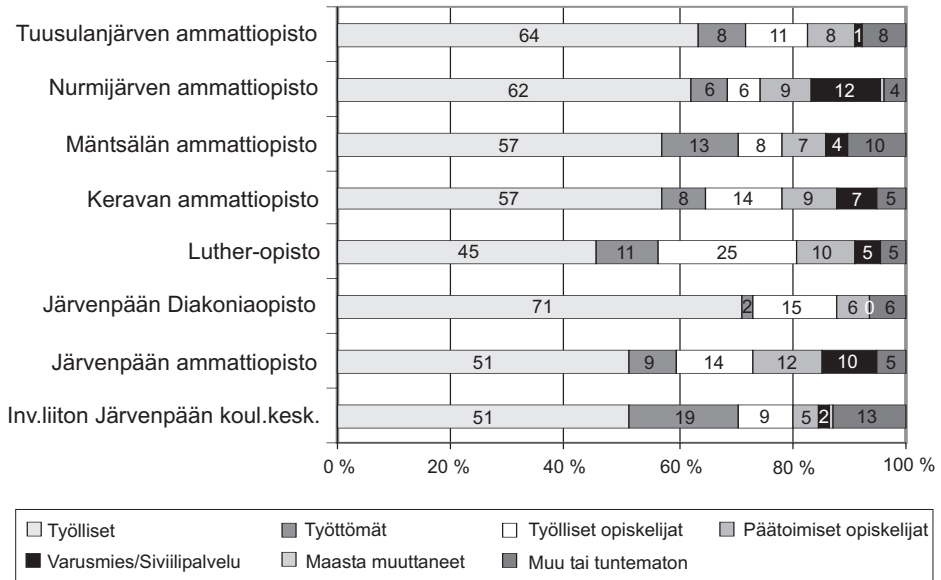
Asuinpaikan suhteen lukioista noina vuosina valmistuneista noin 14–40%:a oli vielä lukion sijaintikunnassa, 44%–67% samassa seutukunnassa ja eri maakunnassa 12–19%:a. Poikkeuksena on Sipoon lukiot, joista on siirrytty toiseen maakuntaan (ks. kuvio 8).

Kuvio 8. Vuosina 1994–1998 KUUMA-kuntien lukioista valmistuneiden asuinpaikka vuonna 2003

Ammatillinen koulutus

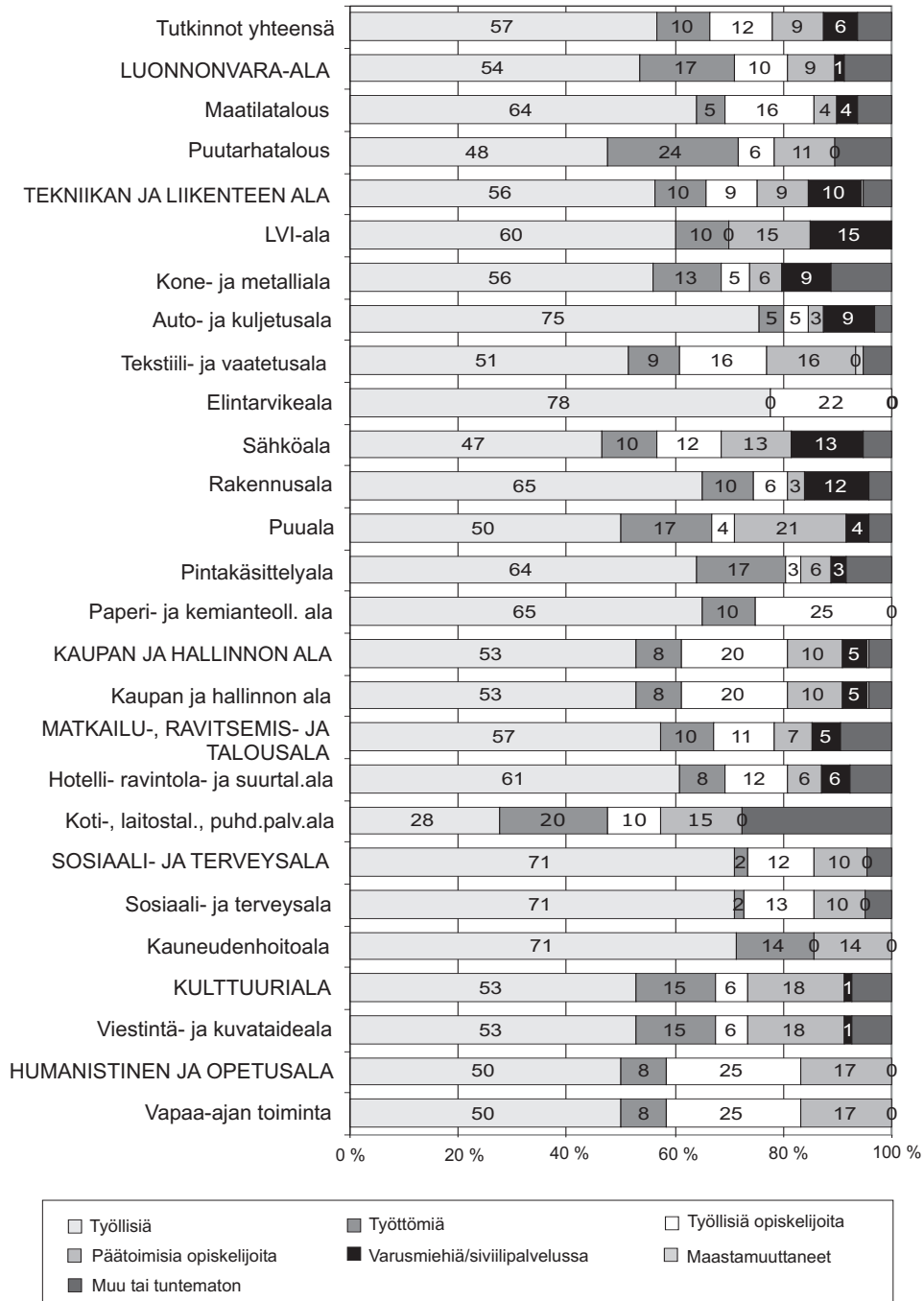
Ammatillisesta koulutuksesta valmistuneiden (1.1.2001–31.7.2004) koulu-kohtaiset työllisyysosuudet olivat vuoden 2004 lopussa 51–71%:a. Työttömyysosuudet vastaavasti 2–19%:n välillä. Opiskelijoitakin on sekä työn ohella opiskelevia (6–25%) ja päätoimisia opiskelijoita 6–12%:iin. Parhaiten työllistyneitä ovat Järvenpään diakonia-opistosta valmistuneet. Ammattiopistoista valmistuneiden työttömyysasteet ovat maan keskimääräistä tasoa, joskin invalidiopiston opiskelijoilla se on muita korkeampi (19%) (ks. kuvio 9).

Kuvio 9. Kuuma-kuntien ammatillisissa oppilaitoksissa vuosina 1.1.2001–31.07.2004 ammatillisen tutkinnon suorittaneiden pääasiallinen toiminta vuoden 2004 lopussa (Tilastokeskus 2006)

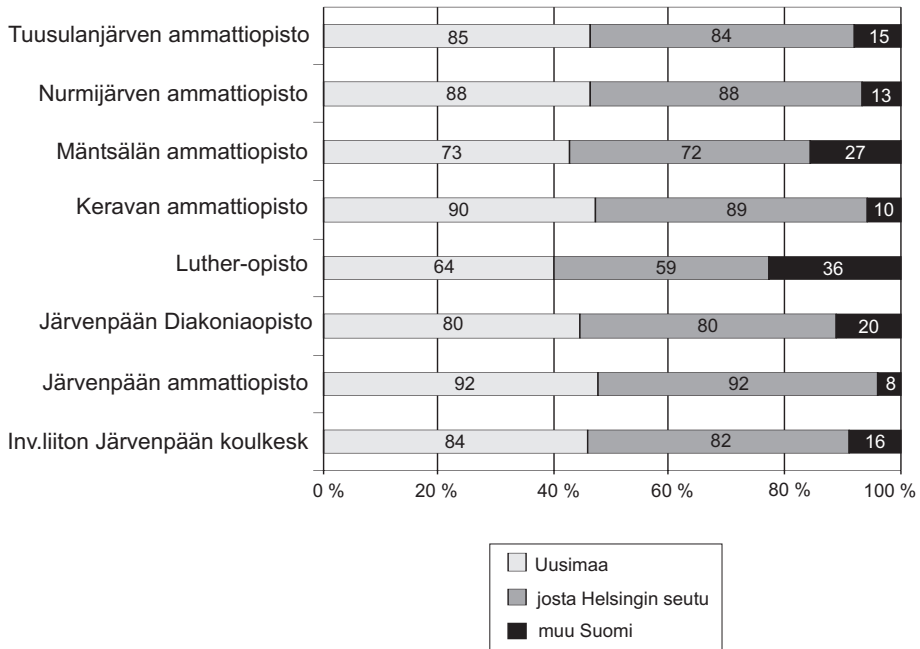
Jos tarkastemme KEUDA:sta vuonna 2000 valmistuneiden pääasiallista toimintaa koulutusaloittain vuoden 2003 lopussa, huomaamme melkoisia eroja työllistymisessä, työttömyydessä ja jatko-opinnoissa (ks. kuvio 10). Ajankoh- ta ei ehkä tee oikeutta puutarhatalouden opiskelijoiden työllistymiselle.

Nuoret ja koulutus

Kuvio 10. KEUDA:sta vuonna 2000 valmistuneiden pääasiallinen toiminta vuonna 2003 koulutusaloittain (Tilastokeskus 2006)

Ammatillisesta koulutuksesta vuonna 2003 valmistuneista asui vuoden 2004 lopussa Uudellamaalla suurin osa ja heistä taas suurin osa Helsingin seudulla, 80–90%:a. Poikkeuksen tekee Luther-opisto, jonka opiskelijoista reilu kolmannes oli siirtynyt Uudenmaan ulkopuolelle. Myös Mäntsälän ammattiopistosta valmistuneista vajaa 30% oli muualla maassa.

Kuvio 11. Kuuma-kuntien ammatillisen tutkinnon vuonna 2003 suorittaneiden asuinpaikka vuoden 2004 lopussa (Tilastokeskus 2006)

Johtopäätökset

1. Kuuma-kuntien nuorten ikäluokat suurenevät vielä muutaman vuoden, mutta alkavat sitten nopeasti pienenemään. Ei ole paljon toivoa saada nuoria suuria määriä muualta Suomesta opiskelemaan Kuuma-kunnissa, pikemminkin tulovirta tulee supistumaan. Edessä on toisen asteen kouluverkon tiivistyminen, jos lähtövirtaa ei saada olennaisesti vähenemään alueellisella yhteistyöllä.

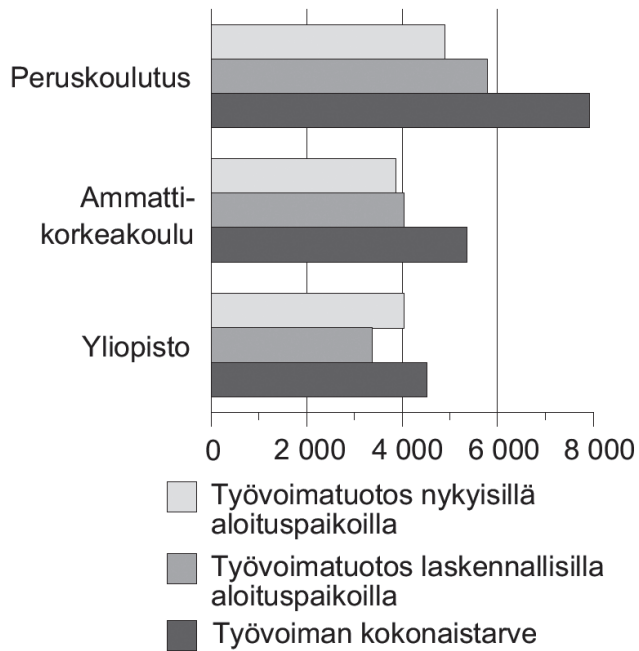
2. Nuorten peruskoulun jälkeiset jatko-opinnot riippuvat siitä mistä peruskoulusta he valmistuvat. Se, mihin nuori menee peruskoulun jälkeen, näyttää olevan riippuvainen peruskoulun sijainnista eikä vain peruskoulumenestyksestä. Lähes kaikki kuitenkin hakeutuvat toisen asteen koulutukseen.
3. Toisen asteen koulutuksen aloituspaikkojen määrä vastaa tätänykyä suunnilleen peruskoulusta valmistuneiden määrää. Eri Kuuma-kunnat ovat kuitenkin erilaisessa tilanteessa. Kuuma-kunnat kuitenkin menettävät nuoria joka vuosi muihin kuntiin, erityisesti Helsinkiin, jonne nuoret menevät lukioon ja jossain määrin tarveydenhuollon ja kaupallishallinnolliseen koulutukseen. Muualta Kuuma-kuntiin tulevat eivät määrällisesti korvaa menetystä ja koulutuksen kysyntä kohdistuu ensisijaisesti humanistiseen, kasvatusalan ja kulttuurialan koulutukseen, jossain määrin myös tekniikan ja liikenteen alan koulutukseen.
4. Suurimmalla osalla lukioita on vaikeuksia saada oppilaspaikat täyteen ensisijaisilla hakijoilla. Samoin on joillakin ammattikoulutuksen aloilla, vaikkakin toisaalta joillekin aloille on vaikea päästä. Tämä tilanne tulee vaikeutumaan.
5. Huomattavalta osalta jää toisen asteen tutkinto normaaliajassa suorittamatta.
6. Melkoinen osa nuorista suorittaa lukion jälkeen ammatillisen tutkinnon. Kaikista lukioista mennään myös ammattikorkeakouluihin.
7. Työelämään sijoittuminen ja työttömyys on muuhun maahan verrattuna kohtuullisen onnistunutta, vaikka alojen välillä on huomattavia eroja. Vuosikohtaisesta tarkastelusta ei voida kuitenkaan tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

Koulutustarve ja sen ennakointi

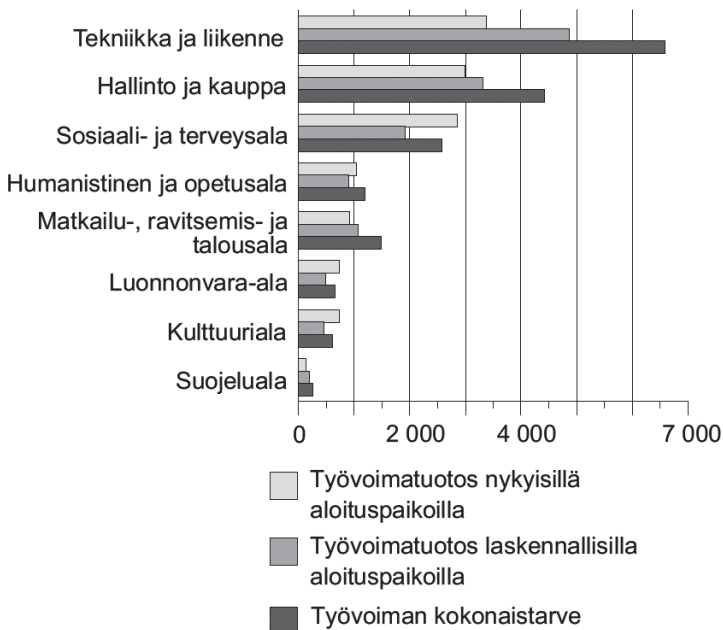
Helsingin seutukunnan työvoiman kysynnästä on juuri tehty kaksi laajaa ja monipuolista selvitystä (Montén 2005; Laakso, Kilpeläinen & Kostainen 2006). Monténin laskentamalli on kuvattu liitteessä 2. On huomioitava, että mallissa on mukana osa nykyisistä työvoimareserveistä, mm. työttömät. Sepo Monténin johtopäätökset tutkimuksestaan ovat seuraavat (Montén 2005, 62–64):

- Helsingin seudulla koulutettavan nuorisoikäluokan keskimääräinen koko tarkastelujaksolla on noin 14 500. Koko ikäluokan kouluttaminen ammatillisesti edellyttää keskeyttämisen, moninkertaisen koulutuksen ja alueellisten oppilasvirtojen vuoksi 23 600 aloituspaikkaa. Vuoden 2004 aloituspaikkamäärään verrattuna vaje on noin 2400 paikkaa. Keskeyttämistä ja epätarkoituksenmukaista, moninkertaista koulutusta vähentämällä eli koulutusjärjestelmän toimivuutta parantamalla voidaan myös oleellisesti alentaa aloituspaikkatarvetta.
- Kun mitoitetaan nuorisoasteen ammatillista koulutusta, ennakoitu työpaikkamäärä ei ole keskeinen tekijä, koska seudulla asuvien koulutukseen tulevien nuorten lukumäärä on selvästi pienempi kuin ennakoitu työvoimatarve. Niinpä lukumäärää tärkeämpiä ovatkin työvoiman kysynnän rakenteelliset muutokset.

- Koulutusjärjestelmän tuotoksen ja työvoimatarpeen rakenteellinen vertailu viittaa siihen, että koulutustarjontaa tulisi painottaa nykyistä enemmän erityisesti ammatillisen peruskoulutuksen, mutta myös ammattikorkeakoulutuksen suuntaan. Koulutusaloista tekniikan ja liikenteen, hallinnon ja kaupan sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousalan työvoiman tarve ylittää selkeimmin koulutusjärjestelmän tuottamien ammattilaisten määrän.
- Perusvaihtoehdossa omat nuorisoikäluokat kattavat noin 70 prosenttia ennakoidusta työvoimatarpeesta ja tavoitteellisessa laskelmassa, peruslaskelmaa voimakkaammasta työpaikkakasvusta johtuen, vain puolet.
- Laskelmissa arvioidaan, että työvoiman saanti seudun ulkopuolelta tulee vaikeutumaan, mikä asettaa voimakkaita paineita käyttä aiempaa tehokkaammin seudun omia työvoimavarantoja. Niitä ovat työttömät ja työvoimaan kuulumattomat työikäiset. Perusvaihtoehdon työpaikkaennusteen toteutuminen edellyttää laskelmien mukaan sitä, että joka viides työntekijä pitäisi saada seudun työvoimavarannosta.
- Tämä lisää painetta seudun omien työvoimavarantojen entistä tehokkaampaan käyttöön työllisyysastetta nostamalla. Helsingin seudun väestön ikärakenne on sellainen, että väestön vanheneminen pikemminkin pyrkii laskemaan työllisyysastetta, jos ikäryhmittäiset työllisyysasteet pysyisivät ennallaan. Työllisyysasteen merkittävä nousu edellyttää työttömyyden oleellista vähenemistä. Tätä vaikeuttaa seudun työttömyyden painottuminen muuta maata selvästi voimakkaammin pitkäaikaistyöttömyyteen. Pitkäaikaistyöttömien työvoimatarjonta ei käy yksiin elinkeinoelämäntyövoimalta edellyttämän kvalifikaatiotason kanssa.

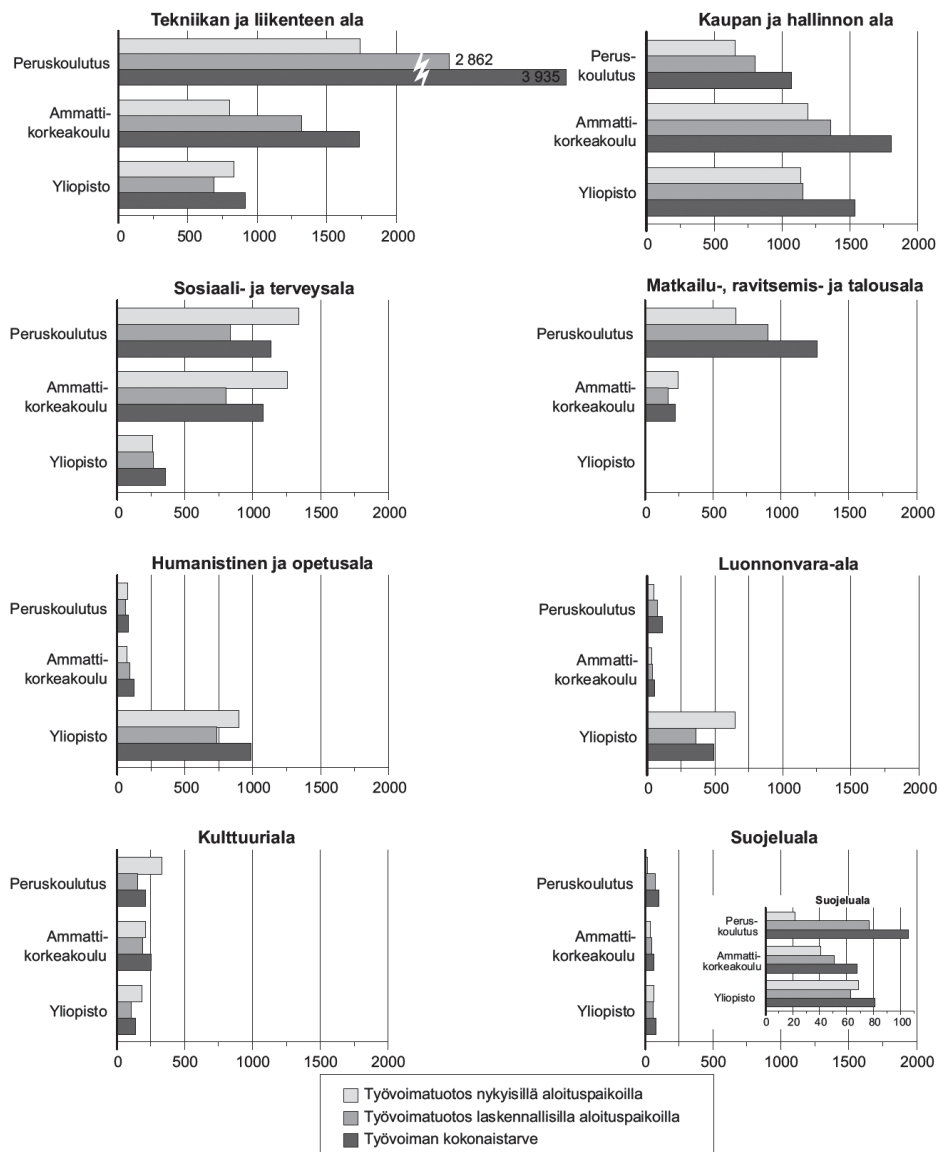

Kuvio 12. Työvoimatuotos ja työvoiman kokonaistarve koulutusasteen mukaan Helsingin seudulla keskimäärin 2000–2015 (Montén 2005)

Kuvio 13. Työvoimatuotos ja työvoiman kokonaistarve koulutusalan mukaan Helsingin seudulla keskimäärin 2000–2015 (Montén 2005)

Koulutustarve ja sen ennakointi

Kuvio 14. Ennakoitu työvoiman tarve ja aloituspaikkojen työvoimatuotos koulutusalan ja -asteen mukaan Helsingin seudulla keskimäärin 2000–2015 (Montén 2005)

Monténin johtopäätös on se, että – jos kaikki etenee lineaarisesti, nopeammin tai hitaammin – työvoiman kysyntää ei pystytä tyydyttämään nuorten ikäluokkien avulla, vaikka painopistettä koulutuksessa siirrettäisiin perusammattikoulutusta korostavaksi. Edessä saattaa olla työvoimapula. Yritys-

ten työvoiman tarvetta pääkaupunkiseudulla kartoittanut tutkimus (Laakso, Kilpeläinen & Kostianen 2006, 66, 69) tiivistää saman tuloksen seuraavasti:

“Viimeisen 25 vuoden aikana työikäisiin kuuluvien määrä lisääntyi seudulla 38 % eli keskimäärin 1,3 % vuodessa. Kasvu perustui sekä luonnolliseen kehitykseen että muutto-
liikkeeseen. Luonnollinen kasvu on hidastunut viimeisen 10 vuoden aikana, koska työ-
ikään on tullut seudun kantaväestöstä pienempiä ikäluokkia ja samalla työikäisistä poistu-
vien ikäluokat ovat kasvaneet. Pääasiallinen lähde työikäisten määrän kasvulle on Helsingin
seudulla ollut muuttovoitto, joka on Helsingin seudulla koostunut lähes kokonaan
nuorten 18–30-vuotiaiden aikuisten muuttovoitosta.”

“Aikaisempina vuosikymmeninä Helsingin seutu sai kasvun vuoksi tarvitsemansa työvoim-
an muualta Suomesta muuttavista. Potentiaalisten muuttajien määrä on kuitenkin
muualla Suomessa vähentynyt ja samalla muun Suomen vahvat kasvukeskukset, kuten
Tampere, Oulu ja Jyväskylä, vetävät entistä enemmän muuttajia. Oleellinen tekijä on se,
että Helsingin seudun korkeat asumiskustannukset ja asuntojen saatavuusongelmat ovat
nostaneet alueelle muuttamisen kynnyistä erittäin korkeaksi. Tämä on kompensoitunut
osittain lisääntyneellä ulkomaisella tulomuutolla, mutta asuntomarkkinoiden ongelmat
vaikuttavat myös maahanmuuttajien tulohalukkuuteen. Alueellisesti yhä kauemmaksi
ulottuvan pendelöinnin kasvu on lisännyt viimeisen kymmenen vuoden aikana merkittävästi
työvoiman tarjontaa pääkaupunkiseudun yritysten käyttöön, mutta viime vuosina
myös pendelöinnin kasvu on pysähtynyt mm. polttoaineen korkean hinnan vuoksi.”

Syntymässä oleva työvoiman suhteellinen alitarjonta suosisi työntekijöitä: ammatilliselle liikkuvuudelle voi tällöin asettaa henkilökohtaisia toiveita ja ehtoja ja työnantaja puolestaan joutuisi venyttämään kvalifikaatioehtoja pysytyäkseen täyttämään avoimen työpaikan. Klusteroituneessa⁹ (=yhteisöllistyneessä) ja korkeateknologisessa toimintaympäristössä korvautuvuudella ja ammatillista liikkuvuutta kiihottavilla työvoimakustannuksilla on kuitenkin rajansa. Yleensä yritykset reagoivat niin, että yletöntä työvoimapulaa ei synny joko rationalisoimalla tuotantoa tai siirtämällä sitä pois alueelta. Maahanmuuton edistäminen tulee olemaan yksi keino helpottaa tilannetta. Tarvittava työmarkkinajousto ei synnykään työmarkkinoilla vaan on niiden toiminnan yksi ehto: joustavuus on koulutukseen liittyvä rakenteellinen kysymys.

Seppo Monténin laskentamallissa – kuten kaikissa työvoiman kysynnän ennakoimismalleissa Suomessa – lähdetään liikkeelle elinkeinorakenteen muutoksen arvioinnista. Yleensä uskotaan, että siinä ei tapahdu kovin äkkinäisiä käännöksiä. Nämä ennakoidut eri elinkeinohaarojen volyymin muutokset

⁹ *cluster* < clot paakku, hyytymä. Taloudellisen kehitystyön tekeminen toiminnallisten klustereiden kautta sai teoreettiset perusteensa jo 1980-luvun lopulla (ks. esim. Porter 1990). Suomessa on viime vuosina monilla eri tahoilla jäsennetty taloutta klustereina ja niihin liittyviä verkottuneita toiminnallisia kokonaisuuksia (ks. esim. Hernesniemi & Kulvik 2006).

käännetään ammatilliseksi kysynnäksi olemassa olevien tietojen pohjalta, ts. kuinka paljon eri tuotannonhaaroissa on erilaisia ammatti-ihmisiä töissä. Nämä ammattien volyymit käännetään sitten koulutuksen aloituspaikoiksi, kun tiedetään miten eri koulutuksen saaneet jakautuvat eri ammatteihin. Laskenta-kaava on siis: tuotantorakenne (tuotteet) -> ammattirakenne (taito, skill) -> koulutusrakenne (tieto, knowledge). Laskentaan otetaan tietysti mukaan eläköityminen ja siirtymät työvoiman ulkopuolelle, eri ammattien ikäjautumat, työvoimareservit jne.

Yhteisöllistyneessä – klusterioituneessa – tietoyhteiskunnassa ammattitaito lavenee asiantuntemukseksi. Taito (skill) ei sinänsä häviä mihinkään, mutta se liittyy asiantuntemukseen, ts. tuotannollisten tilanteiden tiedollis- taidolliseen hallintaan (craft). Tieto sinänsä eikä välitön tekninen taito (skill) riitä. Tällöin koulutuksen kysyntää on tarkasteltava tuotteen/tuotannon ja asiantuntemuksen keskinäissuhteena: mitä kaikkea asiantuntemusta tietyn tuotteen tuottaminen vaatii, ja mitä asiantuntemusta kaiken kaikkiaan tuotantoprosessi ja -ketju vaativat tekijöiltään. Kysymys on siis tuotantorakenteen ja koulutusrakenteen välisestä suhteesta. Meidän ei ole siis arvioitava vain mitä ammatteja meillä on edustettuna eri tuotannonhaaroissa vaan myös minkälaista koulutusta niissä on. Tässä yhteydessä vain viitataan tähän teemaan muutaman esimerkkikuvion avulla (ks. liite 4).

Helsingin seudun eri tuotannonhaarojen koulutusrakenne on – verrattuna koko maan tilanteeseen – kahdella tavalla poikkeava: toisaalta hyvin useilla aloilla on pitemmälle koulutettujen osuus selvästi suurempi kuin keskimäärin maassa. Toisaalta on useilla aloilla ilman ammatillista koulutusta työskenteleviä ja erityisesti pelkän ylioppilastutkinnon suorittaneita enemmän ja vain ammatillisen perustutkinnon suorittaneita vähemmän. Tämä nostattaa kysymyksen: missä määrin työvoimasta poistuvat, usein kouluttamattomat vaikkakin työn koulumat ammatti-ihmiset on korvattavissa ammatillisen peruskoulutuksen omaavilla ja missä määrin on samalla tapahduttava koulutustason nosto (ks. kuvio 15).

Työn laajennettu kehitys edellyttää, että työntekijöille ei riitä vain ammattitaitojen ylläpitäminen vaan haasteena on niiden tason nostaminen. Tämä tarkoittaa, että kysymys nuorten koulutason nostamisesta (= kaikille vähintään toisen asteen tutkinto) ja ammatillinen aikuiskoulutus limittyvät toisiinsa. Työn osaksi rakentuu yhä useammin kouluttautuminen, ei vain täydentäen tietoja ja taitoja vaan nostamalla asiantuntijuuden tasoa.

Kohde	Työn kehitys	
	Yksinkertainen	Laajennettu
Uudet työntekijät	Uusi sukupolvi/ sama koulutus	Uusi sukupolvi/ koulutustason nosto
Entiset työntekijät	Työssä olevien täydennyskoulutus	Työssä olevien koulutustason nosto

Kuvio 15. Työn uusiutuminen

Sekä pääkaupunkiseudun työllisyysstrategiassa 2003–2008 (Uudenmaan liitto 2004), YTV:n työn tulevaisuutta arvioivassa katsauksessa (YTV 2005), Helsingin seudun innovaatiostrategiassa “Yhdessä huipulle” (Culminatum 2005) että Uudenmaan maakuntasuunnitelmassa 2030, visio ja strategia (Uudenmaan liitto 2006) korostetaan osaamista, osaamiskeskittymiä ja yhteisöllistynyttä taloutta. Uudellamaalla on osaamiskeskusohjelman (vuosina 1999–2006) mukaan seuraavat kehittyvät osaamisalat:

- aktiivimateriaalit ja mikrosysteemit
- digitaalinen media, sisältötuotanto ja oppimispalvelut
- geeniteknologia ja molekyylibiologia
- logistiikka
- lääketieteen ja hyvinvoinnin teknologia
- ohjelmistoliiketoiminta.

Kaikki nämä osaamisalueet ovat klustereita, kompleksisia yhteisöllisiä yhteistyöverkostoja ja tuotantoketjuja. Tällöin työvoimamenetelmän mahdollisuudet koulutuksen aloituspaikkojen yksityiskohtaiseen laskemiseen ovat rajoitetut. Ajatus “koulutusta vastaavista työtehtävistä”, “työtehtäviä vastaavasta ammatista” tai “ammattia vastaavasta työtehtävistä” on kääntymässä ajatukseksi “tuotantoalaa vastaavaksi asiantuntemukseksi”.

Ajatuksia on kehitelty samaan suuntaan Kuuma-kuntien OKKE-hankkeessa¹⁰. Kuuma-kuntien osaamispääomastrategian tavoitteet määritellään seuraavasti (Osaamispääomastrategia 2006-2015, 2005, 17):

- osaamispääoman edistäminen
- koulutuksen, tutkimuksen ja kehittämistoiminnan vahvistaminen painopistealueilla
- koulutuksen ennakkoinnin ja vaikuttavuuden edistäminen
- elinikäistä oppimista edistävien oppimisympäristöjen ja koulutus- sekä ohjausmallien kehittäminen
- koulutuksen ja elinkeinoelämän välisen yhteistyön edistäminen paikallisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti
- voimavarojen kohdistaminen ja koordinointi osaamispääomastrategian painopisteillä.

Johtopäätökset

1. Kuuma-kunnat eivät muodosta itsenäistä työssäkäyntialuetta, niiden työpaikkaomavaraisuus on huomattavan alhainen. Koulutuksen mitoitusta ei voida tehdä kesken Uudenmaan työmarkkinoiden osoittaman työvoiman kysynnän pohjalta vaan mitoitus on rakennettava osaksi Helsingin seutukunnan työssäkäyntialuetta.
2. Helsingin seutukunnan työssäkäyntialueen suurin haaste on lähivuosina eläköityvien suurten ikäluokkien aiheuttaman poistuman korvaaminen. Nuorten ikäluokat eivät siihen riitä. Mahdollisuudet saada nuoria työntekijöitä muualta maasta heikkenevät. Edessä on maahanmuuttopolitiikan aktivoituminen ja siihen liittyvän aikuiskoulutuksen laajentuminen.
3. Työmarkkinajouaston kaksi mekanismia – ammatillinen ja alueellinen liikkuvuus ja korvautuvuus – helposti mitätöivät toisensa. Helsingin

¹⁰ Osaamispääoma Keski-Uudenmaan kasvun edellytyksenä hanke, seudullinen tutkimus- ja kehittämishanke, ks. Osaamispääomastrategia 2006–2015, 7. 12. 2005

seutukunnan eri tuotantohaarojen koulutusrakenteen kaksijakoisuus – paljon korkeasti koulutettuja ja ilman tutkintoa olevia – ei ole ratkaisuissa työmarkkinoiden “kepeillä ja porkkanoilla”. Kysymys on kaksinaisesta koulutuksellisesta haasteesta: ensinnäkin nuorten yleisten ammatillisten valmiuksien, ammattisivistyksen, vahvistamisesta. Toisaalta kyse on työssä tapahtuvan tutkintotavoitteisen opiskelun organisoinnista normaaliksi toimintamuodoksi kaikessa työssä. Koulutustakuun toteuttaminen koskee sekä nuoria että aikuisia: kaikilla olisi oltava mahdollisuus suorittaa vähintään toisen asteen tutkinto.

4. Kaikki keskeiset toimijat Uudellamaalla ja Helsingin seudulla uskovat korkeateknologisten, yhteisöllistyneiden ja osaamisintensiivisten tuotantohaarojen voimistumiseen. Suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle kapeutuvat ilman ammatillista koulutusta työskentelevien mahdollisuudet ratkaisevalla tavalla. Pääsylippu työmarkkinoille on ammatillinen peruskoulutus ja hyvin järjestetty aikuiskoulutus.
5. Kuuma-kuntien ammatillisen koulutuksen mitoitus ja ennakointi on rakennettava osaksi Helsingin seutukunnan ennakointityötä, josta on saatava tarkempia kunta ja aluekohtaisempia tilastoja. Tämä tarkoittaa myös koulutuksellisen yhteistyön ja työnjaon kehittämistä tällä alueella.

Toisen asteen oppilaitosten yhteistyö ja sen kehittäminen

Keski-Uudellamaalla yhteistyö lukioden ja ammatillisten oppilaitosten välillä alkoi jo 1990-luvun puolivälissä. Keski-Uudenmaan alueen lukiolaisilla ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoilla oli jo tuolloin mahdollisuus valita kursseja yhteiseltä iltapäivätarjottimelta parina päivänä viikossa. Yhteistyötä tehtiin myös Keski-Uudenmaan aikuislukion kanssa, jossa ammattiopplaitosten opiskelijat saattoivat suorittaa lukio-opintoja iltaisin. Ongelmana jo tuolloin oli alueen suuri koko ja eriytynyt yhdyskuntarakenne sekä liikenteelliset ongelmat. Keravalla, Mäntsälässä ja Nurmijärvellä keskityttiinkin sisäiseen kehittämiseen. Kaksoistutkintomallia sovellettiin jaksovaihtopohjalta Järvenpäässä ja Keravalla viime vuosikymmenen loppupuolella, Mäntsälässä sähköalan opinnot avattiin kaksoistutkinnolle. Kaksoistutkinnon osalta yhteistyö laajeni vuosikymmenen loppupuolella Keski-Uudenmaan aikuislukion kanssa, päättyäkseen vuonna 2003.

Kuuma-alueen toisen asteen alueyhteistyön ohjausryhmä on asettanut lukioden ja ammattiopistojen rehtoreista kootun opetusjärjestelytyöryhmän. Sen tavoitteena on “työaikojen kuvaus ja yhteensovittaminen, kurssien vaihdon onnistuminen, kurssitarjonnan lisäys ja yhteensovittaminen, opintojen keräämisen mahdollistaminen Kuuma-alueen toisen asteen oppilaitoksista, parhaiden käytäntöjen levittäminen kaikkiin Kuuma-alueen lukioihin ja ammattiopistoihin, kustannusten korvaamisesta sopiminen. Tavoitteena on opiskelijan kannalta joustava alueen resurssien allokointi ja oppimispolkujen mahdollistaminen.”

Ensimmäisen kokouksen muistiossa (19.01.2005) on yhteenveto Kuuma-kuntien nykykäytänteistä toisen asteen koulutuksen yhteistyössä:

KERAVA

Ammattiopiskelijat suorittavat lukioissa vuonna 2005 noin 400 kurssia, lukiolaiset lähinnä kaupan ja hallinnon alalla noin 40 kurssisuoritusta. Kurssin hinnaksi on sovittu 50 euroa. Lukion lukuaineen kurssin suoritus on luettu ammattitutkintoon noin 1,5 opintoviikkona (kursseittain vaihtelua).

JÄRVENPÄÄ

Ammattiopiskelijat suorittavat vuonna 2005 lukiossa noin 600 kurssia, lukiolaisten opinnot ammattiopistossa jäävät muutamaankurssiin. Kurssin hinnaksi on sovittu 100 euroa. Lukion kurssi on rinnastettu toistaiseksi ammattiopintojen yhteen opintoviikkoon.

NURMIJÄRVI

Yhteistyö kevääseen 2005 saakka Nurmijärven ammattiopiston ja Arkadian yhteislyseon välillä. Ammattiopiston opiskelijat ovat suorittaneet vuonna 2005 lukiossa noin 100 kurssia. Muut lukiot (Yhteiskoulu ja Rajamäki) tulossa mukaan yhteistyöhön lukuvuodesta 2005–2006 alkaen. Kurssin hinta Arkadian yhteislyseolle on 45,50 euroa + ruokamaksu. Nurmijärven yhteiskoululle ja Rajamäen lukiolle ei toistaiseksi ole maksettu kurseista.

MÄNTSÄLÄ

Yhdistelmäopiskelijoita on 1–4 vuodessa. Myös lukiolaiset ottavat ammattiopistosta vuosittain joitakin kurseja. Vaihtokurssien hinnasta ei ole sovittu.

TUUSULA

Toistaiseksi yhteistyö ei ole käynnistynyt. Joitakin kurssivaihtoja on ollut Tuusulanjärven ammattiopiston/mara ja Kellokosken lukion välillä.

SIPOO

Sipoon lukion ja Keravan ammattiopiston yhteinen ENTER-hanke on käynnistymässä. Sitä on valmisteltu perusteellisesti mm. opetussuunnitelmia vertaamalla.

Jos tilannetta tarkastellaan ammatillisten koulutusyksikköjen kannalta yhteistyö hahmottui keväällä 2006 oli seuraavasti:

Tuusulanjärven ammattiopisto, matkailu-, ravitsemis- ja talousalan yksikkö

Yhteistyötä Järvenpään lukion (kaksoistutkinto, yhteistarjotin), Keravan lukion (kaksoistutkinto), Keski-Uudenmaan aikuislukion (ns. talouskymppi), Kellokosken ja Mäntsälän lukion (yhteistarjotin) kanssa.

Tuusulanjärven ammattiopisto; Pekka Halosen akatemia

Ei lukioyhteistyötä.

Tuusulanjärven ammattiopisto, sosiaali- ja terveystalouden yksikkö

Lukioyhteistyö alkamassa.

Järvenpään ammattiopisto

Yhteistyötä Järvenpään lukion (kaksoistutkinto, kolmoistutkinto, ammatilliset opintomodulit), Järvenpään lukion aikuislinjan (peruskoulun aineiden tenttiminen ja korotukset), Keski-Uudenmaan aikuislukion (NI-VEL-luokka), Kellokosken lukion ja Mäntsälän lukion (yhteistarjotin) kanssa.

Nurmijärven ammattiopisto

Yhteistyötä Arkadian yhteislyseon, Rajamäen lukion ja Nurmijärven yhteiskoulun lukion kanssa (kaksoistutkinto).

Keravan ammattiopisto

Yhteistyötä Keravan lukion (kaksoistutkinto, ammatilliset modulit, yksittäisiä kursseja), Keski-Uudenmaan aikuislukion, Hyrylän lukion (yksittäisiä kursseja) sekä Hyvinkään yhteiskoulun lukion kanssa (kaksoistutkinto, yksittäisiä kursseja).

Mäntsälän ammattiopisto, kirkonkylän yksikkö

Yhteistyötä Mäntsälän lukion (kaksoistutkinto, kolmoistutkinto, yksittäiset kurssit, ammatilliset moduulit).

Mäntsälän ammattiopisto, Saaren yksikkö

Ei lukioyhteistyötä.

Seurakuntaopisto

Yhteistyötä KEUDA:n, ADULTA:n ja Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskuksen kanssa.

Aikuiskoulutuskeskus ADULTA

Yhteistyötä Keudan kanssa mm. Keski-Uudenmaan Noste -hankkeen ja oppisopimuskoulutuksen järjestämisessä.

Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskus

Koulutuskeskus on toiminut Keudan erityisopetuksen kehittämisen ja palvelukeskuksena. Kehittämistoimintaa on tehty useiden pilottiprojektien puitteissa. Koulutuskeskus hankkii puhdistus- ja pesula-alan koulutusta Keudalta.

Työtehoseuran aikuiskoulutuskeskus

Yhteistyötä Keudan kanssa mm. Noste -hankkeen ja oppisopimus koulutuksen järjestämisessä.

Vuonna 2005 Keudan yhteistoiminnan piirissä olevissa oppilaitoksissa kaksoistutkinnon suoritti 29 ja kolmoistutkinnon 13 opiskelijaa, joka on noin 6 % perustutkinnon suorittaneista. Yksittäisten kurssien ja opintomodulien suorittamiseen toisesta oppilaitoksesta osallistui samana vuonna vajaa 4 % ammattiin opiskelevista ja alle 1 % lukioiden opiskelijoista.

Koulutustakuun toteuttaminen Kuuma-kuntien alueella nostaa esiin myös erityisopetuksen tarpeen. Kuuma-kuntien peruskouluissa on noin 1400 (noin 6% oppilaista) erityisopetuksessa olevaa oppilasta. Lukuun on vielä lisättävä osa-aikaisesti erityisopetuksessa olevat. Alueen ammatillisissa oppilaitoksissa puolestaan on – ammatilliset erityisoppilaitokset mukaan lukien – vajaa 900 erityisopiskelijaa. Voidaan arvioida, että vuosittain Kuuma-kuntien alueella

peruskoulusta valmistuville erityisopiskelijoille avautuu runsas 260 aloituspaikkaa. Siten erityisopetus on sekä määrällisesti että pedagogisesti mitä suurin haaste Kuuma-kuntien alueella kuten koko maassa. Erityisopetus vaatii yhteistyötä moneen eri suuntaan, sekä alueellisesti että peruskoulujen ja erityisoppilaitosten kanssa.

Kuuma-kuntien toisen asteen oppilaitosten yhteistyön tämän hetkiset muodot käyvät ilmi liitteenä 3 olevan taulukon 1 listauksesta, joka perustuu oppilaitosten rehtoreiden vastauksiin. Vastausten mukaan opintojen jaksotus ja jaksotusten alkamisajankohdat on sovittu melko laajasti sekä lukioiden että ammatillisten oppilaitosten kanssa. Yhteistä kurssitarjotinta on myös käytetty, samoin yhteisiä tiedotustilaisuuksia on pidetty. Muuten vastauksia leimaa tietty hajanaisuus ja yhteistyön syvyyden ja systemaattisuuden erilaisuus eri oppilaitoksissa. Tämä korostuu liitteenä 3 olevan tauluko 2 listauksessa, jossa on kysytty ajankohtaisia uusia yhteistyömuotoja ja annettu mahdollisuus rajata myös joitakin yhteistyömuotoja toiminnan ulkopuolelle. Vastauksissa välittyy yhteistyön epäonniset vaiheet (mm. yhteinen kurssitarjotin). Toisaalta näkyy eri oppilaitosten yhteistyökokemusten ajallinen pituuden erilaisuus. Oppilaitoksissa on joitakin, jotka uskovat tulevan toimeen omillaan ja toisia, joissa yhteistyötä tehdään tilanne- ja oppilaskohtaisesti, ”käsityönä”. Mukana on kuitenkin myös oppilaitoksia, jota ovat ryhtyneet rakentamaan yhteistyöjärjestelmää, jossa on määritelty strateginen tavoite, mietitty prosessi-, laatu- ja arviointijohtamista. Tavoitteena on siis rakentaa yhteistyö normaaliksi osaksi opiskelijoiden opintoja, osaksi opintojärjestelmää. Kuuma-kuntien alueellista toisen asteen opintojärjestelmää ei kuitenkaan vielä ole. Jos katsomme koulutoimen johtavien viranhaltijoiden aatoksia tulevista haasteista (ks. taulukko 2, s. 64), voimme havaita, että tämä on jo nostettu esityslistalle.

Taulukko 2. *Kuuma-kuntien koulutustoimen johtavien viranhaltioiden listaus asioista, jotka tulisi ottaa yhteiseen harkintaan toisen asteen koulutuksen ohjauksessa*

Toiminta-alue/muoto	Lukiot keskenään	Ammatilliset oppilaitokset keskenään	Kaikki toisen asteen oppilaitokset yhdessä
Yhteinen alueellinen koulutuksen kehittämisstrategia	3	3	4
Yhteinen suunnitelma ja sopimus opiskelijaksi otosta ja aloituspaikoista	4	3	4
Yhteinen opettajien täydennyskoulutusohjelma	1	2	3
Kustannusseuranta ja mahdollinen tasausjärjestelmä, esim. matkakustannusten osalta	2	3	4
Www-pohjainen tiedonvälitys- ja kurssivalintajärjestelmä	3	3	6
Yhteinen jaksotus ja kiertotuntikaavio	4	3	4
Yhteinen tiedotusohjelma opiskelijoille ja vanhemmille	3	3	4
Yhteiset hankkeet koulutuksen sisällön kehittämiseksi	3	5	4
Nuorten koulutustakuun sisältävä yhteisohjelma			3
Oppilaanohjauksen koordinointi ja "pelisäännöistä" sopiminen	3	3	6
Koulujen rehtoreiden ja koulutoimenjohtajien yhteiset vuosittaiset neuvottelupäivät	1	1	6
Seutulukion kehittäminen ammattiopiston rinnalle ja yhteistyökumppaniksi	1		1
KUUMA-kunnat kattava toisen asteen avoimen opintojärjestelmän kehittäminen	1	2	6
KUUMA-kuntien toisen asteen koulutuksen koostaminen myös hallinnolliseksi kokonaisuudeksi			2

Vastauksissa korostuu kaikkien toisen asteen oppilaitosten yhteistyö ja avoimen opintojärjestelmän ja teknisten aputyövälineiden kehittäminen. Sen sijaan hallinnollinen yhdentäminen ei saa kovinkaan paljon kannatusta. Kuva täsmentyy jos luemme vastaajien kommentteja muutamaa kysymykseen:

Miten luonnehtisitte lyhyesti nykyistä peruskoulun jälkeisen koulutuksen tilannetta KUUMA-kuntien alueella? Mikä on keskeisin oma kehittämisvisionne ja suurimmat uhkat sen toteutumiselle?

- Tarjonta ja kysyntä ovat aika hyvin tasapainossa.
- Keskeinen kehittämisvisio: Verkostomallin kehittäminen
Kuntien lukiot / Kuntayhtymän ammatillinen koulutus / muiden ylläpitäjien ammatillinen koulutus
- Nuorten lukiokoulutuksen vetovoima on suuri, toisaalta vetovoimaisten lukioiden läheisyydessä myös ammatillisen koulutuksen hakeutuminen keskimääräistä suurempi. Tulisi saada ammatillisen koulutuksen vetovoimaisuutta parannettua, jotta sinne hakeutuisi nykyistä enemmän myös koulussa hyvin menestyviä ja saadaan taattua ammattiosaajien työvoimatarve.
- Uhkana on koulutuksen yhteisen ohjauksen puuttuminen kun lukiokoulutuksen aloituspaikat määritetään paikallisesti eri kunnissa ja ammatillisen koulutuksen aloituspaikat kuntayhtymässä valtakunnallisen säätelyn mukaan.
- Eli työmarkkinoiden tarvitseman ammattitaitoisen työvoiman tarpeeseen ja koulutusväylien haluttavuuden yhteensovittamiseksi tarve kolmannelle väylälle, johon ohjautuisi lahjakkaat ammatillisesti suuntutuneet nuoret. Sen kautta nuori voi myös hankkia halutessaan arvostetun yo-tutkinnon.
- Pieni osa nuorista putoaa kokonaan koulutuksesta. Nivelvaiheen luokkavaihtoehtoja tulee lisätä Kuuma-alueella.
- Lukioverkkoa tarvetta supistaa muutaman vuoden kuluttua, kun kasvavat yläkouluikäluokat pienentyvät. Myös ammatillisen koulutuksen tarjontaa tarkistettava alojen välillä ja saatava lisättyä ei haluttujen alojen vetovoimaisuutta.
- Tilanne on yleisesti ottaen hyvä: toisen asteen jatkokoulutusmahdollisuuksia on alueella (pääkaupunkiseudulla yleisesti) runsaasti. Lukuvuonna 2004–05 Keravalla perusopetuksen päättötodistuksen saaneista 325 oppilaasta jäi ilman jatkokoulutuspaikkaa 2 oppilasta = 0,5 % oppilaista.
- Koulutuksen tarjonta on runsasta ja monipuolista. Nurmijärven maantieteellisen sijainnin johdosta peruskoulun jälkeisen koulutuksen kehittämisessä on tärkeää kunnan alueella toimivien lukioiden yhteistyö (mm. yhteiset kurssit hyödyntäen videoneuvottelujärjestelmiä) sekä

kunnan ainoan ammattioppilaitoksen kehittäminen. KUUMA-kuntien yhteistyön lisääminen toisen asteen koulutuksessa edellyttää ns. poikittaissuuntaisen joukkoliikenneyhteyksien huomattavaa kehittymistä. Nurmijärveltä luontevampi suunta liikenteellisesti on Espooseen, Helsinkiin ja Vantaalle.

– Kehittämistyön onnistumiseksi tarvitaan kuntien vahvaa sitoutumista asiaan pitkällä tähtäyksellä.

– Pornainen on mukana sekä Keski-Uudenmaan ammattikoulutusyhtymässä (Keuda), että Itä-Uudenmaan ammattikoulutusyhtymässä (Porvoon ammattiopisto: Amisto). Vanhastaan suunta on enemmän ollut Porvoon suuntaan, mutta viime vuosina on Kuuma-yhteistyön mukana läntinen suunta on tullut tärkeämmäksi. (Vuonna 2004 Pornaisilla oli Keudassa 46 opiskelijapaikka kun vuonna 2005 opiskelijapaikkoja oli 71.) Nykyiset II asteen koulutuksen toimipisteet on säilytettävä. Kuntien välisellä yhteistyöllä (mahdolliset kuntaliitoksetkin) voidaan kouluverkon käyttöä tehostaa. Tavoitteena olisi oltava, että perusopetuksesta siirrytään 100 % jatko-opintoihin.

– Visiona on se, että koulutuspaikoissa kurssit järjestetään siten, että opiskelijat voivat valita omaan opinto-ohjelmaansa sopivia kurseja eri oppilaitoksista. Uhkana on se, että aloituspaikat vähenevät ja nuori joutuu odottelemaan sijoittumistaan. Ilman koulutuspaikkaa jääneellä on suuri mahdollisuus syrjäytymiseen.

– Tilanne koulutustarjonnan ja kysynnän suhteen on suhteellisen tasapainoinen. Koulutusyhteistyössä on kehittämisen mahdollisuuksia.

– Keudan visio on **Taitavana työelämään**. Strategisista päämääristämme keskeiset tähän asiaan liittyvät ovat:

- **Toimimme verkottuneena elinkeinoelämän, muiden koulutuksen järjestäjien ja julkishallinnon kanssa.**

- Toimimme Keudan opetussuunnitelman yhteisen osan määrittelemien pedagogisten linjausten sekä koulutusalaakohtaisten opetussuunnitelmien pohjalta.

- Tuemme opiskelijoidemme nopeaa työelämään ja jatko-opintoihin sijoittumista

- Varmistamme aikuiskoulutuksen vaikuttavuuden ja tehokkuuden yhdessä alueen muiden toimijoiden kanssa.

– Näistä päämääristä johdettuja avaintavoitteita ovat mm. Lukioyhteistyön tehostaminen ja hyvien käytäntöjen käyttöönotto, neuvottelukuntajärjestelmän kehittäminen, erilaisten koulutuksen toteuttamistapojen hyödyntäminen, koulutustarpeiden ennakointi yhdessä työelämän kanssa, yksilöllisen etenemisen tukeminen ja innostaviin oppimiskokemuksiin kannustaminen sekä jatko-opiskeluasteen nostaminen.

– Näen, että ammatillisen koulutuksen elinehtona on läheinen vuoropuhelu elinkeinoelämän kanssa. Työssäoppiminen, näyttötutkinnot ja neuvottelukuntajärjestelmämme tukevat sitä. Suurin mahdollinen uhka on tämän yhteistyön ja vuoropuhelun epäonnistuminen.

Toinen tärkeä yhteistyösuunta on lukioyhteistyö. Tavoiteltavaa on, että eri osissa Keudan toimialuetta ja eri koulutusaloilla opiskelijoilla olisi mahdollisuus valita joko lukio tai ammatil-

linen koulutus tai näiden yhdistelmä. Vaarana on, että yhdistelmäopinnot ovat jatkossakin mahdollisia vain osalle opiskelijoita.

Ammatillisten oppilaitosten yhteistyön tavoitteena on taata alueella mahdollisimman monipuolinen koulutus sekä koulutusalaakohtaisesti että opiskelijoiden erityisten tarpeiden kannalta. Tähän voidaan päästä vain yhteistyöllä.

– Tavoitteena on taata nuorille monipuoliset mahdollisuudet käyttää oppilaitosten tarjontaa ottaen huomioon myös verkko-opetuksen. Löytyvätkö yhteistyömallit, joilla tämä toteutuu?

– Ammatillisen ja lukiokoulutuksen yhteistyö on toiminut hyvin niiltä osin kuin se 5 - 6 vuotta sitten käynnistettiin. Kovin paljon muutoksia ei kuitenkaan ole tapahtunut. Järvenpäässä, Keravalla ja Nurmijärvellä on Keudalla yhteistyölukioiden kanssa vakiintunut toiminta. Yhteistyön volyymi on koko Keudan alueen osalta pysynyt melko vakaalla tasolla. Yhteistyö on lähes kokonaan sitä, että ammattiopistojen opiskelijat opiskelevat lukion kurseja ja kirjoittavat ylioppilaaksi. Osa lukiosta ja Keudan koulutusaloista ei kuitenkaan ole osallistunut yhteistyöhön.

– Tulevaisuudelta odotan sitä, että yhteistyö ulottuisi kaikille ammatillisen koulutuksen koulutusaloille ja että lukiolaiset huomasivat miten tärkeää elämässä on osata joitakin käytännön asioita ja vaikka opiskella niitä ammattiopistossa. Yhteistyön kokonaisvolyymin voisi jonkin verran nousta. Yhteistyöhön osallistuvien opiskelijoiden määrän tavoitteeksi voisi ajatella 10–15 %. Kurssitarjonnan saaminen alueellisesti paremmiksi näkyväksi olisi tärkeää. Sipoon Enterhanke on erillishankkeena mielenkiintoinen ja toimii hyvänä kokeiluna syvempää yhteistyötä ajatellen. Mm. eri opiskelijahallintojärjestelmien yhteensopivuutta testataan. Lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyön merkitystä yhteiskunnan ennakkoluuloja ja eriarvoisuutta vähentävänä tekijänä ei voi myöskään unohtaa.

– Ammatillisten toisen asteen oppilaitosten kanssa on myös yhteistyötä. Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskuksen kanssa on ollut paljon erityisopetuksen yhteistyö- ja kehittämishankkeita sekä laatu-yhteistyötä. Nyt on menossa hanke, jossa kaikkien toisen asteen ammatillisten oppilaitosten ja ammattikorkeakoulujen opiskelun näkyvyyttä ja markkinointia parannetaan yhteisen internet-portaalin kautta. Noste-hankkeessa on yhteistyötä.

– Hyödyt: Yhteistyö on mahdollistanut nuorille selkeän lisävaihtoehdon opiskeluväyläksi. Joillekin nuorille yhdistetyt ammatilliset ja lukio-opinnot ovat hyvä vaihtoehto. Yhteistyö antaa myös paremman mahdollisuuden punnita peruskoulun päättävän opiskelijan erilaisia opiskeluvaihtoehtoja kuin puhtas kilpailutilanne. Yhdistelmäopintojen kautta menee korkeasteen jatko-opintoihin opiskelijoita, joita ehdottomasti kaivataan työelämässä. Esimerkiksi ammattiopistojen opettajiksi ja moniin muihin ammatteihin toivotaan tätä tietä saatavan hyviä työntekijöitä. Yhteistyö auttaa nuorta saamaan parempaa informaatiota valintojensa pohjaksi. Ammatillisen ja lukiokoulutuksen yhteistyö vähentää omalta osaltaan eri koulutuspuolelta omaavien ennakkoluuloja ja madaltaa heidän välisiään raja-aitoja.

– KUUMA-kuntien toisen asteen koulutuksen yhteistyö on kiinteintä yhteisessä kuntayhtymässä ammatillisen koulutuksen puolella. Painopisteen siirtäminen 1990-luvulla ammatilli-

sen koulutuksen yhteistyössä Itä-Uudeltamaalta Keski-Uudellemaalle on osoittautunut Mäntsälälle oikeaksi toimenpiteeksi, koska Keudan koulutustarjonta on laajempaa ja kulkuyhteydet Keski-Uudenmaan suuntaan ovat paremmat. Mäntsäläläiset ammatilliseen koulutukseen hakeutuvat nuoret hakevat valtaosin Keudan tarjoamaan koulutukseen.

– Toisen asteen oppilaitosten välillä ylläpitäjästä riippumatta on ollut rehtorivetoista alueellista yhteistyötä jo vuosien ajan. Mäntsälän lukio ja Mäntsälän ammattiopisto ovat olleet mukana pohjoisen ryhmän yhteistyössä, missä yhteistyökumppaneina ovat olleet kaikki Järvenpään toisen asteen koulut ja Tuusulasta Kellokosken ja Jokelan lukiot. Yhteistyö on tukenut ko. oppilaitosten kehittämistyötä ja Mäntsälän näkökulmasta erityisesti Mäntsälän lukion ja ammattiopiston välistä yhteistyötä.

– Tulevaisuuden näkymä on verkostomallin kehittäminen niin, että verkostossa on kullakin oppilaitoksella eritasoisia yhteistyökumppaneja, niistä joiden kanssa on runsaasti yhteistyötä niihin joiden kanssa yhteistyön side on ohut.

– Toistaiseksi käytetty vähän mahdollisuutta koota toisen asteen koulutuksesta perinteisistä opinto-ohjelmista poikkeavia yhdistelmäkokonaisuuksia. Lähinnä ammatilliselta puolelta valittu joitain lukio-opintoja, muutama suorittanut vuosittain yo- tutkinnon. Toisaalta lukiolaisille tulisi rakentaa käytännön mahdollisuus suorittaa osia ammatillisesta koulutuksesta jo lukioaikana sekä mahdollisuus jatkaa tutkinto valmiiksi lukion jälkeen, koska osa heistä hakeutuu ammatilliselle puolelle.

– Käytännön yhteistyötä hankaloittanut yhteisten sopimusmenettelyjen puuttuminen ja koulutusten järjestämiseen liittyvän käytänteiden yhteisen foorumin puuttuminen. Hallinnon päätökset tehdään toisistaan erillään - myös sinne yhteistä foorumia käytännön intressiristiriitojen sovittamiseksi.

– Tällä hetkellä Keravalla korostuu yhteistyö Tuusulan ja Järvenpään kanssa käynnissä olevan kuntien yhdistymistä koskevan esiselvityksen johdosta. Tämä on tiivistänyt sivistystoimenkoulutusjohtajien yhteistyötä.

– Toistaiseksi ei ole saavutettu suurta mainittavaa hyötyä. Osaamis pääomastrategia on laadittu vuosille 2006-2015.

– Yhteistyöllä tulisi lisätä opiskelun joustavuutta ja monipuolisuutta, tavoitteena mm. keskeyttäneiden määrän minimointi ja mahdollisimman tehokas koulutustarjonnan hyödyntäminen.

– Keski-Uusimaa on valtakunnallisesti kasvualuetta. Tulevaisuuden näkymät ovat siksi toiveikkaita. Oppilasmäärän voitaneen olettaa säilyvän nykyisenlaisena, tai laskevan vain vähän. Yhteistyö kuntien välillä on jo tällä hetkellä vilkasta ja rakentavaa ja arvioin sen tulevan entistä luonnollisemmaksi osaksi II-asteen koulutusta. Hyödyt: Seutukunnan nuorille opiskelijapaikoja.

– Olen käyttänyt vertausta Kauppakeskuksesta, jossa myös pieni erikoisyksikkö saa asiakkaita vrt Sipoon lukio (356 opisk.) vs. Järvenpää (900–1000).

Luulen kyllä että tässä vaiheessa yhteisen koulutustarjonnan luominen antaa alueelle tarvittavaa vetovoimaa ja resursseja kehittää koulutusta kilpailussa Helsingin, Espoon ja Vantaan kanssa.

– Uskon Sipoon painoarvon kyllä nousevan myös Keski-Uudellamaalla mikäli henkilöratayhteys Nikkilästä Keravaan saadaan uudelleen käyntiin.

– Keski-Uudenmaan alueella on mielestäni tilanne yleisesti ottaen hyvä koulutuksen järjestäjän näkökulmasta, sillä opiskelijoiden määrässä kehitys on lievästi nousujohteista ihan vuoteen 2015 asti.

Kuitenkin valtiovalan toimenpiteet valtionavun ja koulutuspoliittisen suunnan johdosta antaa jokaiselle kunnalle aihetta tarkastella oman kuntansa koulutustarjontaa.

– Sipoossa on II asteen koulutustarjonta rajoittunut kahteen omakieliseen 150–190 oppilaan käsittävään lukioon. Nyt Edupolin tulon myötä Söderkullaan ja Keudan ja Sipoon lukion yhteishankkeen myötä (valmis 1.8.07; lukiopaikkoja 365 ammattiopistopaikkoja 185) myös nuorisosteen ammatillinen koulutus saa selkeän jalansijan myös Sipoossa.

– Tämä strateginen valinta toisaalta antaa Sipoon lukiolle itseänsä isomman koulutustarjottimen omana profiileineen ja ammattiopisto ei toimi pelkästään paikkakunnan vaihtoehtoisena koulutusmuotona vaan myös kouluttaa potentiaalista ammattiväestöä (automatiikka) Sipoon kunnankin suunnittelemaan logistiikkapainotteisten työpaikkojen tarpeisiin.

– Uhkana on tietysti koulutuksen sisällön jämähtäminen perinteiselle lukio-ammattikoulutus-akselille jolloin molemmat koulutusmuodot kärsivät.

– Sipoon kohdalla ei kuitenkaan nykyisen Helsingin metropolialuekaavailun katveessa ole pelkoa yhtäkkisestä opiskelijakadosta. Päinvastoin, on erittäin todennäköistä että Sipoo saavuttaa asukasmäärässä naapurikuntansa (Kerava, Järvenpää yms.) lähimmän 20–25 vuoden sisällä.

– Koska Porvoo tulee olemaan myös osa Helsingin metropolialuetta ja Uudenmaan ja Itä-Uudenmaan liittojen todennäköisesti yhdistyessä Itä-Uudenmaan (suomenkielisen) ammattikoulutuskunnan olemassa olo joutuu todella suuren tarkastelun alle sillä sen koulutustarjonta on samaa kuin Keudalla.

Näistä kahdesta Keuda on selkeästi elinvoimaisempi noin 3000 perusopiskelijalla Itä-Uudenmaan 900 vastaan.

Mainitkaa kolme keskeisintä kehittämiskohdetta KUUMA-kuntien toisen asteen koulutuksessa?

– Toisen asteen koulutuksen alueellisen seurantatilaston luominen kysynnän ja tarjonnan kohtaamisesta sekä mahdollisimman nopea reagointi kysynnän ja tarjonnan vaihteluihin

– Alueen yhdistelmäopiskelijoita koskevien ohjeiden yhdensuuntaistaminen

– Lukiodien yhteisten kurssien (verkkokursseina yms.) järjestäminen oppiaineissa, joissa opiskelijamäärät ovat pieniä (esim. B2/B3-kielet, elämäkatsomustieto, ortodoksinen uskonto)

– Hallinto:

Luodaan yhteinen foorumi yhteisen ennakkoinnin ja mitoituksen takaamiseksi – tarkistetaan tarjontaverkko.

Luodaan yhteisiä laskutus/korvausperiaatteita.

Tarkistetaan työnjako aikuiskoulutuskeskusten kassa.

Toiminta:

Kehitetään työjärjestys- ja markkinointi käytänteitä opetustarjonnan yhteensovittamiseksi sekä oppilasrekrytointiin.

Nivelvaiheen ja erityisopetuksen uusien toimintamuotojen luominen ja ohjauskäytänteiden kehittäminen.

Luodaan yhteinen käytänne II asteen oppilashuollon palvelujen saamiseksi.

- yhteistyö lukioiden ja ammattioppilaitosten välillä

- virtuaaliopetuksen lisääminen

- seudullisen koulutuksen ennakkointijärjestelmän kehittäminen kuntien, työvoimahallinnon, oppilaitosten ja työelämän kesken

1. Yhteistyötä oppilaitosten välillä ja oppilaitosten ja yritysten välillä lisättävä (kurssivalinta)

2. Ennakoitava tulevaisuuden osaamistarpeita

3. Perusopetuksen ja II-asteen koulutuksen yhteistyötä lisättävä (esim. opinto-ohjaajat), jotta sijoittuminen perusopetuksen jälkeiseen koulutukseen olisi vieläkin tehokkaampaa.

– Koska olen keskeisesti ollut vaikuttamassa niihin kirjattuihin tavoitteisiin, jotka tälle hankkeelle on asetettu, kirjaisin ne tähän:

1. Yhteistoimintaa kehitetään siten, että opiskelijan oikeus ja mahdollisuus valita opintojaan alueen koulutustarjonnasta toteutuu.

2. Luodaan toimintamalli II-asteen koulutuksen yhteistyön järjestämisestä Kuuma-kunnissa: Yhteinen jaksotus ym.

1. Toimijoita on paljon ja jokaisella on omat strategiansa ja tavoitteensa. Miten niistä saadaan joku yhteinen näkemys.

2. Alueen poikittaiset liikenneyhteydet ovat huonot. Voisiko esim. verkko-opetus auttaa?

3. Keudalla on suurena ja monialaisena koulutuksen järjestäjänä paljon yhteistyötä elinkeinoelämän kanssa (15 ammatillista neuvottelukuntaa, Ammattiosaamisen toimikunta ym.) sekä koulutusalohtaisia ja maakunnallisia yhteistyöhankkeita (Taitaja 2008 ym.). Miten voimavarat (taloudelliset ja henkiset) riittävät kaikkiin yhteistyöhankkeisiin. Olemme tosin palkkaamassa kehitysjohtajaa, joka tuo hieman lisää työvoimaa.

– Melkeinpä tässä järjestyksessäkin:

- 1) toisen asteen koulutuksen sisällön kehittäminen yhtenäisemmäksi
- 2) ammattikorke- ja yliopistokoulutuksen integroiminen osaksi toisen asteen opiskelua
- 3) kehitettävä nykyisistä kuntakohtaisista tarjontoista oma alueellinen kokonaisuus vrt. brändi

Mitkä ovat suurimmat esteet edetä edellisessä kysymyksessä mainittujen kohteiden kehittämisessä?

– Vaikka ollaankin Uudellamaalla, niin KUUMA-alue on aluetta tiheästä kaupunkiasutuksesta syvään maaseutuun, joten tarpeet ja mahdollisuudet alueen eri osissa vaihtelevat suhteellisen paljon.

Mäntsälän oppilaitoksista katsottuna etäisyydet Mäntsälän ulkopuolisiin oppilaitoksiin ovat sellaiset, että lähiopiskelu saman päivän aikana Mäntsälässä ja sen ulkopuolella on julkisia kulkuvälineitä käyttäen käytännöllisesti katsoen mahdotonta.

– Ei saada toimivaa rakennetta yhteiseen ennakkointiin ja päätöksentekoon.

Ei voimakasta poliittista tahtoa – paikalliset intressit ohittavat seudullisen kehittämisen.

Halutaan säilyttää nykyinen selkeä kaksinaipainen koulutusrakenne tarjonnassa.

– Huonosti toimiva sisäinen liikenne.

Ei halua/jakseta muuttaa totuttuja työjärjestyskäytänteitä.

Kukaan ei ota vastuuta II -asteen oppilashuollon toimivuudesta – ei saada luotua työnjakoa ja yhteistyötä peruskuntien ja koulutuskuntayhtymien kanssa.

- liikenteelliset esteet Nurmijärveltä katsottuna

- pelko oman oppilaitoksen jatkuvuudesta, jos yhteistyötä lisätään

- "kuntaitsekkyys"

1. Taloudelliset ja aikaan liittyvät ongelmat

2. Koulutuksen uudistuminen/muuntautuminen ei ole riittävän nopeaa

3. Opiskelijan ja työelämän toiveet eivät kohtaa

1) Asenteet ; annetaan lukiokoulutukselle ja ammattikoulutukselle eri arvo

2) Asenteet : Ammattikorkea haluaa luoda profiliaan tiedekorkeana ja yliopisto eristäytyy tutkijan kammioonsa

3) Kateus : Yksittäiset kunnat pelkäävät kilpailun vievän oman profiilin ja karkoittavan opiskelijat härän silmään

Johtopäätökset

1. Toisen asteen yhteistyön hyödyllisyyttä oppilaitosverkoston tasapainoisen kehittämisen kannalta ei ole vielä kaikin osin ja kaikissa kouluissa oivallettu.
2. Yhteistyötä pidetään joskus koulunpidon ylijäämäeränä, jonka suuruus ratkeaa oman koulukohtaisten ratkaisujen jälkeen.
3. Koulut ovat kovin eri vaiheessa ja erilaisilla intresseillä mukana yhteistyössä. Koko ikäluokan huomioiminen ei ole aina lähtökohtana.
4. Kuuma-kuntien yhdyskuntarakenteesta johtuen verkoston ja yhteistyön rakentaminen ei onnistune yhtenä yhtenäisenä rakenteena, vaan tarvitaan toiminnallisesti integroitu mutta alueellisesti hajautettu alueellinen opintojärjestelmä.
5. Kehittämisen tulevasta suunnasta ollaan kuitenkin melkoisen yksituumaisia. Opiskelijälähtöisyys ja koko ikäluokan huomioiminen koulutuksellisissa ratkaisuissa on ensisijaista. Tämä tarkoittaa, että koulujen välinen yhteistyö ei ole ylijäämäerä vaan lähtökohta seudullisessa koulunpidossa.

Toiminnalliset johtopäätökset

Toisen asteen koulutuksen alueellisen yhteistyön kehittämisessä on ratkaisevaa kaksi tekijää: toisen asteen koulutusyksiköiden keskinäinen etäisyys ja säästettävyyden sekä tavoiteltu hallinnollinen toimintamalli, onko yhdenmukainen vai eriytynyt. Asiaa voisi valaista seuraavalla nelikentällä (Salminen & Kinnunen 2006):

Hallintomalli	Toimintatapa	
	Erillinen	Yhtenäinen
Yhtenäinen	Byrokratian uusi muoto	1. Lukiot ja ammatillinen koulutus erillisinä linjoina 2. Yhteinen toisen asteen hallinto
Eriytetty	Lähtötilanne	Verkostokoulumalli

Kun tavoitteena on löytää Kuuma-kunnille yhtenäisempi toisen asteen koulutuksen järjestämistapa nykyisen eriytetyn hallinnon ja erillisen toimintatavan sijaan, ei ole mielekästä yhtenäistää hallintoa ellei toimintatapaa yhtenäistetä. Se johtaisi uusiin hallinnollisiin vaikeuksiin. Jos toimintatapaa pyritään yhtenäistämään, jäljelle jää kaksi perusmallia:

- Verkostokoulumalli, jossa koulut työskentelevät koulujen välisten sopimusten ja luottamuksen pohjalta, yhteistyö on sitä “ylijäämää” mitä oman koulun pidolta liikenee ja katsotaan tarpeelliseksi.
- Toiminnallisesti integroitu, alueellisesti hajautettu seudullinen toisen asteen opintojärjestelmä, jossa on joko yhtenäinen toisen asteen hallinto tai yhtenäinen hallinto lukion ja ammatillisen koulutuksen linjoiheen. Yhteistyö perustuu toisen asteen koulutuksen alueelliseen yhdessä hyväksytyyn tahtotilaan ja toimintastrategiaan.

SENUKO, Seinäjoki, lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten alueellinen verkosto

Verkostokoulutusmallina voimme pitää SENUKOa Seinäjoen ja sen ympäristökuntien yhteistyötä toisen asteen koulutuksessa (Numminen 2003):

Senuko on Etelä-Pohjanmaalla oleva toisen asteen alueellinen yhteistointaverkosto, johon kuuluu 7 lukiota ja 7 ammatillista oppilaitosta (Seinäjoen, Nurmon, Ilmajoen, Peräseinäjoen, Kauhavan, Alahärmän ja Steinerkoulun lukiot sekä Seinäjoen ammattioppilaitos, Seinäjoen palvelualojen oppilaitos, Ilmajoen ja Jurvan käsi- ja taideteollisuusoppilaitokset, Ilmajoen maatalousoppilaitos, Kauhajoen koti- ja laitostalousoppilaitos ja Härmänmaan ammatti-instituutti). *Koulutuksen järjestäjinä* on 6 kuntaa, 3 kuntayhtymää ja 1 yksityinen järjestäjä. *Opiskelijoita* verkoston oppilaitoksissa on yhteensä 4 500, joista lukioissa 2 200 ja ammattiinopiskelijoita noin 2 300. Verkoston oppilaitosten väliset *etäisyydet* ovat pisimmillään noin 150 km ja verkoston oppilaitoksista keskuspaikkaan Seinäjoelle enimmillään noin 60 km.

Yhteistoiminnan hallinto ja koordinointi

Hallinnollisesti Senuko on Seinäjoen ammattikorkeakoulun kuntayhtymän alainen koulutuksen järjestäjien yhteenliittymä. Sen lähtökohtana oli Seinäjoen nuorisoasteen koulutuskokeilu, johon kuitenkin kuuluivat vain Seinäjoen kaupungissa olevat oppilaitokset, mutta kokeilun kuluessa verkostoon alkoi vähitellen liittyä lähikuntien oppilaitoksia.

Senukolla on koulutuksen järjestäjien asettama *johtoryhmä*. Käytännön koordinaatiosta vastaavat kaksi puolipäivätoimista *koordinaattoria*. Toiminnan suunnittelua varten on *6 työryhmää*: rehtoriryhmä, opinto-ohjaajaryhmä, työjärjestysvastaavien ryhmä, kansainvälisyysryhmä, markkinointia ja viestintää hoitava imago-ryhmä sekä opiskelijaryhmä. Koordinaattorien tehtävänä on mm. ryhmien toiminnan koordinointi ja päätösten toimeenpano. He myös vastaavat verkoston toiminnan itsearviointista, jota tehdään vuosittain.

Sopimukset

Seinäjoen ammattikorkeakoulun kuntayhtymä on solminut sopimuksen kaikkien Senukoon kuuluvien koulutuksen järjestäjien kanssa ja sopimukset on käsitelty kunkin koulutuksen järjestäjän päättävissä elimissä.

Rahoitus

Kukin koulutuksen järjestäjä maksaa koordinoinnista noin 17 senttiä opiskelija lukuvuodessa. Tällä määrärahalla maksetaan koordinaattorien palkkaus, yhteinen tiedotus ja markkinointi sekä verkkosivuston ylläpito (www.senuko.fi) sekä jossain määrin opiskelijoiden kuljetuksia (ns. projektiviikon aikana).

Opiskelijoiden toisissa oppilaitoksissa tapahtuvasta opiskelusta ei pääsääntöisesti peritä maksuja lukuun ottamatta joitakin kahden oppilaitoksen välisiä sopimuksia.

Opetussuunnitelmat

Kukin oppilaitos noudattaa omia opetussuunnitelmiaan.

Opintotarjonta

Opintotarjonta rakentuu erilaisille työjärjestysratkaisuille. Verkostossa on mahdollista suorittaa rinnakkaisia tutkintoja, yksittäisiä aineita tai opintokokonaisuuksia. Vuosittain järjestetään projektiviikko samanaikaisesti kaikissa oppilaitoksissa. Projektiviikon tarjonnassa on opintoja kaikista oppilaitoksista, joihin opiskelijat voivat kiinnostuksensa mukaan ilmoittautua. Muutama viime vuoden aikana on erityisesti kehitetty etäopiskelua (videoneuvotteluna ja verkkokursseina).

Työjärjestykset

Senukon oppilaitoksilla on yhteinen 6-jaksotus (ei aivan kaikilla). Seinäjoella ja Ilmajoella on lisäksi yhteistoiminta-aika kahtena iltapäivänä viikossa. Myös projektiviikko on keskeinen työjärjestysratkaisu. Rinnakkaistutkinnoissa tavallisin opintojen suoritusmalli on jaksonvaihto, ammattiinopiskelijat suorittavat kaksi lukiojaksoa vuodessa. Myös lukiolaiset voivat valita kokonaisen jakson verran ammatillisia opintoja. Muutamat lukiolaiset suorittavat myös ammatillista tutkintoa. Senukossa on myös opiskelijoita, jotka opiskelevat vaatetusalan pt. + merkonomiin pt.

Opettajat

Senukossa ei ole yhteisiä opettajia, mutta koordinaattoreiden ylläpitämä opettajapörssi, josta rehtorit voivat kysyä mm. sijaisia.

Valintojen määrä

Lukuvuonna 2001–2002 muissa oppilaitoksissa suoritettiin 1 435 kurssia. Opiskelijamääriä ei tilastoitu. Senukon noin 2 300 ammattienopiskelijasta noin 300 suorittaa lukio-opintoja, joskaan kaikki eivät kirjoita yo-tutkintoa. Ammattiinopiskelijoiden lukio-opintoihin ei ole keskiarvokynnystä.

Pedagoginen kehittäminen

Senuko järjestää vuosittain kaikkien oppilaitosten opettajille yhteistä koulutusta, joka on viime vuosina keskittynyt verkko-opetukseen ja sen ohjaamiseen. Yhteistä kehittämistyötä on tehty myös projektiviikon kursseissa mm. kansainvälisyysysteemassa, joka on toteutettu oppilaitosten yhteisenä. Kansainvälisyysprojektiin liittyy mm. projektiviikon aikainen matka Tukholmaan (teemoina mm. Kulttuuri-Tukholma, Etninen Tukholma, Suomalaiset Tukholmassa jne.). Tähän matkaan osallistuu opiskelijoita useista Senukon oppilaitoksista.

Senukossa on tehostettu myös syrjäytymisen ehkäisyä ja opinto-ohjausta siten, että jokaiselle opintojensa keskeyttäjälle etsitään aina jokin muu opiskelupaikka jossakin muussa Senukon oppilaitoksessa, jossa opinnot voi aloittaa heti ilman viivytyksiä. Senuko-oppilaitosverkoston oppilaitosten yhteistyösopimuksessa on sovittu mm. seuraavista asioista (Numminen & Stenvall 2006, liite 4):

- sopimuksen tarkoitus ja tavoite
- yhteistyön kehittäminen ja koordinointi
- koordinointiyksikön hallinto
- kustannukset
- oppilaitosten ja koordinointiyksikön tehtävät ja työnjako
- suhteet muihin oppilaitoksiin
- voimaantulo ja päättyminen.

Jyväskylän seudun toisen asteen koulutuksen kehittämishanke

Pyrkimyksestä hallinnollisesta ja toiminnallisesta yhtenäisyyteen toisen asteen koulutuksessa käypänä mallina voidaan pitää Jyväskylän seudulla vuoden 2006 talven aikana tehtyjä toimintasuunnitelmia (Salminen & Kinnunen 2006):

Jyväskylän seudulla on jo pitkään toteutettu toisen asteen yhteistyötä ammatillisten oppilaitosten ja lukioden kesken. Jyväskylän ammattiopiston yhteydessä toimii keskikokoinen "virtuaali"-lukio, josta kaksoistutkinnon suorittavia ylioppilaita valmistuu vuosittain noin 80, joka on noin 6 % tutkinnon suorittaneista. Lukiot ovat tätänykyä vielä kuntien hallinnoimia ja ne ovat

tehneet yhteistyösopimuksia ammatillisen koulutuskuntayhtymän kanssa lukioaineiden opettamisesta. Viime aikoina on pyritty kehittämään ammatillista koulutusta siten, että se sopisi entistä paremmin lukiolaisten opiskeltavaksi.

Keväällä 2006 tehtyjen suunnitelmien ja päätösten mukaan tavoitteena on vuoteen 2009 mennessä luoda “toisen asteen koulutuksen aluelähtöinen järjestelmä, joka vastaa opiskelijoiden ja toimintaympäristön tarpeisiin. ... Jyväskylän verkostokaupungin alueella on yhteinen toisen asteen koulutuksen *laatukuva*, joka huomioi monikulttuurisesti erilaisten opiskelijoiden tarpeet”.

“Laatukuvaa voidaan tarkastella useista eri näkökulmista: mm. opiskelijan näkökulmasta, opettajan näkökulmasta sekä alue- ja työelämän kehittämisen näkökulmasta. Opiskelijan näkökulma tarkoittaa, että opiskelija saa koko alueella korkea- ja samanlaatuisen toisen asteen koulutuksen asuinpaikkakunnasta riippumatta. Jokaiselle nuorelle varmistetaan peruskoulun jälkeinen hänen omiin valintoihinsa perustuva toisen asteen koulutus, joka muodostaa avoimen opintojärjestelmän. Opintojärjestelmän hyödyntämistä tuetaan yhteisellä tietojärjestelmällä. Jokaiselle opiskelijalle tarjotaan omista lähtökohdistaan lähtien korkeatasoiset valmiudet jatko-opintoihin tai työelämään siirtymiseen. Opettajalle yhtenäinen laatukuva merkitsee yhteisiä opetussuunnitelmia, yhteisesti sovittuja toimintatapoja, tietojärjestelmiä ja yhteisesti määriteltyjä oppimispaiikkoja. Opettajan työssä korostuu yhteinen kehittäminen, suunnittelu ja tiimityö. Aluekehittämisen näkökulma merkitsee, että toisen asteen koulutuksella on tärkeä aluekehittämistehtävä, joka on määritelty opetusministeriön “aluestrategia vuoteen 2013” -linjauksissa, jossa korostetaan koulutuksen järjestäjien yhteistyötä, teknologian hyödyntämistä, koulutuksen roolia alueellisen innovaatiojärjestelmän osana sekä alueellisena työelämän kehittäjänä. Koulutuksen mitoituksen suunnittelu huomioiden koko peruskoulun jälkeinen ikäluokka on äärimmäisen tärkeä asia, minkä lisäksi elinikäisen oppimisen ideologia edellyttää koko väestön huomioonottamista koulutuksen suunnittelussa. Tämä merkitsee uusia haasteita myös aikuiskoulutukselle”.

Yhteistä toisen asteen koulutuksen laatukuvaa on havainnollistettu kuviossa 16.

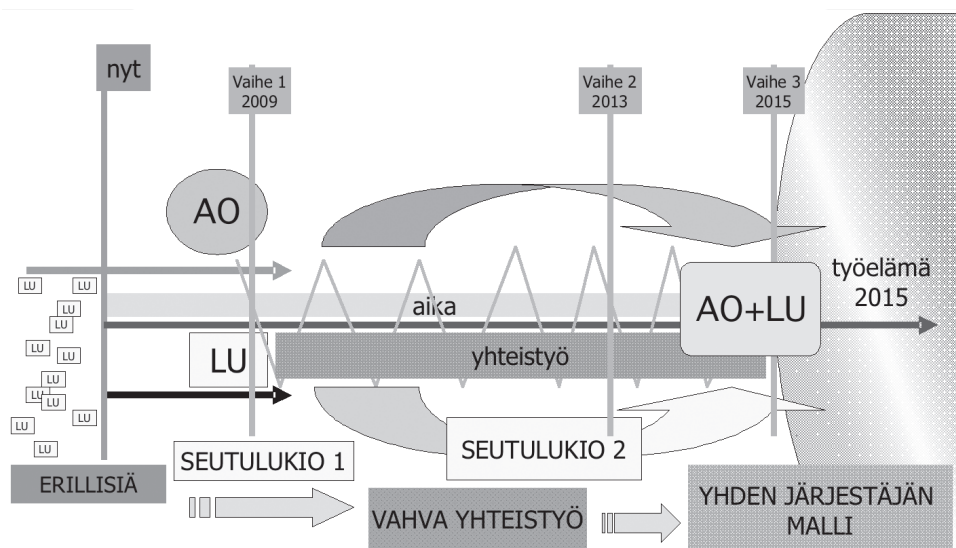
Kuvio 16. Yhteinen toisen asteen koulutuksen laatukuva

Vision toteuttamiseksi asetetaan päämäärät seuraavasti:

1. Vuonna 2009 Jyväskylän verkostokaupungin kunnista Jyväskylän kaupunki, Jyväskylän maalaiskunta, Laukaa ja Muurame ovat muodostaneet yhden koulutuksen järjestäjän vastaamaan näiden kuntien alueen lukiokoulutuksen järjestämisestä.
2. Vuonna 2013 Jyväskylän verkostokaupungin alueella kaikkien halukkaiden kuntien lukiokoulutus on koottu yhden koulutuksen järjestäjän tehtäväksi siten, että kukin verkostokaupungin kunta on päättänyt itselleen sopivalla aikataululla mahdollisesta mukaantulosta yhden lukiokoulutuksen järjestäjän malliin (mm. valtiovallan ohjaus- ja rahoitusjärjestelmän kehittyminen määrittää aikataulun). Jyväskylän koulutuskuntayhtymä toimii edelleen ammatillisen koulutuksen järjestäjänä.
3. Vuonna 2015 Jyväskylän verkostokaupungin alueella on koulutuksen järjestäjä, joka vastaa koko toisen asteen koulutuksen järjestämisestä. Tällöin pääosa alueen lukio- ja ammatillisesta koulutuksesta on koottu

yhdelle koulutuksen järjestäjälle. Yhden koulutuksen järjestäjän sisällä toiminnot voidaan organisoida siten, että lukiokoulutus ja ammatillinen koulutus muodostavat omat toimintakokonaisuutensa.

Päämääriä ja niihin etenemisvaiheita on kuvattu kuviossa 17.

Kuvio 17. Päämäärä: nykyisyydestä yhden koulutuksen järjestäjän malliin

Ehdotuksen mukaan Jyväskylän verkostokaupunki käynnistää ydinkuntien lukiokoulutuksen yhteisen laatukuvan ja toimintamallien kehittämisen. Tämä edellyttää vahvaa yhteistä sitoutumista ja tahtotilaa uudistaa lukiokoulutuksen järjestäjämallia. Keskeisintä ei ole koulutuksen järjestäjämalli sinänsä tai sen hallinnollinen malli, vaan sen mahdollistama kokoava ohjaus- ja päätöksentekotapa, joka on välttämätön edellytys strategiselle suunnittelulle ja kehittämislle. Koulutuksen toteuttaminen on kuitenkin paikallista.

Yhteisen lukiokoulutuksen laatukuvan ja toimintamallien kehittämisen tavoitteena on, että seudulliselle lukiolle saadaan

- yhteiset opetussuunnitelmat
- yhteinen opiskelijavalinta
- yhteiset opiskelijan ohjaus- ja tukijärjestelmät

- yhteinen opintotarjonta (opintojärjestelmä / opintojen henkilökohtaistaminen)
- yhteinen tiedotus ja viestintä
- yhteiset toimintatavat, laatu- ja toimintajärjestelmä
- yhteiset hallinnolliset tietojärjestelmät
- yhteiset opintoympäristöt ja niitä tukevat tietojärjestelmät
- yhteinen resurssisuunnittelu, henkilöstö ja tilat
- yhteinen henkilöstön kehittäminen.

Käydyssä keskusteluissa tehdyistä ehdotuksista toisen asteen koulutuksen kehittämiseksi nousi esiin kaksi teemaa: olisiko lukioiden kehittyttävä ensin erillään seudulliseksi lukioksi, joka sitten liittyisi toisen asteen yhteiseen hallintoon. On ehdotettu (Salminen & Kinnunen 2006), että toisen asteen hallinnossa olisi erikseen ammatillisen koulutuksen linja ja lukiolinja, mutta että erillistä siirtymävaihetta ei lukioilla olisi. Toinen teema oli aikataulutus: kuinka nopeasti on mahdollista siirtyä uuteen hallinnolliseen ja toiminnalliseen kokonaisuuteen, joko vuonna 2008 vai vasta 2009. Tavoitteena on, että syksyn 2006 aikana kunnat tekevät päätökset yhteistyöhön siirtymisestä.

Esitetyt kaksi toimintamallia eivät kumpikaan käy sellaisenaan Kuuma-kuntiin. Kuuma-kuntien yhdyskuntarakenne, asema Helsingin seudun kehyskuntina, eri koulutusyksikköjen ja jopa kuntien erilainen suuntautuminen ja suhtautuminen koulutukselliseen yhteistyöhön aiheuttavat omat haasteensa.

Ehdotus Kuuma-kuntien ja Sipoon toisen asteen koulutuksen kehittämiseksi

Tämän hankkeen yhteydessä eri tapaamisissa käytyjen keskustelujen ja tehtyjen selvitysten pohjalta teen seuraavan ehdotuksen toisen asteen koulutuksen kehittämistä Kuuma-kuntien ja Sipoon alueella:

Keskisen Uudenmaan toisen asteen koulutuksen kehittämisohjelma

1. Kehitetään keskisen Uudenmaan toisen asteen oppilaitosten opiskelijavalintaa tukemaan koulutuksen saavutettavuutta alueella.
2. Opiskelijoille avataan mahdollisuus suorittaa tutkintoja kaikissa alueen oppilaitoksissa.
3. Toteutetaan opiskelijoiden monipuoliset opintomahdollisuudet alueen eri oppilaitosryhmissä sopimalla mm. oppilaitosten jaksotus- ja kierto-tuntikaaviosta sekä opettajaresurssien käytöstä.
4. Kehitetään Kuuma-kunnissa ja Helsingin seudulla yhteensovitettu oppilaanohjausjärjestelmä.
5. Kehitetään opiskelijahuoltoa alueelliseksi kokonaisuudeksi.
6. Tehdään yhteisesti opetussuunnitelmatyötä ja luodaan kehittämiskäytänteitä sekä levitetään tulokset kaikkiin kouluihin.
7. Suunnitellaan ja toteutetaan opettajien täydennyskoulutus alueelliselta pohjalta.
8. Toteutetaan www-pohjainen ajantasainen tiedonhallintajärjestelmä.
9. Sovitaan tiedotuksen periaatteista ja muodoista, erityisesti peruskoululaisille ja heidän vanhemmilleen, korostaen toisen asteen koulutuksen alueellista kokonaisuutta.

10. Koulutuksen ennakointi ja mitoitus arvioidaan yhteistyössä Helsingin seudun toisen asteen koulutuksen järjestäjien kanssa ja yhteensovittaen maakunnan kehittämishankkeiden kanssa.

Hallinnoinnissa on olemassa kolme perusratkaisua:

Vaihtoehto 1.

Jatketaan verkostumista koulukohtaisin yhteistyösopimuksin.

Vaihtoehto 2

Kehitetään kuntien yhteistyösopimuksilla verkostoyhteistyötä kohden seudullista toisen asteen opintojärjestelmää. Tällöin voidaan sekä kehittää seudullista lukiota että vahvistaa yhteistyötä ammatillisten oppilaitosten kanssa. Seudullinen lukio edistäisi mahdollisuuksia yleissivistävän koulutuksen kehittämiseen ja laajentamiseen.

Vaihtoehto 3

Muodostetaan Kuuma-kuntiin koulutuskuntayhtymä, jossa on lukio- ja ammatillisen koulutuksen linja.

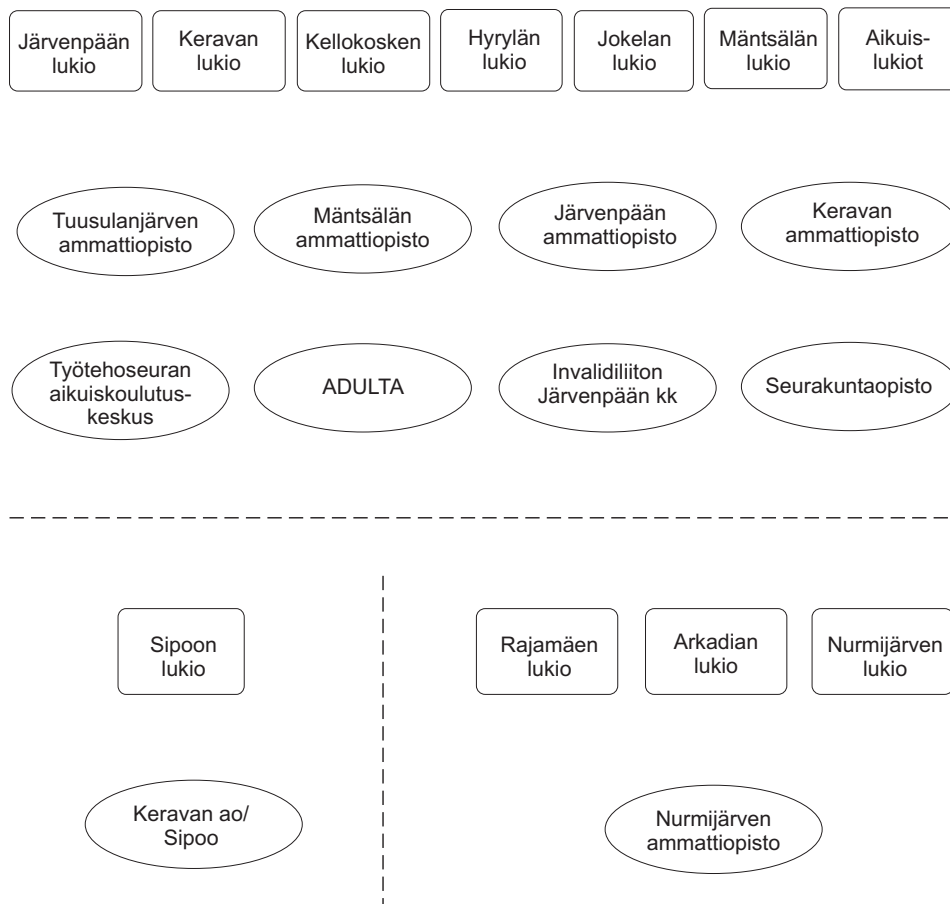
Toisen asteen koulutuksen palvelualueen kehittäminen keskisellä Uudella maalla vaatisi tosiasiaissa Keski-Uusimaa-kunnan perustamista. Jos tämä ei ole mahdollista olisi perustettava toisen asteen koulutuskuntayhtymä lukio- ja ammatillisen koulutuksen linjoiheen.

Koulutusyksiköiden verkosto

Kuuma-kuntien yhdyskuntarakenteen ja liikenteellisten ratkaisujen vuoksi ei ole mahdollista perustaa yhtä kaikki koulut kattavaa yhteistyöverkostoa. Koulujen rehtoreille ja johtaville viranhaltioille tehdyn kyselyn perusteella muodostetaan kolme toiminnallista kokonaisuutta (ks. kuvio 18).

Omaksi erityiskysymykseksi jää aikuiskoulutuksen ja sen koulutusyksiköiden asema. Tehdyn selvityksen pohjalta voidaan sanoa, että aikuiskoulutuksen asema ja tehtävät laajenevat ja vahvistuvat kattaen myös toisen asteen yleissivistävän koulutuksen sekä työssäolevien että päätoimisesti opiskelevien

Toiminnalliset johtopäätökset

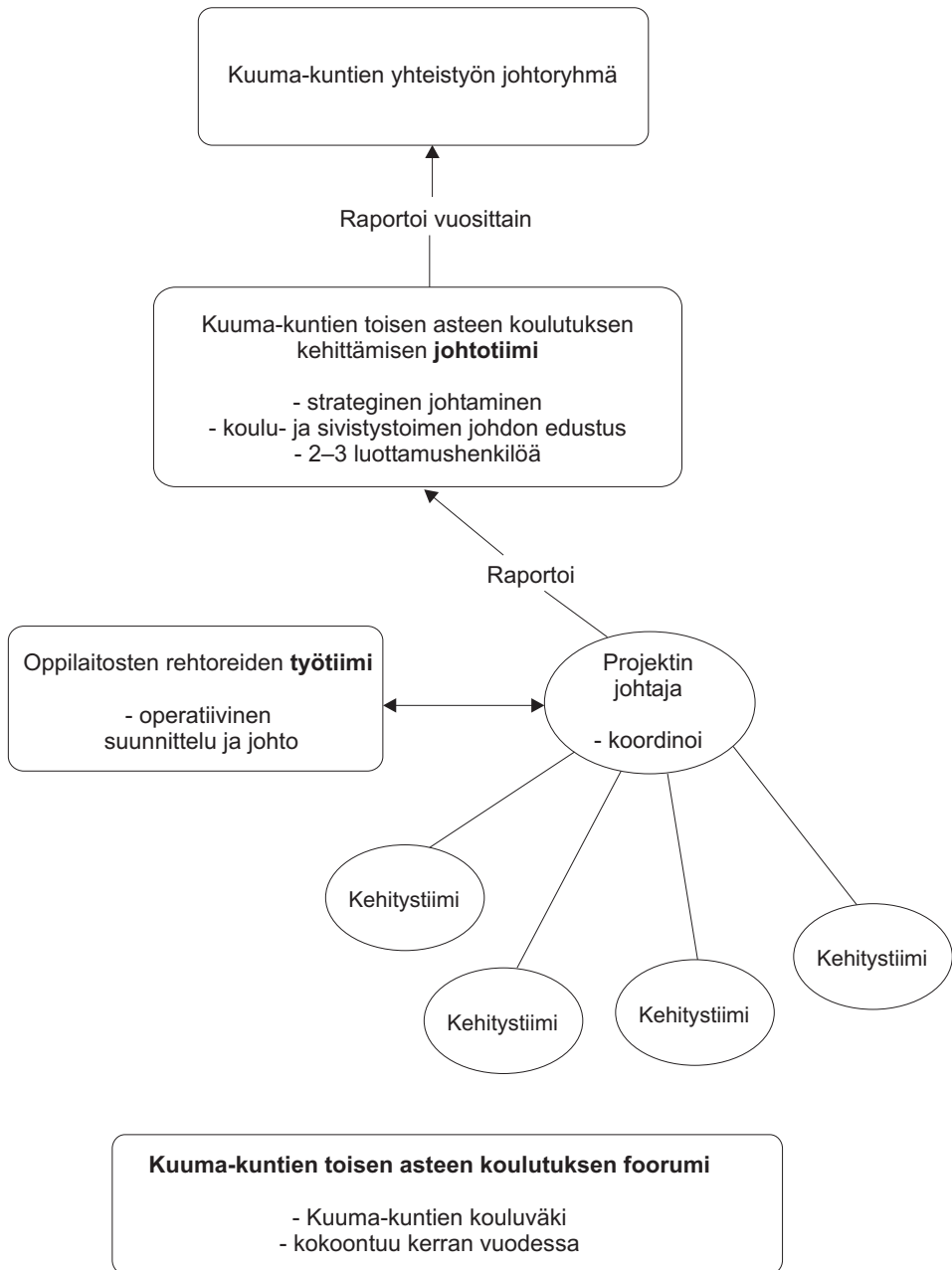

Kuvio 18. Toisen asteen koulutuksen kolme toiminnallista kokonaisuutta Kuuma-kunnissa ja Sipoossa

osalta, mukaan lukien maahanmuuttajien vaativan monikulttuurisen koulutuksen. Tämä ei voi tapahtua erillään toisen asteen nuorten koulutuksesta.

Tavoitteiden toteuttaminen

Ehdotan seuraavien askeleiden ottamista toisen asteen koulutuksen kehittämisessä Kuuma-kuntien ja Sipoon alueella (ks. kuvio 19) :

Kuvio 19. Ehdotus Kuuma-kuntien toisen asteen koulutuksen kehittämisorganisaatioksi

1. Kuuma-kuntien johtoryhmä antaa sivistyspoliittisen lausuman, jossa määritellään Kuuma-kuntien toisen asteen opintojärjestelmään liittyvä tahto- ja tavoitetila sekä aikataulu sen toteuttamisesta. Lausumassa määritetään ne asiat, joista on yhdessä sovittava. Johtoryhmä arvioi vuosittain ohjelman toteutusta.
2. Muodostetaan kehittämishankkeen johtotiimi, jossa on edustettuna kuntien koulu- ja sivistystoimen johto sekä 2-3 luottamushenkilöä. Johtotiimin tehtävä on strateginen ja se raportoi tehdystä työstä Kuuma-kuntien johdolle vuosittain.
3. Muodostetaan koulujen rehtoreiden työtiimi, jonka tehtävä on operatiivinen suunnittelu ja toteutus.
4. Yksittäisiä kehittämishankkeita koordinoi projektipäällikkö, joka raportoi puolivuositain johtotiimille hankkeiden kehityksestä. Kehittämishankkeet organisoidaan edellä olevan kehittämislistan pohjalta.
5. Kerran vuodessa pidetään laaja Kuuma-kuntien toisen asteen koulutuksen foorumi -tapahtuma, johon voi osallistua alueen kouluväki koko laajuudessaan.

Lähteet

- Culminatium. 2005. Yhdessä huipulle - Helsingin seudun innovaatiostrategia. Lahti: Salpausselän kirjapaino.
- Heikkilä, H. 2005. Kuuma-kuntien opetusjärjestelytyöryhmän kokousmuistio 19.01.2005.
- Heikkilä, H. 2006. KEUDA:n vastaus opetusministeriön vauhdittamiskirjeeseen 29.06.2006.
- Hernesniemi, H. & Kulvik, M. 2006. Helsingin seudun klusterit sekä erikoistuminen bioteknologiaan ja logistiikkaan. Discussion Papers from The Research Institute of the Finnish Economy 1013. Saatavilla [www-muodossa: <http://www.etla.fi/files/1518_Dp1013.pdf>](http://www.etla.fi/files/1518_Dp1013.pdf). Luettu 18.06.2006.
- KUUMA-kunnat. 2005. Osaamispääomastrategia 2006–2015. Raportti 7.12.2005. Osaamispääoma Keski-Uudenmaan kasvun edellytyksenä, OKKE-hanke. Saatavilla [www-muodossa: <http://www.kuuma.fi/ep/tiedostot/OPST_2005-12-07b.pdf#search=%22opst_2005%22>](http://www.kuuma.fi/ep/tiedostot/OPST_2005-12-07b.pdf#search=%22opst_2005%22). Luettu 25.04.2006.
- Laakso, S., Kilpeläinen, P. & Kostiainen, E. 2006. Yritysten työvoiman tarve pääkaupunkiseudulla 2006. Uudenmaan liiton julkaisuja C 54. Helsinki.
- Läänihallitukset. 2006. Yhteishakutilastot.
- Mikkonen-Young, L. 2005. Työn tulevaisuus. Kirjallisuuskatsaus työn muutoksesta Helsingin seudulla. Pääkaupunkiseudun julkaisusarja PJS B 2005:19. Helsinki.
- Montén, S. 2005. Koulutus - Työvoima Helsingin seutu 2015. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 3/2005.
- Numminen, U. 2003. Case Seinäjoki. Lukiodien ja ammatillisten oppilaitosten alueellinen verkosto. Muistio 03.03.2003.
- Numminen, U. & Stenvall, K. 2006. Seudulliseen yhteistyöhön II. Kokemuksia ja toimintamalleja opetustoimeen. Helsinki: Opetushallitus.
- Opetushallitus. 2006. Opetustoimen seutuyhteistyö - Opetustoimen seutuyhteistyön toiminnan ja arvioinnin kehittämishanke - käytännön työvälineitä seutuyhteistyön lisäämiseen. Saatavilla [www-muodossa: <http://www.oph.fi/SubPage.asp?path=1,443,36406>](http://www.oph.fi/SubPage.asp?path=1,443,36406). Luettu 20.08.2006.
- Opetushallitus. 2006. Wera-tiedostot. Helsinki.

- Opetusministeriö. 2004. Ammatillisen aikuiskoulutuksen järjestäjäverkon, laadun ja rahoituksen kehittäminen. Komiteamietintö 2004:39. Helsinki.
- Opetusministeriö. 2004. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma 2003-2008. Opetusministeriön julkaisuja 2004:6. Helsinki.
- Opetusministeriö. 2006. Ammatillisen koulutuksen järjestäjäverkon kokoamisen vauhdittamishanke. Opetusministeriön kirje ammatillisen koulutuksen järjestäjille 5.4.2006, Dnro 1/502/2006.
- Porter, M. 1990. The competitive advantage of nations. New York: Free Press.
- Salminen, H. & Kinnunen, J. 2006. Toisen asteen koulutuksen strateginen suunnitelma. Jyväskylän verkostokaupunki, muistio tammikuu 2006.
- Sisäministeriö. 2006. Laki kunta- ja palvelurakennemuudistuksesta 28.06.06. Saatavilla [www-muodossa: <http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/28eba8c492624186c225719b004966e2/\\$file/puitelaki.pdf#search=%22Laki%20kunta%20ja%20palvelurakennemuudistuksesta%22>](http://www.muodossa: <http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/28eba8c492624186c225719b004966e2/$file/puitelaki.pdf#search=%22Laki%20kunta%20ja%20palvelurakennemuudistuksesta%22>). Luettu 30.06.2006.
- Tilastokeskus. 2006. Sijoittumistilastot. Helsinki.
- Uudenmaan liitto. 2004. Pääkaupunkiseudun työllisyysstrategia 2005–2008. Uudenmaan liiton julkaisuja C 48 – 2004. Helsinki.
- Uudenmaan liitto. 2006. Uudenmaan maakuntasuunnitelma 2030. Visio ja strategia. Uudenmaan liiton julkaisuja A 15 – 2006. Helsinki.
- Valtioneuvosto. 2006. Hallituksen strategia-asiakirja 2006. Saatavilla [www-muodossa: <http://www.vnk.fi/julkaisukansio/2006/j03-hallituksen-strategia-asiakirja-2006/pdf/fi.pdf>](http://www.vnk.fi/julkaisukansio/2006/j03-hallituksen-strategia-asiakirja-2006/pdf/fi.pdf). Luettu 20.05.2006.
- Volanen, M.V. 2004. Opiskeleva Jyväskylän seutu. Toisen asteen koulutuksen alueellinen kehittäminen. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusselesteita 19.
- Volanen, M.V. 2005. Opiskeleva pohjoinen Keski-Suomi. Toisen asteen koulutuksen alueellinen kehittäminen. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusselesteita 22.
- Volanen, M.V. & Alava, I. 1982. Ammatillinen koulutus ja ammatillinen jousto. Työvoimaministeriö. Työvoimapolitiittisia selvityksiä 43. Helsinki.
- WSP LT-Konsultit, A-Konsultit & Tuomas Santasalo. 2004 Kuuma-kuntien kehitys- ja ympäristökuvaa. Vaihe 1, raportti 22.12.2004. Saatavilla [www-muodossa: <http://www.kuuma.fi/ep/tiedostot/KUUMARAPORTTI_270105_net_1.pdf>](http://www.kuuma.fi/ep/tiedostot/KUUMARAPORTTI_270105_net_1.pdf). Luettu 14.03.2006.

Liitteet

LIITE 1

Taulukko 1. *Kuuma-kuntien ja Sipoon peruskoulusta 2002 valmistuneiden asuinkunta vuoden 2003 lopussa (Tilastokeskus 2006)*

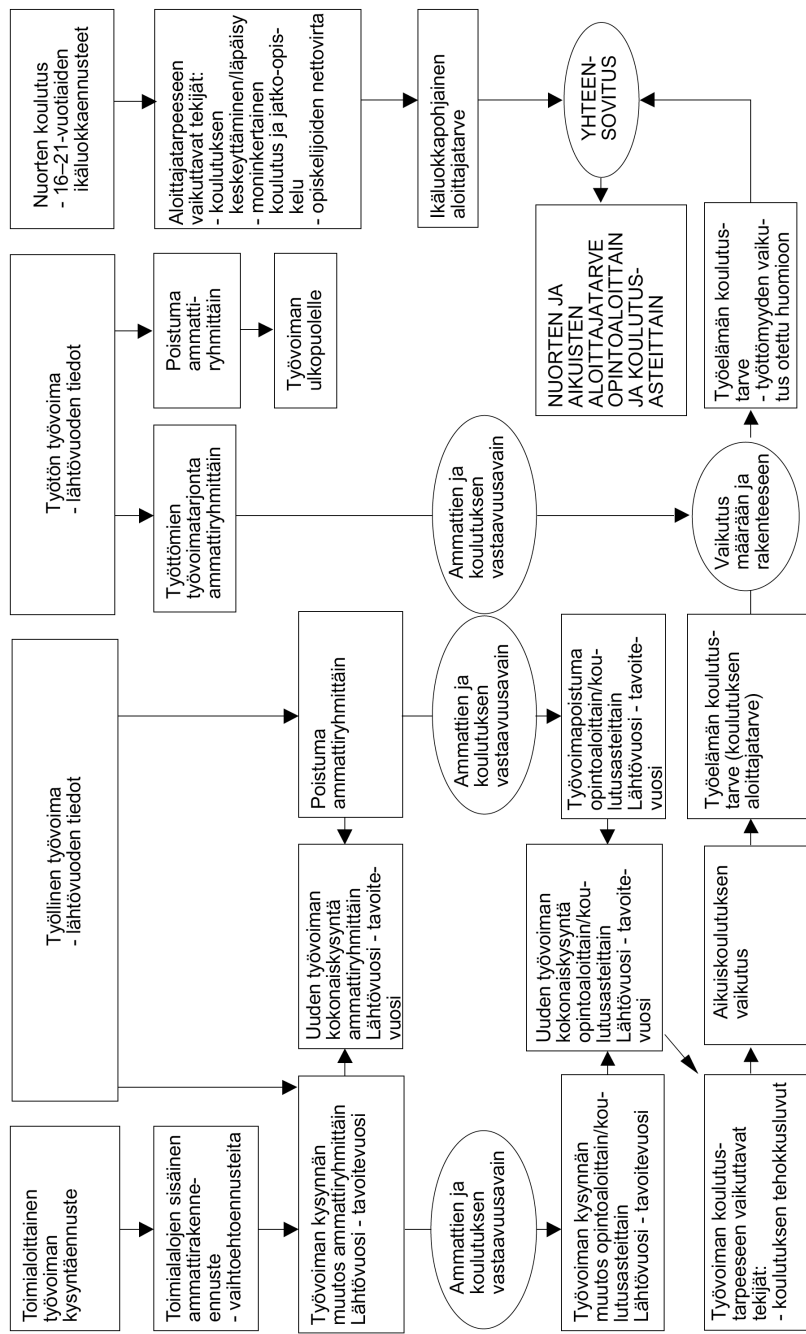
2003	2002							
	Yhteensä	Järvenpää- Träskända	Kerava- Kervo	Mäntsälä	Nurmijärvi	Pornainen- Borgnäs	Tuusula- Tusby	Sipoo- Sibbo
Yhteensä	1991	412	369	217	370	55	364	204
Järvenpää	415	273	24	18	5	17	74	4
Kerava	370	36	259	7	0	1	56	11
Mäntsälä	143	0	0	139	0	2	2	0
Nurmijärvi	205	0	0	0	203	0	2	0
Pornainen	0	0	0	0	0	0	0	0
Tuusula	198	29	5	7	0	0	156	1
Sipoo	94	0	0	0	0	9	0	85
Yhteensä	1425	338	288	171	208	29	290	101
% kaikista	72	82	78	79	56	53	80	50
Yhteensä	501	69	78	45	158	16	70	65
Helsinki	232	53	21	11	62	4	40	41
Vantaa	111	0	46	3	50	1	5	6
Hyvinkää	61	4	1	7	34	0	14	1
Muut	97	12	10	24	12	11	11	17

LIITE 1

Taulukko 2. Kuuma-kuntien ja Sipoon toisen asteen koulutukseen hakeutuminen yhteishaussa vuonna 2005

	1.sijaiset hakijat yhteensä	1.sijaiset hakijat miehet	1.sijaiset hakijat naiset	Valitut yhteensä	Valitut miehet	Valitut naiset
186 Järvenpää/tuleva	157	50	107	93	19	74
186 Järvenpää/lähtevä	160	49	111	104	34	70
Erotus	-3	1	-4	-11	-15	4
245 Kerava/tuleva	89	57	32	104	59	45
245 Kerava/lähtevä	149	40	109	104	32	72
Erotus	-60	17	-77	0	27	-27
505 Mäntsälä/tuleva	53	15	38	66	20	46
505 Mäntsälä/lähtevä	95	25	70	73	24	49
Erotus	-42	-10	-32	-7	-4	-3
543 Nurmijärvi/tuleva	26	13	13	28	14	14
543 Nurmijärvi/lähtevä	306	143	163	236	111	125
Erotus	-280	-130	-150	-208	-97	-111
611 Pornainen/tuleva	0	0	0	0	0	0
611 Pornainen/lähtevä	43	17	26	37	13	24
Erotus	-43	-17	-26	-37	-13	-24
858 Tuusula/tuleva	231	53	178	76	15	61
858 Tuusula/lähtevä	189	82	107	134	58	76
Erotus	42	-29	71	-58	-43	-15
753 Sipoo/tuleva	4	4	0	21	16	5
753 Sipoo/lähtevä	189	81	108	161	72	89
Erotus	-185	-77	-108	-140	-56	-84
Tulevat yhteensä	791	245	546	464	158	306
Lähtevät yhteensä	1131	437	694	849	344	505
Netto yhteensä	-340	-192	-148	-385	-186	-199

LIITE 2
Ammatillisen koulutuksen määrällisten koulutustarpeiden ennakointimenetelmä (Montén 2005, 17)

Lähde: Koulutus ja työvoiman kysyntä 2015. Opetushallitus, 2004; muokattu

LIITE 3

Taulukko 1. *Kuuma-kuntien lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten rehtoreiden listaus sovituista yhteistyömuodoista toisen asteen oppilaitosten kanssa*

Kohde	Oman kunnan lukioiden kanssa	KUUMA-kuntien lukioiden kanssa	Ammatillisten oppilaitosten kanssa omassa kunnassa	Ammatillisten oppilaitosten kanssa KUUMA-kunnissa
Jaksotus				
yhtenäinen jaksojen määrä	10	8	9	4
jaksojen alkamisajankohdat	10	1	8	1
Koulupäivä				
tuntien alkamisajankohdat	1		1	
työskentelyrupeaminen pituus	2		1	
Yhteistoiminta-aika				
laajuus	3	1	3	1
ajankohta	2		3	1
aamu- ja iltapäivät		1		
yhteistoimintajaksot	1	1	2	2
yhteinen samanaikaisesti opettavien kurssien palkki	1		2	2
Opiskelija-valinta				
milloin valinnat tehdään	6		2	
miten valinnat käsitellään	6		2	
Kurssit				
opintoviikkojärjestelmän ja vuosiviikko-tuntijärjestelmän yhteensovittaminen	3	1	4	
vuosiluokkiin sitoutumattominen kurssien toteuttaminen	2	1	1	1
koulujen yhteisten projektien toteuttaminen	3	1	3	4
lyhytkurssien toteuttaminen	2	1	2	1
kurssit, joihin ilmoittautuu vähän opiskelijoita				
Tiedotus ja tiedonkulku				
yhteinen kurssitarjotin	4	1	5	2
yhteiset tiedotustilaisuudet peruskoululaisille	6	2	7	6
www -pohjainen kurssitarjotin	1		1	
yhteensovitettu hallinto-ohjelmisto	2		1	
Opetussuunnitelmatyö				
koulujen opetussuunnitelmallinen profiloituminen	1	1	4	1
kurssien sisällön kehittäminen	2		3	
uusien kurssien tuottaminen	2		2	
opettajien täydennyskoulutus				
Oppilasarvostelu				
etenemisen seuranta/esteen synty	3		3	
kurssin keskeyttäminen ja sen seuraukset	3		3	
poissaolojen seuranta	2		3	
osaamistason arviointi	2		3	

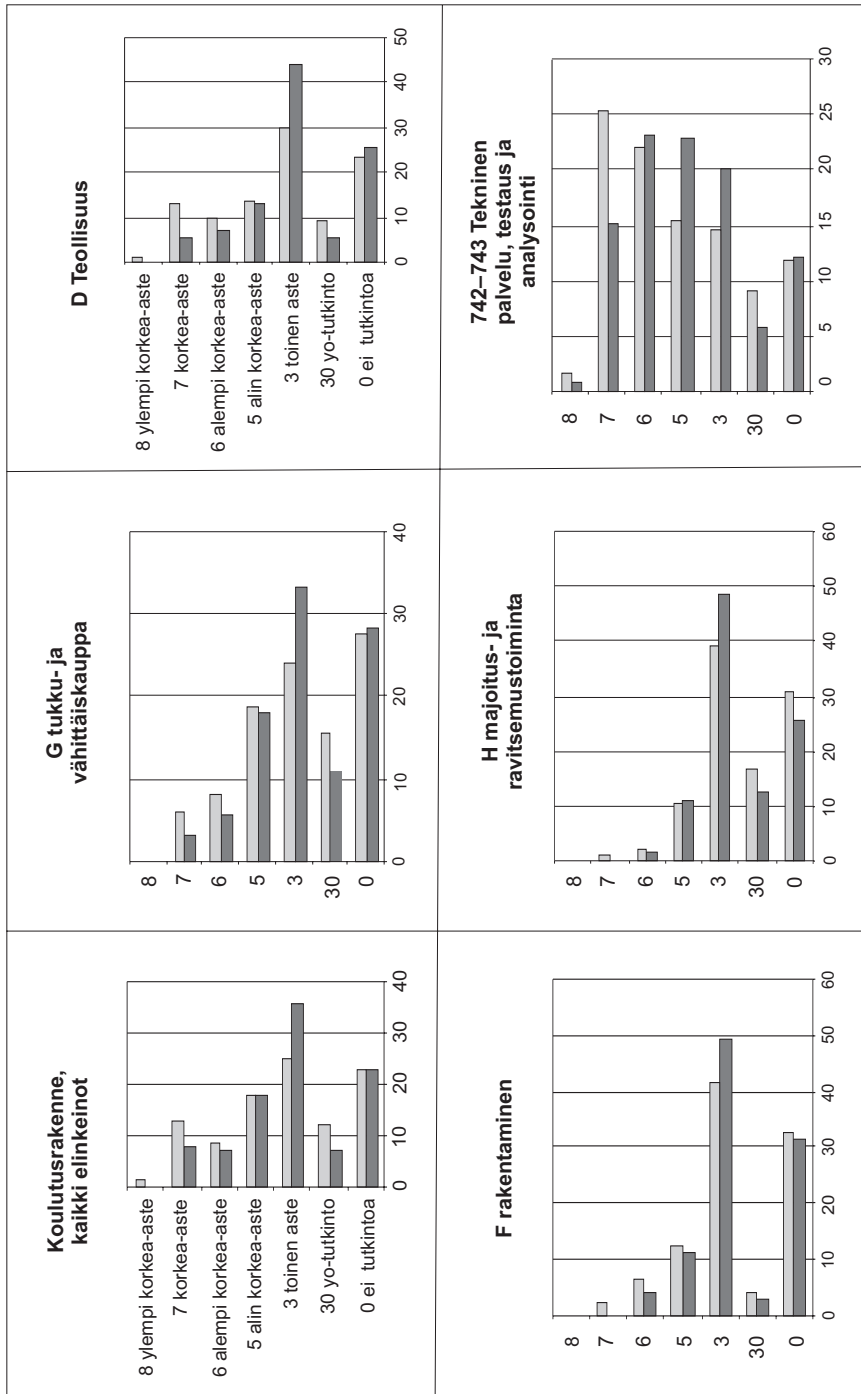
LIITE 3

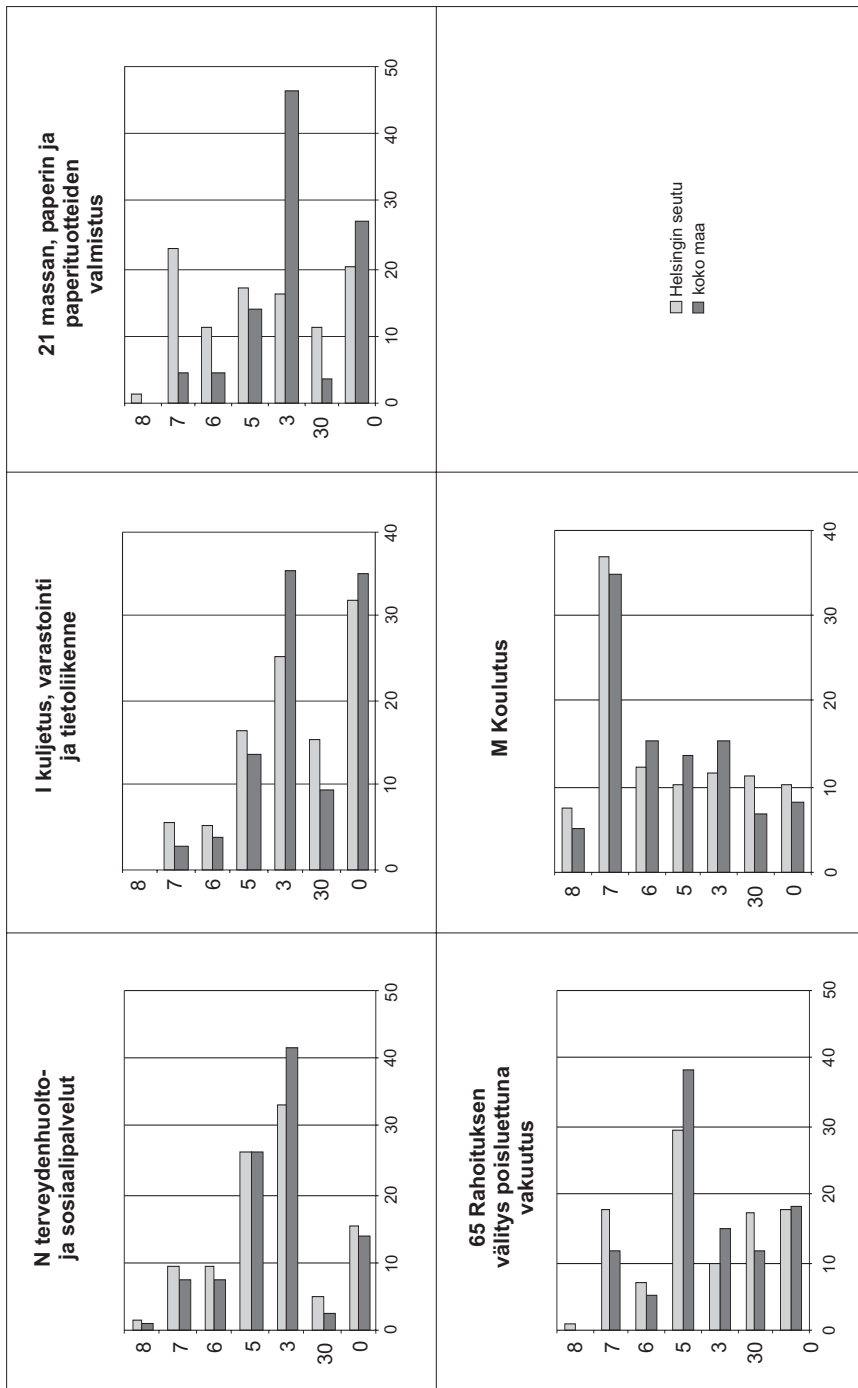
Taulukko 2. *Kuuma-kuntien lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten rehtoreiden listaus yhteistyövuodoista, jotka ovat seuraavana työlliställä. (+ piste = tämä on ajankohtainen, - piste = ei ole tarpeen myöhemminkään)*

Kohde	Oman kunnan lukioiden kanssa	KUUMA-kuntien lukioiden kanssa	Ammatillisten oppilaitosten kanssa omassa kunnassa	Ammatillisten oppilaitosten kanssa KUUMA-kunnassa
Jaksotus				
yhtenäinen jaksojen määrä	6	5	8	6
jaksojen alkamisajankohdat	8	10	7	8
Koulupäivä				
tuntien alkamisajankohdat	3 -2	1 -2	3 -3	1 -3
työskentelyrupeaminen pituus	2 -2	1 -2	4 -2	-3
Yhteistoiminta-aika				
laajuus		-1	1 -1	1 -1
ajankohta		-2	1 -2	1 -2
aamu- ja iltapäivät		-1	1 -1	1 -1
yhteistoimintajaksot		1 -1	3 -1	2 -1
yhteinen samanaikaisesti opetettävien kurssien palkki	3	1 -1	4 -1	2 -1
Opiskelija-valinta				
milloin valinnat tehdään	5	5	3	4
miten valinnat käsitellään	3	2	2	2
Kurssit				
opintoviikkojärjestelmän ja vuosiviikko-tuntijärjestelmän yhteensovittaminen	2 -1	3 -1	8 -1	4 -1
vuosiluokkiin sitoutumattominen kurssien toteuttaminen	2		5	3
koulujen yhteisten projektien toteuttaminen	7	2	6	4
lyhytkurssien toteuttaminen	3		1	
kurssit, joihin ilmoittautuu vähän opiskelijoita	6	6	6	3
Tiedotus ja tiedonkulku				
yhteinen kurssitarjotin	3	2	4	2
yhteiset tiedotustilaisuudet peruskoululaisille	7	5	6	6
www -pohjainen kurssitarjotin	7	4	6	3
yhteensovitettu kokonais-hallinto-ohjelmisto	2	2	4	1
Opetussuunnitelmatyö				
koulujen opetussuunnitelmallinen profiloituminen	2	2	5	7
kurssien sisällön kehittäminen	3	1	5	4
uusien kurssien tuottaminen	5	3	4	3
opettajien täydennyskoulutus	6	3	5	5
Oppilasarvostelu				
etenemisen seuranta/esteen synty	2	1	3	2
kurssin keskeyttäminen ja sen seuraukset	3	1	3	2
poissaolojen seuranta	3	1	2	2
osaamistason arviointi	2		3	2

LIITE 4

Helsingin seudun ja koko maan tuotannonhaarojen koulutustasajakautumat

"KUUMA-hankkeena käynnistettiin vuoden 2005 alussa Keski-Uudenmaan toisen asteen koulutuksen alueyhteistyö. Hankkeen tavoitteena on luoda tehokas toimintamalli toisen asteen yhteistyön järjestämisestä Kuuma-kunnissa. Hankkeella pyritään ennakoimaan koulutustarpeita, kehittämään innovatiivisesti koulutustarjontaa, levittämään hyviä käytäntöjä sekä varmistamaan resurssien tehokas käyttö. Yhteistoimintaa kehitetään siten, että opiskelijan oikeus ja mahdollisuus valita opintojaan alueen koulutustarjonnasta toteutuu. Hankkeen alatavoitteina on yhteistoiminnan toteutumiseen liittyvien valittujen toimintakokonaisuuksien ja prosessien kehittäminen.

Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitos on Kuuma-kumppanuushankkeen toimeksiannosta tehnyt tämän tutkimuksen. Tutkija Matti Vesa Volasella on pitkä kokemus toisen asteen koulutusrakenteiden tutkimus- ja kehittämistyössä. Volanen on selvitystyönsä pohjalta esittänyt ennakkoluulottomia ja alueen kehittämistarpeet huomioon ottavia näkökulmia toisen asteen koulutuksen tulevaisuuden järjestelyiksi.

Toivon, että lukio- ja ammatillisen koulutuksen väki saa nyt aikaan todellisen sysäyksen toisen asteen koulutuksen seudullisen yhteistyön kehittämisessä. Keski-Uudenmaan menestyminen ja vetovoimaisuus sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla on merkittävältä osaltaan ammatillisen ja lukiokoulutuksen onnistumisen varassa."

*- ohjausryhmän puheenjohtaja
Hannu Heikkilä saatesanoissaan.*